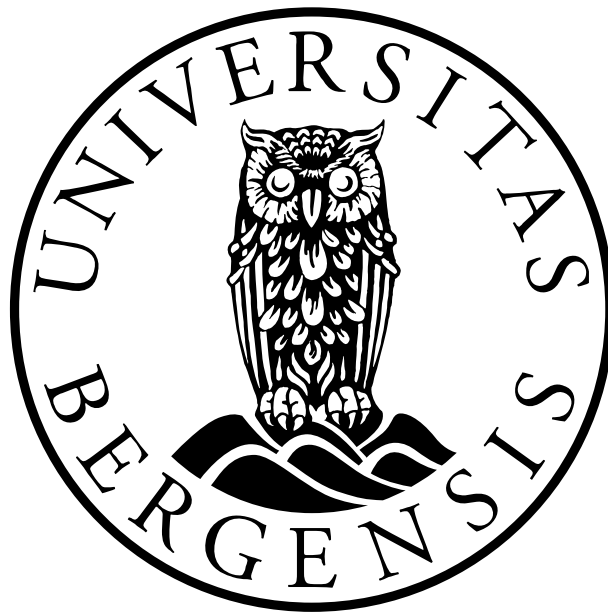

Etterfølgeralderen og dens ofre

En studie av etterfølgeralderens konsekvenser i Babylonia

Marius Larikka

Master i Historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen, Høst 2022

The successor era and it's victims

A study of the consequences of the successor era, in the satrapy of
Babylonia

Abstract

While a popular theme in the studies of the ancient world, the Successors of Alexander brought with them the consequences of their own ambitions in their lust for power and glory. Less is known of the peoples of the former empire of Alexander, especially the place of his death. From the moment the Great King died, his young spear-won kingdom would fall apart in the struggle of his so-called Successors. His once prestigious capital, Babylon would become the stage of several power struggles between the different Successors, in their mission to achieve power.

This paper aims to explore the successor era, through the lens of Babylon and Babylonia. There have been several developments in the different fields of research, especially in ancient Babylonia. Through price history and vividly descriptive accounts, one can achieve new interpretations of this caotic period. Even though there is much knowledge on the successors, any study of this field will immediately encounter an obstacle. This obstacle is the chronology and chronography of the period. Contradictory sources, dates and events complicate matters when one tries to interpret the Successor period. This has resulted in different chronologies of the Successor period, often with it's origin in Babylonian sources.

One has to ask, what really happened in the age of the Successors, especially in Babylonia. Is it achievable to even try to answer such a simple but complicate question. It is my hope through this paper to achieve a greater understanding of what the Successor period meant to the Babylonian populace, especially while the Successor wars raged on.

Innholdsfortegnelse

A study of the consequences of the successor era, in the satrapy of Babylonia.....	3
Abstract	3
Forkortelser	5
Kart over etterfølgerrikene i ca. 301 f.v.t.....	6
Kapittel 1: Innledningkapittel	7
Innledning.....	7
Forskingslitteratur	9
Kildebruk.....	10
Greske og romerske kilder	10
Kilder fra Babylonia	13
Metodisk tilnærming.....	18
Kapittel 2: Økonomi og demografiske forhold i Babylonia	19
Økonomiens grunnlag	19
Hvordan å anvende prisinformasjonen.....	20
Markedet i Babylonia	21
Levestandard.....	24
Lønnen og forbruket til soldater	25
Inflasjon	27
Prisen av bygg under sen-persisk og tidlig hellenistisk tid	27
Demografi og folketall.....	29
Babylon og mesopotamiske bosetninger	32
Kapittel 3: Det første tiåret i etterfølgeralderen.....	33
Innledning.....	33
Aleksander den stores død.....	33
Arkon og Dokimos	35
Undergangen til Perdikkas	36
Babylonia blir innblandet	38
Kronologien til oppholdet	42
Konsekvensene til tokten	44
Antigonos overvinner Eumenes	47
Selevkos blir avsatt og flykter fra Babylonia	48
Kapittel 4: Tilbakekomsten og beleiringen til Demetrios.....	49
Innledning.....	49

Slaget ved Gaza og tilbakekomsten.....	50
Kampen mot Nikanor	53
Demetrios invaderer.....	54
Kronologien til angrepet.....	56
Konsekvensene fra Selevkos og Demetrios.....	61
Kapittel 5: Babylonia-krigen	64
Innledning.....	64
Invasjonen til Antigonos.....	65
Krigens avslutning.....	69
En ny måte å tolke krigen på?	72
Krigens følger.....	76
Hæren til Antigonos.....	76
Konsekvensene til invasjonen	79
Den dynastiske profetien	80
Avslutning.....	82
Kildeliste	83
Litteraturliste	85
Internettressurser	89

Forkortelser

ABC – *Assyrian and Babylonian Chronicles* (= Grayson, 1975)

AD – *Astronomical Diaries* (= Sachs og Hunger, 1988)

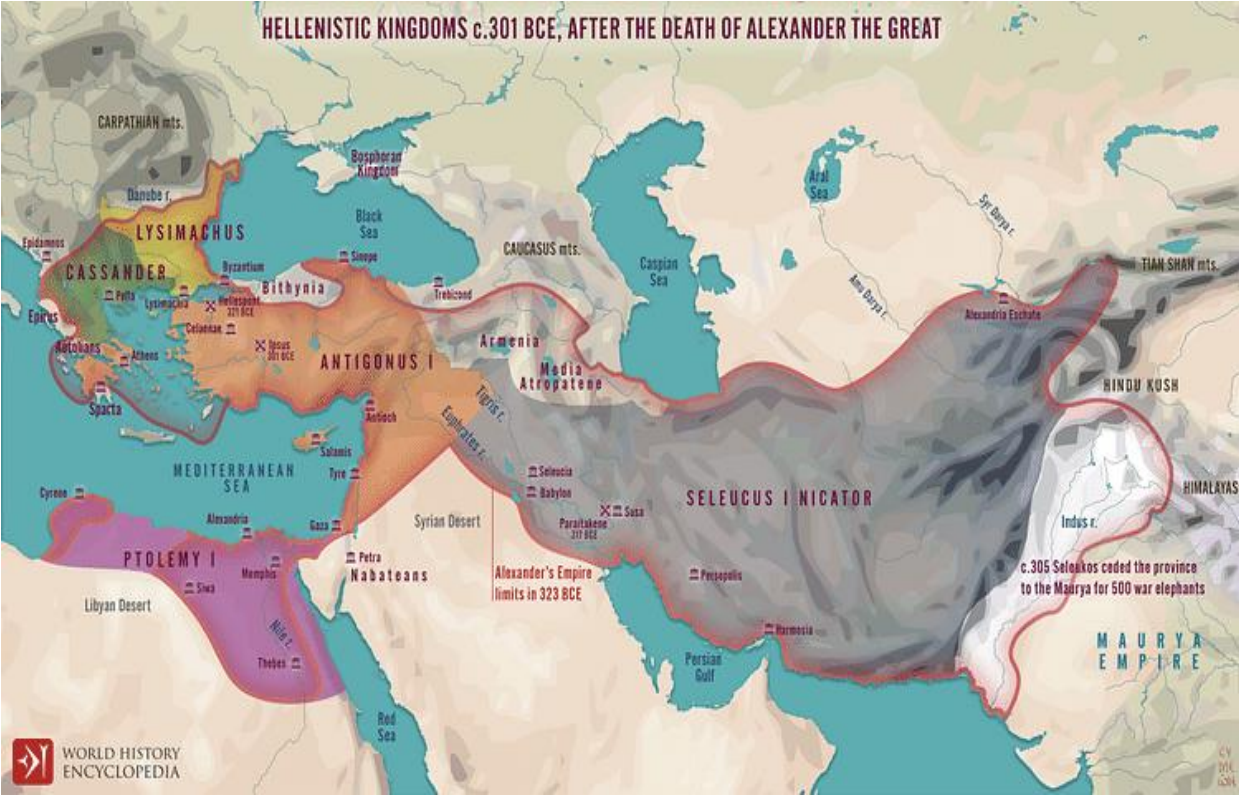
BCHP – *Babylonian Chronicles of the Hellenistic Period* (= Finkel, Pirngruber og van der Spek, kommende utgave)

BM – *British Museum* [museumsnummer]

FGrH – *Fragmente der griechischen Historiker*

OGIS – *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae*

Kart over etterfølgerrikene i ca. 301 f.v.t.

Kapittel 1: Innledningkapittel

Innledning

Aleksander den stores felttog og erobringer markerte avslutningen til det tidligere persiske riket. Hans bragd skapte et godt ettermæle, både i hans samtid og i ettertid, men hans tid som regjerende konge over dette unge riket ville være kortvarig. I Aleksanders nye hovedstad, Babylon, sto han overfor døden. Ved hans dødsleie var han sammen med sine næreste venner og generaler, også kalt «diadokene».¹ Uten noen levende arvinger, kom spørsmålet om hvem som skulle arve tronen. Den usikre arverekkefølgen skapte i ettertid flere fortellinger om hans død og siste ord. Uansett hvilken fortelling som er sann, skapte hans død en verden hvor hans etterfølgere (diadokene) kjempet bittert om Aleksanders tidligere rike. Etter flere tiår med krig og elendighet, gjensto et fåtall av de opprinnelige etterfølgerne, hvorav Selevkos Nikator (den seirende) var en av dem.

Selevkos sin suksess som krigsherre, var avhengig av satrapiet Babylonia, som med sin rikdom kunne dekke 4 måneder av forbruket og budsjettet til hele det tidligere persiske riket.² Rikdommen til Babylonia var livsviktig for enhver etterfølger som ønsket å etablere seg som motpol til andre utfordrere. Området ga også adgang til det iranske plataet, som gjorde Babylonia til et viktig krysingspunkt for enhver etterfølger som ønsket å utvide sin innflytelse. På grunn av disse forholdene havnet Babylonia midt i skuddlinjen i etterfølgernes kamp om herredømme. Hittil har det vært en del litteratur som har diskutert etterfølgerkrigene og de ulike etterfølgerne, men et område som har hatt en svakere diskusjon er følgene som krigene medbrakte til regionene i Aleksanders tidligere rike. Sammenlignet med andre områder har Babylonia et relativt rikt kildematerial, som gir et unikt innblikk i etterfølgerkrigene fra et lokalt perspektiv. Gjennom dette perspektivet er det mulig å tolke seg fram hvordan krigene kunne ha vært, for en lokal person i Babylonia.

Samtidig som man vet at det eksisterte konflikt i Babylonia, er det mye som er uklart og som er en pågående gåte for forskere. Forvirringen skyldes motstridende kilder, kronologier og mangel på informasjon. Dette har ført til at det finnes en rekke tolkninger om etterfølgeralderen, og om situasjonen i Babylonia. Den største gåten som er etterlatt, er den såkalte «Babylonia-krigen». Krigen er tilsynelatende usynlig i de klassiske greske og

¹ Et gresk begrep, *diàdokhoi*, som betyr etterfølgere, ble brukt til å betegne vennene og generalene til Aleksander.

² Herodot 1.192.

romerske kildene, som fikk tidligere forskningslitteratur til å tro at østlige områder var til en viss grad «konfliktfrie» fra 311 f.v.t. Bildet endret etter oppdagelsen og tydingen av lokale babylonske kilder, som ga en versjon av etterfølgerkrigene fra et lokalt perspektiv. En av disse kildene er «etterfølgerkrøniken» (BCHP 3 = ABC 10), som forteller om en ødeleggende krig som skapte frykt, ødeleggelse og ekstreme priser, som fikk tilnavnet «Babylonia-krigen». Utenom etterfølgerkrøniken, er det også andre kilder (til og med greske og romerske) som forteller om forhold som skapte vanskelige kår for den babylonske befolkningen under store deler av etterfølgeralderen. Med hensyn til de overnevnte forholdene, kommer undersøkingsens problemstilling til å lyde som følgende:

Hvordan ble Babylonia påvirket av etterfølgerne og etterfølgerkrigene?

Enhver analyse av etterfølgeralderen vil støtte på et problem. På grunn av motstridende kilder, finnes det en rekke kronologier som gir sine egne hendelsesforløp om alderens utviklinger. Dette har skapt ulike forklaringer og lengder på kriger som har angått Babylonia i etterfølgeralderen, til og med hva som skjedde i en gitt hendelse. Disse nevnte forholdene gjør det usikkert om hva som egentlig skjedde i Babylonia i etterfølgeralderen, og hvordan den påvirket samfunnet i Babylonia. Dermed kommer jeg til å undersøke de ulike kronologiene om hendelsesforløpene som finnes om etterfølgeralderen, begrenset i sammenheng med Babylonia. Alle forklaringer og kronologier i etterfølgeralderen er ikke uten sine feil mangler. Av den grunn kommer jeg også til å peke ut problematikk i enkelte forklaringer og kronologier. I enkelte perioder i etterfølgeralderen, er det vanskelig å avgjøre hvilken kronologi som er mest sannsynlig. Når det er tilfelle, kommer jeg til å analysere konsekvensene for hver av kronologiene, slik at man får en idé om hvordan dette hendelsesforløpet burde påvirket befolkningen i Babylonia.

Strukturmessig har jeg delt analysen opp fire i kapitler. Det første kapitlet tar for seg økonomiske og demografiske forhold i Babylonia. Formålet med kapitlet er å etablere et sammenligningsgrunnlag for hovedanalysen av virkningene fra etterfølgerkrigene. De tre neste kapitlene skal handle om etterfølgerkrigene, kontekstualisert med informasjon fra kapittel 2. De kommer til å følge en inndeling som går etter faser: Den første fasen handler om tiden i Babylonia fra Aleksanders død i 323, til Eumenes sin død i 316/315. Den andre fasen fokuserer Selevkos sin tilbakekomst og Demetrios sin invasjon av Babylonia i året 311/310. Den tredje og siste fasen skal handle om den beryktede Babylonia-krigen, og hvordan man tolke den.

Forskingslitteratur

Til denne undersøkningen har jeg valgt ut et utvalg av litteratur som har mest relevans til min problemstilling. Litteraturen består av flere sjangere som har ulike mål i deres undersøkinger. De varierer fra: 1) historien etterfølgeralderen og om enkelte etterfølgere; 2) kronologien og kronografien til alderen; 3) Lokale økonomiske og sosiale forhold i Babylonia; 4) nye teorier om alderen. Ofte vil informasjon i de overnevnte temaene være spredt i ulike verk og tidsskrifter. Jeg kommer derfor til å presentere de mest anerkjente forskerne, og de som har bidratt til viktige tolkninger om alderens løp i Babylonia.

Til denne undersøkningen er van der Spek en av de viktigste bidragsyterne når det kommer til forskning av Babylonia under tidlig hellenistisk tid. Hans kunnskap og argumenter ligger spredt rundt i ymse tidsskrifter, artikler og kapitler. I disse bidragene gir han verdifull kunnskap om: hvordan det babylonske samfunnet fungerte; hvordan å anvende og tolke lokale kilder; og hvordan den babylonske økonomien fungerte. Han støtter også en kontroversiell tolkning av Babylonia-krigen, som står i strid med tidligere og senere tolkninger om alderens utviklinger. Utenom van der Spek kommer jeg til også til å bruke Pirngrubers *The economy of late Achaemenid and Seleucid Babylonia*, og Aperghis' *The Seleucid Royal Economy*, i analysen om økonomiske og sosiale forhold i Babylonia.

Tom Boiy har gjennom sin karriere bidratt til å kartlegge og vurdere de ulike kronologiene som har blitt tolket fram i de siste tiårene. Boken *Between high and low: a chronology of the early Hellenistic period* er en av de viktigste bøkene, når man skal foreta en kronologisk analyse, og når man skal vurdere problematikken knyttet til ulike kronologier. Jeg bruker også hans teorier, når jeg vurderer folketallet i Babylon og Babylonia.

Jeg har også valgt ut enkelte forfattere som er tilhengere av de ulike kronologiene knyttet til alderen. Som representanter av lavkronologien, kommer jeg til å bruke Anson, Grainger og Hannestad. Til høykronologien kommer jeg hovedsakelig til å bruke Bosworth som representant. Det betyr ikke ingen støtter hans kronologi, men en ny sammensatt kronologi, kalt den eklektiske kronologien, har oppstått i de siste årene, som har blandet de to førstnevnte kronologiene for å skape en mer rimelig tolkning om etterfølgeralderen. Dette har ført til at høykronologien ikke har en stor støtte blant dagens fagmiljø, siden den eklektiske tar hensyn til mye av høykronologiens klager til lavkronologien, og løser høykronologiens problematiske kronologi i de senere årene i etterfølgeralderen. Jeg kommer forklare mer om kronologien senere i delen om metodebruk.

Kildebruk

I for seg selv har etterfølgeralderen et rikt kildematerial som gir en god skildring om alderens hendinger etter døden til Aleksander, men det også mye informasjon som mangler, eller som har gått tapt. Problemet varierer fra hvilket område av Aleksanders tidligere rike man ønsker å studere. I sammenheng med Babylonia er det to ulike kildetyper man kan ta i bruk: babylonske kilder og gresk-romerske kilder. Hver av disse kildetyperne har hver sine fordeler og ulemper. Først skal jeg gjennomgå de gresk-romerske kildene.

Greske og romerske kilder

Gresk-romerske kilder er det typiske kildegrunnet som enhver historisk analyse bruker, under en analyse av etterfølgeralderen. Årsaken er at de er ofte mer innholdsrike og mer beskrivende enn andre typer kilder fra samtiden, men de har noen ulemper. Disse ulempene kan variere fra kilde til kilde, men de har noen fellesnevne. De gresk-romerske kildene har som en sedvane i å vektlegge livene til etterfølgerne. Dette gir et godt innblikk i den overnasjonale politikken til alderen, men det går på bekostning til lokal og regional politikk, som ofte blir fortalt i korte trekk og ofte i sammenheng med en etterfølger. Det betyr at om man leser om Ptolemaios Soter, vil man høre lite om Babylonia og andre østlige områder, siden han var mest aktiv i Egypt og i det østlige Middelhavet. Dermed må man ty til fortellinger om andre etterfølgere for å få et visst informasjonsgrunnlag, slik som Antigonos «den enøyde», Demetrios «beleireren», Eumenes av Kardia og Selevkos «Nikator». Av disse er Selevkos mest relevant for undersøkelsen, siden Babylonia blir som oftest nevnt i sammenheng med Selevkos. De andre har sine roller i Babylonia, men i mindre synlig grad enn Selevkos. Dermed vil informasjonsgrunnet til oppgaven ofte komme fra fortellingene til involverte de etterfølgerne, særlig Selevkos. Primærkildene fra alderen finnes i dag dessverre bare i noen få fragmenter, men informasjonen fra dem har overlevd i senere sekundærkilder. Det er blant disse sekundærkildene man finner kjente forfattere slik som Diodorus, Plutark, Arrianos, osv. Hver av disse sekundærkildene har sine sterke og svake sider, i dette delkapitlet skal jeg gå gjennom dem.

Diodorus og Hieronymos

Hovedverket til etterfølgeralderen er «*Det historiske bibliotek*», forfattet av Diodorus av Sicilia. Verket skulle omfatte verdenshistorien fram til hans tid, og besto av 40 bøker. Av disse er bind 1-5 og 11-20 som har overlevd til moderne tid.³ De andre bøkene har enten gått

³ Hannestad, 2020, s. 9-10.

tappt, eller finnes i fragmenter. Bind 18-20 og fragmentene av bind 21, omhandler etterfølgeralderen, som betyr at Diodorus tildelte hele 4 bøker for å skildre alderen. Diodorus skiller seg ut fra andre forfattere ved at ingen andre beskriver alderen i like høy grad. Til tross for dette har fortellingen til Diodorus store mangler i sammenheng med denne undersøkningen. Det ene er at Selevkos ikke har en stor rolle i fortellingene, som fører til at man får mindre informasjon enn ønskelig om Babylonia. Dette er nødvendigvis ikke en tabbe hos Diodorus, men mest sannsynligvis kilden som han var avhengig av. For det andre blir hans verdi som kilde svekket av hans korte skildringer av hendinger og forhold i Babylonia. Diodorus forteller riktignok om enkelte episoder i Babylonia, men de er relativt kort fortalt i forhold til andre hendinger. I tillegg er «Babylonia-krigen» fullstendig fraværende i hans fortelling. Det er mulig at Diodorus fortalte mer om de gitte manglene i de senere bøkene, han sier tross alt at han skal utdype mer om Selevkos senere i verket, muligens i bok 21,⁴ men informasjonen har i så fall gått tapt i den fragmenterte tilstanden til boken.

Diodorus har fått kritikk av moderne forskere for hans mangel av kildehenvisning,⁵ som gjør det ofte vanskelig å vurdere opphavet til informasjon. Ifølge Boiy er det en bred enighet i fagmiljøet at Hieronymos er hovedkilden til Diodorus, når han forteller om etterfølgeralderen.⁶ Hieronymos av Kardia forfattet et verk kalt «*Historien om etterfølgerne*».⁷ Gjennom hans tid som undersått av Eumenes, Antigonos, Demetrios og Antigonos Gonatas, skapte han et verk basert på hans egne opplevelser og om krigsherrene han tjenestegjorde under. Verket har dessverre gått tapt, men flere senere forfattere har brukt hans verk som primærkilde.⁸ Hans rolle under de ulike krigsherrene kan muligens bli forstått i sammenheng med Eumenes. Eumenes av Kardia var utnevnt som sjefsekretæren til Aleksander,⁹ som innebar blant annet å nedtegne kongens ord og handlinger. Slike sjefssekretærer var tilsynelatende en sedvane i det makedonske kongedømmet,¹⁰ som betyr muligens at Eumenes gjorde Hieronymos til sin sekretær (eller noenlunde lignende rolle). Hieronymos fikk muligens tildelt dette embetet, siden han var en nær venn eller slektning av Eumenes.¹¹ Etter Eumenes sin død, er det mulig at Hieronymos fortsatte denne praksisen, med eller uten krigsherrenes samtykke. På grunn av hans rolle hos de nevnte etterfølgerne, er det mulig å

⁴ Diodorus Siculus se fotnote 35 av oversetter.

⁵ Hannestad, 2020, s. 10.

⁶ Boiy, 2007, s. 16-17.

⁷ Hannestad, 2020, s. 10.

⁸ Hornblower, 1981, s. 1-3.

⁹ Plutark *Eumenes* 1.2.

¹⁰ Hammond, 1988, s. 130-131.

¹¹ Brown, 1947, s. 684.

anse informasjonen som troverdig, men andre antikke forfattere har sine kommentarer om Hieronymos.

Den velreiste grekeren, Pausanias, mener at det er en del problematikk knyttet til Hieronymos sin framstilling av etterfølgeralderen. I hans bok om Attikí i verket «*beskrivelse av Hellas*», skriver Pausanias at Hieronymos sin framstilling av historien til Pyrrhos er partisk, som gir Pausanias et inntrykk om at Gonatas var involvert i hvordan verket til Hieronymos burde bli skrevet. Pausanias forsøker å gi en årsaksforklaring til framstillingen ved å henvise til Lysimakhos sin tidligere beslutning om å jevne Kardia (hjembyen til Hieronymos) med jorden, for å grunnlegge sin nye hovedstad, Lysimakhia. Dette mener Pausanias er muligens en av årsakene til at figurer, slik som Lysimakhos, ble fordømt i Hieronymos sin historie.¹² Selv om Hieronymos får kritikk av Pausanias, unnskylder han også for Hieronymos ved å si at de som menger seg med de kongelige, har ikke noe annet valg enn å være partiske.¹³

I sammenheng med kronologi kan det til dels være forvirrende å skjønne systemet til Diodorus. Hans hovedkilde, Hieronymos, brukte det kronologiske systemet til Thukydid, som innebar å avslutte året med felttogets vinterleir, og begynne året når leiren ble brutt, som kan til en viss grad samsvare med dagens julianske kalender.¹⁴ Diodorus valgte derimot å datere fortellingen gjennom olympiske år, og årene til romerske konsuler og athenske arkoner. Ifølge Boiy hadde Diodorus problemer med å innlemme kronologien til Hieronymos i sitt kronologiske rammeverk, og gjorde en del feil i overføringen av informasjon. I et tilfelle skrev Diodorus at det var bare fem vintere i syv athenske år, i tillegg er det en stor feil i begynnelsen av bok 18, som mangler arkonårene 321/320 og 320/319. Hendingene som skjedde under disse årene ble satt inn i andre senere år.¹⁵ Selv om Diodorus gjorde sine feil i overføringen og omdannelsen av kronologien til Hieronymos, betyr det ikke at Hieronymos sin kronologi var uten feil og uregelmessigheter. Ifølge Hornblower ble årene i systemet til Thukydid, lenger i hellenistisk tid.¹⁶ Det var ikke nødvendigvis en hovedregel å slå og bryte vinterleiren på et bestemt tidspunkt. Ifølge Pritchett og van der Waerden er det mulig at året til Thukydid begynte 6. mars og avsluttet 8. november,¹⁷ det vil si at vinterleiren varte i 4 måneder. Til sammenligning i et brev fra Eumenes I av Pergamon til sine leiesoldater, får vi

¹² Pausanias 1.9.8.

¹³ Pausanias 1.13.9.

¹⁴ Boiy, 2007, s. 17 og Hornblower, 1981, s. 101-102.

¹⁵ Boiy, 2007, s. 17-18.

¹⁶ Hornblower, 1981, s. 101.

¹⁷ Pritchett og van der Waerden, 1961, s. 28-29.

vite at året var 10 måneder langt.¹⁸ Dersom Hieronymos sitt år var like langt som i OGIS 266, er det forståelig at Diodorus valgte å gå vekk fra denne metoden, men det er tydelig at Diodorus gjorde en del feil under overføringen av kronologien. Selv om det er en del problematikk knyttet til Diodorus i hans framstilling av etterfølgeralderen, er utrolig viktig kilde. Sammenlignet med andre kilder er det få som går like i dybden slik som han gjør. Jeg kommer til å hovedsakelig til å bruke Diodorus som kilde, når jeg følger fortellingen til etterfølgeralderen.

Andre gresk-romerske kilder

Utenom Diodorus er det også andre antikke forfattere som har skrevet om etterfølgeralderen, men i mye mindre grad. Plutark i skrev to *liv*, om Eumenes og Demetrios. Selv om det meste av innholdet er lite relevant, gir Plutark noen ganger viktig informasjon om krigene som påvirket Babylonia. Hans beskrivelser om Babylonia er dessverre veldig overfladiske, og Eumenes sitt opphold i Babylonia er fullstendig fraværende i hans fortelling. I de episodene som relevant for analysen, er muligens Hieronymos kilden til Plutark.

Arrianos og Curtius har også noen verdifulle detaljer om Babylonia i etterfølgeralderen, men er begrenset til de første årene i alderen. Den siste nevneverdige kilden, er Polyainos sine «strategier». Til analysen er det bare en av dem som kan muligens bli tilknyttet til Babylonia. Det er også andre gresk-romerske som er brukt i undersøkelsen, men disse er hovedsakelig brukt som tilleggsinformasjon, og har ikke nok informasjon om Babylonia til å bli nevnt her.

Kilder fra Babylonia

Selv om gresk-romerske kilder gir et hukeblikk over det som foregikk i etterfølgerkrigene, er det ofte mangler i enkelte regioner, særlig Babylonia. Siden undersøkningen er ute etter å utforske konsekvensene til krigene, skal lokale kilder fra Babylonia bli brukt, slik at man får et lokalt perspektiv på konflikten. De ulike kulturene som har fantes i Babylonia, har hatt en lang tradisjon i å nedtegne informasjon på kileskrifttavler.¹⁹ Disse kileskrifttavlene er verdifulle kilder i analyser om enkelte forhold i Babylonia og etterfølgeralderen, særlig kronologien til alderen. Det finnes mange forskjellige typer kileskrifttavler, men denne undersøkningen skal begrense seg til to typer: krøniker, som forteller en annalistisk historie (i korte trekk) til Babylon og Babylonia fra år til år; de astronomiske dagbøkene, som forteller

¹⁸ OGIS 266. Hornblower bruker OGIS 266 som kilde i hennes påstand om at årene til Thukydid ble lenger under hellenistisk tid.

¹⁹ Navnet kommer fra sammenstillingen av tegnene, som kom i av form av kiler eller vinkler.

om ymse observasjoner av ulike fenomener og hendinger i Babylonia.²⁰ Det finnes andre relevante kileskrifttavler og kilder fra andre områder, men jeg kommer ikke til å tolke dem på egenhånd siden jeg mangler den nødvendige bakgrunnen. Kunnskapen fra disse andre kildene er som regel blitt brukt til å diskutere og etablere kronologien til hendelseforløpet. Dermed kommer jeg til å bruke tolkningene til anerkjente forskere som har viet mye tid til å tolke dem, for eksempel T. Boiy. Jeg kommer til å nevne kildene direkte enkelte ganger i løpet av undersøkningen, men i henhold til tolkningen til en ekspert.

Etterfølgerkrøniken

Til denne undersøkningen kommer jeg til å bruke den såkalte «etterfølgerkrøniken» eller «diadokekrøniken» (ABC 10 = BCHP 3). Denne kilden er uten tvil en av de viktigste kildene til etterfølgeralderen i Babylonia, siden krøniken er opphavet til den såkalte «Babylonia-krigen», som de greske og romerske kildene forteller lite om. Etterfølgerkrøniken ble først utgitt i 1924 av Smith i samlingen *Babylonian Historical Texts*,²¹ og ble med en gang ansett som en banebrytende kilde i antikk forskning.²² Senere la Grayson ut i 1975 en standardutgave av babylonske kilder, hvorav etterfølgerkrøniken var en av dem (ABC 10 = Grayson).²³ Glassner og Del Monte (1993 og 1997) ga ut egne utgaver på fransk og italiensk.²⁴ På grunn av språkbarrieren kommer jeg ikke til å bruke disse to oversettelsene. Den nyeste (kommende) utgaven av etterfølgerkrøniken (BCHP 3) finnes foreløpig på livius.org (med mangler utdypende kommentarer, slik som i Grayson), og er oversatt av Finkel, van der Spek og Pirngruber.²⁵ I løpet av undersøkningen kommer jeg hovedsakelig til å bruke BCHP 3.

Etterfølgerkrøniken består av to sammensatte fragmenter. De gjenstående seksjonene beskriver periodene: 320/319 til 316/315 på framsiden (obverse); og 311/310 til 309/308 på baksiden (reverse). Selv om det er ingen tegn til andre kolonner på fragmentene, er det trolig at den bevarte delen av framsiden var kolonne 1, og den bevarte delen av baksiden var kolonne 4. Kolonne 2 på framsiden og kolonne 3 på baksiden har gått tapt, og inneholdt sannsynligvis informasjon om perioden 316/315-311/310.²⁶

²⁰ Boiy, 2007, s. 22.

²¹ Smith, 1924.

²² Boiy, 2007, s. 33-34.

²³ Grayson, 1975.

²⁴ Glassner, 1993 og Del Monte, 1997.

²⁵ Boiy, 2007, s. 33-34. Finkel, Pirngruber og van der Spek (kommende utgave)

²⁶ Boiy, 2007, s. 34.

Selv om etterfølgerkrøniken er en verdifull kilde, er det enkelte problemer med kilden som man bør ta høyde for. Wheatley oppgir tre hovedproblemer med tavlen: 1) Tavlen er full av slettinger, endringer, gjenoppbygginger og tomrom (omtrent to tredjedeler til tre fjerdedeler av tavlen mangler). I tillegg lider øverste delen av tavlen av en stor skade fra spaden som gravde den opp. 2) Innholdet i tavlene er veldig selvopptatt, på den måten at informasjonen som blir oppgitt ikke har en sammenheng med andre historiske hendinger utenfor Babylonia. Dette skaper ofte problemer med å innlemme informasjonen i en større historisk sammenheng. 3) Eumenes blir aldri nevnt direkte med navn i krøniken, i motsetning til andre etterfølgere (navnene på babylonsk ligner på de greske stavelsene), som skaper et svakere grunnlag i tolkninger som forsøker å plassere Eumenes i etterfølgerkrøniken.²⁷ Til tross for den gitte problematikken, er det noen linjer som er tydelige nok, til å skape en rimelig tolkning. Tavlen inneholder også den beryktede «Babylonia-krigen» som er fullstendig fraværende fra andre kilder.

De astronomiske dagbøkene

Den andre typen av babylonske kilder som skal bli brukt er «de babylonske astronomiske dagbøkene». Dagbøkene er egentlig en samling av kileskrifttavler som forteller om ymse detaljer i hverdagen som var ofte forbundet med det guddommelige. Disse observasjonene handlet i hovedsak om himmelske fenomener (derav navnet), men de ga også et notat om hva som skjedde etter et gitt fenomen. Den kan inneholde noe om illevarslende tegn (slik som uhyrlige fødsler), vindretning, været, vannstanden i elven, gjerningene til en konge, historiske hendinger, og prisnivået på seks varer i Babylon: bygg, dadler, sesam, sennep, karse og ull. Ifølge Babylonsk tradisjon kunne gudene fortelle menneskeheten om deres framtid gjennom ulike tegn. Oppgaven til astronomene var å tyde disse tegnene, og finne en sammenheng mellom dem, slik at man kunne spå framtiden. I et av disse feltene var astronomene såpass vellykka, at de kunne spå planetenes og stjernenes plassering i stjernebildet, og spå måne- og solformørkelser.²⁸

Siden astronomenen drev med andre observasjoner enn himmelske fenomener, er navnet til samlingen litt misvisende. Årsaken til dette navnet er fordi navngiveren, A. J. Sachs, var mer interessert i det astronomiske innholdet enn alt det andre. Dermed mener Pirngruber at *našāru*

²⁷ Wheatley, 2015, s. 245.

²⁸ Van der Spek, 2014b, s. 234-235.

šaginê («regelmessig observasjon») er et mer passende navn.²⁹ Totalt består samlingen av hundrevis av tavler med observasjoner fra ca. år 651 til 61 f.v.t., som gjør samlingen til en av de rikeste samlingene av ulike observasjoner fra antikken.³⁰ Sett bort ifra tolkningene om himmelen, var tydingen av de andre fenomene ikke like vellykka. Det er ikke så rart siden fenomenene er mer uberegnelige, og noen av dem er forårsaket av menneskelige faktorer, spesielt priser.³¹

Prisnivået på de seks nevnte varene (bygg, dadler, sesam, sennep, karse og ull) ble loggført i perioden 452-61 f.v.t.,³² som gir et unikt innblikk i økonomien i antikken. Selv om loggføringen dekker omtrent 400 år, er det dessverre ofte store intervaller for hver loggføring, men i sen-persisk og tidlig hellenistisk tid er intervallene noenlunde korte nok til å gi en rimelig vurdering.³³ Av de seks varene, skal jeg i hovedsak bruke bygg, siden den blir nevnt oftere i etterfølgeralderen. Hvordan man anvender prisinformasjon fra dagbøkene er en del av en pågående debatt. Årsaken til debatten, er at flere er skeptiske til påliteligheten til prisene som blir angitt i dagbøkene.

En av skeptikerne, Zaccagnini, trekker fram tre problemer med dagbøkene, når man bruker dem som en kilde til prisutvikling: 1) svingningene i kursen på bygg er usedvanlig store, som gjør informasjonen mistenkelig; 2) byggprisene er veldig uregelmessige, på den måten at prisen ikke er lav nok etter innhøsting, og at prisen ikke er høy nok før innhøsting; 3) kursen på bygg blir ikke påvirket av kursen på andre varer eller motsatt, altså det er vanskelig å finne en årsak for høye eller lave priser dersom andre varer ikke lider av samme problem. Med hensyn til de nevnte problemene mener Zaccagnini at dagbøkene er en for problematisk kilde når man analyserer priser i antikkens Babylonia.³⁴

Motpolen til Zaccagnini er van der Spek, som mener at dagbøkene kan brukes i en analyse om priser. Van der Spek påpeker at Zaccagnini er enig i at annen informasjon i dagbøkene (himmellegemer, politiske hendinger, været, osv.) er troverdige. Dermed burde også informasjonen om prisene også være like troverdige. Van der Spek tar også hensyn til de tre problemene som Zaccagnini presenterte, og gir svar som kan gi en løsning til disse

²⁹ Pirngruber, 2017, s. 3-4. For ordens skyld og siden det er et etablert begrep, kommer jeg til å betegne samlingen som «dagbøkene» i løpet av oppgaven.

³⁰ Van der Spek, 2000, s. 293.

³¹ Van der Spek, 2014b, s. 235.

³² Van der Spek, 2000, s. 293.

³³ Boiy, 2004, s. 237.

³⁴ Zaccagnini, 1997, s. 375-376.

problemene. 1) At kursen på prisene har store svingninger, er ifølge van der Spek ikke utenkelig, siden slike svingninger kan ha blitt forårsaket av templenes og palassets kornlagere. Innholdet i disse lagerene kunne ha blitt tømt ut i markedet i Babylon, som dermed skapte usedvanlige svingninger i prisen. Van der Spek påpeker at dette burde ikke bli forstått som en metode for prisregulering av administrasjonen, men som en usystematisert løsning mot kornoverskudd og kornmangel.³⁵

2) Zaccagninis kommentar om at prisen på bygg ikke blir påvirket av andre råvarer, er ifølge van der Spek en usannhet. I noen år opptrer kursen på varene som at alle er påvirket av ytre faktorer, mens i andre år er det bygg alene som har uregelmessig kurs. Denne ulikheten kan, ifølge van der Spek, enkelt bli forklart gjennom uår for bygg. Slike uår kan ha blitt forårsaket av dårlige avlinger for bygg, mens andre varer, slik som dadler, ikke led av en dårlig avling. Det samme gjelder om regionen ble utsatt for militære felttog.³⁶ Under Eumenes sitt opphold i Babylonia, får vi vite av Diodorus at hæren led av en mangel på bygg, og måtte kjempe området for dadler, sesam og ris, som det var en overflod av.³⁷

3) Det siste problemet som Zaccagnini påpekte, at prisene ikke blir påvirket av sesongene, er også ifølge van der Spek en usannhet. Han er enig i at prisutvilkingen som dagbøkene gir i noen år virker ulogiske, men det er en mulig forklaring på dette. I likhet med problemløsningen til det første problemet, kan uregelmessigheten i sesongskiftet, skyldes innflytelsen til tempelet og palasset. Innflytelsen skyldes av at de sannsynligvis kontrollerte store deler av jordbruksområdene i Babylonia og lagret mye av overskuddet i kornlagrene (jeg skal forklare det nærmere i kapittelet om økonomi).³⁸ Siden ingen – ut ifra det jeg har undersøkt – har forsvart Zaccagninis kritikk i etterkant av van der Spek, kommer jeg til å bruke prisene dagbøkene i min analyse om etterfølgeralderen.

Kalenderen i Babylon

Siden babylonske måneder blir nevnt i løpet av undersøkningen, følger det her en oversikt over månedene:

³⁵ Van der Spek, 2000, s. 295-296.

³⁶ Van der Spek, 2000, s. 296.

³⁷ Diodorus Siculus 19.13.6

³⁸ Van der Spek, 2000, s. 296-297.

Figur 1: Tabell over babylonske måneder

I:	Nisannu	II:	Ajjaru	III	Simānu
IV	Du'ūzu	V	Abu	VI	Ulūlu
VII	Tešrītu	VIII	Arašsamnu	IX	Kislīmu
X	Ṭebētu	XI	Šabātu	XII	Addaru ³⁹

Den babylonske kalender er en månekalender, som vil si at måneden begynte når månesigden begynte å bli synlig på nymånen. Da ville måneden vare i 29 eller 30 dager fram til månen forsvant, og en ny månesigd dukket opp i himmelen. Et år i en slik månekalender besto av tolv måneder, med 354 dager. Til sammenligning består et solår av $365\frac{1}{4}$ dager. Det betyr at året i den babylonske månekalenderen var omtrent 11 dager for korte, som kunne skape forvridd sesonger i kommende år. For å motvirke dette, la babylonerne til omtrent hvert tredje år en tilleggs måned, som skulle sørge for at året ikke avvirket for mye fra sesongene.⁴⁰ Nyåret til kalenderen ble markert omtrent ved vårjevndøgnet (ca. 20. mars), men siden dette er en månekalender, var det ofte ikke vårjevndøgn under nyåret.⁴¹

Metodisk tilnærming

I lys av kildesituasjonen skal jeg benytte av to metoder i undersøkningen. Den ene er en såkalt «narrativ» analyse, som har sin hensikt å kartlegge etterfølgeralderen utviklinger. Slik at jeg kan identifisere faktorer som burde påvirket Babylonia til en viss grad. Av den hensikt er også målet til undersøkningen å foreta en kildekritisk vurdering av alle tolkningene om de ulike krigene i etterfølgeralderen. Disse tolkningene varierer, men de har ofte sitt opphav i de ulike kronologiene om alderen. Ifølge Meuss er hovedforskjellene mellom kronologiene i etterfølgeralderen som følgende: tilhengere av høykronologien mener at Perdikkas døde i 321, at Olympias og Eumenes døde i 317/6 og at slaget ved Gaza skjedde om våren 312; tilhengere av lavkronologien mener derimot at Perdikkas døde i 320, at Olympias og Eumenes døde i 316/5, og at slaget ved Gaza var mot slutten av 312.⁴² Selv om flere av disse hendelsene virker urelevante til problemstillingen, er følgen av en endring i dato som avgjør viktigheten

³⁹ Månedene og aksentene er hentet fra: Sachs og Hunger, 1988, s. 11-12. Jeg kommer til å bruke aksentene til AD i løpet av oppgaven.

⁴⁰ Steele, 2011, s. 471.

⁴¹ Sachs og Hunger, 1988, s. 11-12.

⁴² Meuss, 2012, s. 74.

til kronologiene. En endring kan avgjøre lengden på oppholdet til ulike aktører som deretter påvirker min problemstilling om hvordan Babylonia ble påvirket av etterfølgeralderen.

Det er en tredje kronologi om alderens løp. Den skiller ikke seg ikke så mye ut fra de andre kronologiene, siden den er sammensatt av høykronologien og lavkronologien (til en viss grad). Denne såkalte «eklektiske» kronologien er et kompromiss som tar viktige poeng fra hver kronologi, og fjerner de problematiske. Boiy som er en forkjemper av denne kronologien, oppsummerer den eklektiske kronologien som følgende: Perdikkas døde i 320; Olympias og Eumenes døde i 317/316; og slaget ved Gaza skjedde om høsten 312.⁴³

Kapittel 2: Økonomi og demografiske forhold i Babylonia

Økonomiens grunnlag

Som et grunnlag til analysen av virkningene til etterfølgeralderen, skal følgende kapittel handle om økonomien og demografien i Babylonia. Ved å finne ut enkelte økonomiske og demografiske forhold i Babylonia, er det mulig å tolke fram virkningene som disse krigene medbrakte til befolkningen. En fullstendig analyse av økonomien til Babylonia, blir et for ambisiøst prosjekt for denne undersøkningen. Flere deler av den lokale økonomien til Babylonia har såpass lite informasjon, at det kan skape problemer å knytte dem opp til krigene.⁴⁴ Dermed skal undersøkningen ta for seg enkelte deler av den lokale økonomien til Babylonia, som kan bli knyttet opp til krigene uten å basere seg alene på antakelser. En av dem er prisen på råvarer i Babylonia.

For å kunne forstå prisene på råvarer i Babylonia, er det nødvendig å undersøke grunnleggende hvordan økonomien fungerte før og under etterfølgeralderen. Klimaet i Babylonia, forsyner området i gjennomsnitt under 200 millimeter regn i året. Dette er ansett som minstekravet for å kunne drive med jordbruk om man var avhengig av nedbør.⁴⁵ Man unngikk dette problemet i Babylonia ved hjelp av de to elvene Tigris og Eufrat, som skapte våtmarker langs breddene på den mesopotamiske sletten. Jursa deler Babylonia opp i fire økologiske soner: markene langs elveslettene, og myrene ved elvedeltaene og elveslettene; sivskogene langs elveslettene; beiteområdene rundt om i regionen; og byene omkring i Babylonia. Disse ulike sonene ble utnyttet på ulike måter for å produsere varer: markene ble irrigert ved hjelp av kanaler slik at man kunne drive med jordbruk; i sivskogene og myrene

⁴³ Boiy, 2007, 117-129.

⁴⁴ Pirngruber, 2017, s. 262.

⁴⁵ Aperghis, 2004, s. 36.

kunne man jakte og fiske; beiteområdene tillott gjeting av sau; og byene produserte varer og administrerte regionen.⁴⁶ Av disse økosonene var irrigert jordbruk den viktigste, siden den skapte livsgrunnlaget til Babylonia. Her kunne man dyrke en rekke avlinger som skapte varer slik som bygg, dadler, «sennep»⁴⁷, «karse»⁴⁸ og sesam. En annen viktig vare som ble produsert utenfor de irrigerte områdene, var ull i beiteområdene.

Hvordan å anvende prisinformasjonen

Disse seks varene blir ofte nevnt i de astronomiske dagbøkene, ofte i sammenheng med hvor de var verdt. Samtidig som babylonerne loggførte himmelske fenomener i dagbøkene, loggførte de også prisen og/eller bytteverdien på en av de seks varene. Det vil si hvor mye av en gitt vare man kunne få for 1 shekel⁴⁹ i lokalmarkedet i Babylon. Bytteverdien er gjerne det riktige ordet å bruke for å beskrive det dagbøkene forteller oss. Siden det opprinnelige babylonske verbet «*maharu*», betyr «å motta» og blir brukt i sammenheng med ord slik som «marked», «betale», «salgs vare» og lignende. Ordet «pris» er den vanligste oversettelsen, og er riktig i noen tilfeller, men ordet kan skape misforståelser om hvordan økonomien fungerte. Det er fordi når man først var på markedet, fikk man vite hva varen tilsvarte i forhold til 1 shekel. Sølv som en form for valuta var ikke vanlig blant allmennheten, siden de fleste fikk utbetalt lønnen sin i form av bygg. Om man var på markedet, hjalp det ikke så mye å få vite verdien i desimaler av en shekel når man handlet. En lettere metode var å tilsvare verdien til 1 shekel. Dermed kunne man bytte volumer av en vare mot en annen, f.eks. om man hadde 180 liter bygg, kunne man bytte det mot 120 liter dadler siden begge volumene tilsvarte 1 shekel.⁵⁰

Selv om bytteverdi er det mer beskrivende ordet å bruke, er pris fortsatt et mer nyttig ord å bruke i forskning av flere grunner. Det første er fordi i dagens dagligtale bruker man pris når man skal fastslå verdien på en vare, som kan skape misforståelser siden priser i det babylonske systemet opptrer litt annerledes. Når man først leser at 10 liter dadler tilsvarte 1 shekel, er det mulig å feiltolke prisen som lav, men det er egentlig det motsatte. Det samme gjelder om det er 300 liter bygg for én shekel, her er prisen utrolig lav.⁵¹ Det babylonske

⁴⁶ Jursa, 2015, s. 83.

⁴⁷ Det er vanskelig å si med sikkerhet hva *kasû* egentlig betyr. Den offisielle oversettelsen er «sennep» (van der Spek, 2005, § 2), men van der Spek har senere foreslått oversettelsen «snyltetråd» (*cuscuta*) (van der Spek, 2014b, s. 234).

⁴⁸ *Sahlû* er også et uttrykk som er vanskelig å fastslå hva det egentlig betydde. Karse er den vanligste tolkningen. For diskusjonen omkring ordets betydning, se van der Spek, 2005, § 2.

⁴⁹ Shekel er en måleenhet for sølv (Kroll, 2008, s. 37-48). 1 shekel tilsvarte omtrent 8,33 gram sølv, det vil si omtrent to drakmer (van der Spek, 2006, s. 290).

⁵⁰ Van der Spek, 2005, § 3.1.

⁵¹ Van der Spek, 2005, § 3.2.

systemet kan også føre til forvirringer og feilberegninger i statistikk når man forsøker å finne ut gjennomsnittsprisen i en gitt periode. La oss si at vi vil finne ut gjennomsnittsprisen i årene 155 til 150.⁵² Bytteverdien for 1 shekel i de gitte årene er: 162, 200, 101, 60 og 130. Man tenker gjerne at metoden for å finne gjennomsnittet er å addere literne sammen og deretter dele totalen på fem, som gir et gjennomsnitt på 130,6 liter, som tilsvarer en bytteverdi på 7,66 shekler per tusen liter. Dette er derimot feil metode å beregne prisgjennomsnittet. Den riktige metoden er å først finne ut prisen per tusen liter for hver av årene, f.eks. $(1 \div 162) \times 1000 \approx 6,17$ shekler. Deretter adderer man prisene for hvert år, og deler totalprisen (45,42) på fem, som gir et gjennomsnitt på 9,1 shekler per tusen liter. Det er viktig å presisere den riktige metoden siden noen forskere, slik som Slotsky, brukte den første metoden, som ga en misvisende analyse av prisutviklingen.⁵³

En annen faktor man må ta høyde for i en prisanalyse er elastisiteten til en vare. Bygg er en uelastisk gode, som betyr at etterspørselen på varen ikke blir påvirket av prisen i like stor grad som elastiske varer, siden bygg er en nødvendig vare i samfunnet. Mens andre varer som strengt tatt ikke er nødvendige (elastisk), slik som lapis lazuli, får en større nedgang i etterspørselen, dersom prisen øker. I vår sammenheng forteller uelastiteten til bygg at folk spiser ikke stort mye mer om prisene er lave, men folk betaler mer dersom tilbudet på varen er lavt. Om prisene er høye nok (lavt tilbud) vil det skape en forverrende virkning som fører til hungersnød blant befolkningen. Ifølge van der Spek oppstår det hungersnød når 36-39 liter bygg tilsvarer 1 shekel, altså når prisen er 345-373 gram sølv per tonn bygg.⁵⁴ Om tilbudet fortsetter å synke forbi hungersnød grensen, vil det skape en eksponentiell vekst i prisen på bygg jo nærmere den er null. For eksempel: når prisen øker fra 180 til 170 liter, er den reelle prisøkningen på 4,5 gram sølv per tonn bygg, men om prisen øker fra 20 til 10 liter, øker prisen med 672 gram sølv per tonn bygg.⁵⁵ Dermed når man leser om de ekstreme prisnivåene i etterfølgeralderen er det viktig å ta høyde for den egentlige prisen på råvaren.

Markedet i Babylonia

Når man diskuterer priser, er det viktig å ta høyde for markedet i Babylonia. Markedet kan gi en pekepinn på om hvorvidt det er krig som forårsaker høye eller lave priser. I følgende

⁵² Dette er eksempeltall, altså fantasitall.

⁵³ Se (van der Spek, 2005, § 3.2) for grunnivningen og diskusjonen omkring metoden, og feilene i Slotskys metode.

⁵⁴ Van der Spek, 2014b, s. 240.

⁵⁵ Van der Spek, 2005, § 3.2.

delkapittel skal jeg undersøke hvordan markedet fungerte, og hva som kunne påvirke markedet, uavhengig om det er krig eller ei.

Sett bort fra mangelen av informasjon, kan man trygt si at jordbruket var grunnlaget til økonomien i Babylonia, slik som det var i alle før-industrielle samfunn.⁵⁶ Det man produserte i løpet av året var beregnet til eget forbruk, altså et selvbergingsjordbruk. Det betyr ikke at en del av overskuddet av avlingen ikke havnet på markedet, men det skjedde ikke i like stor som i det moderne handelsjordbruket. I Babylonia gjaldt dette både for bønder og de «store organisasjonene» (tempelet og palasset). Organisasjonene hadde sannsynligvis en stor rolle i markedet og prisutviklingen til regionen. Selv om det er en mangel på nøyaktige tall, er van der Spek sikker på at de kontrollerte store deler av jordbruksområdene i Babylonia. Det er nesten ingen informasjon om kongens jordbruksområder, men det finnes noe om templene.⁵⁷

Ifølge van der Spek administrerte tempelet jordbruket på ulike måter: 1) enten ble jordstykker administrert direkte av tempelet; 2) ansatte i tempelet fikk tildelt jordstykker (f.eks. astronomene); 3) eller så kunne store jordområder bli leid ut til folk som ikke hørte til tempelorganisasjonen. Ved at store områder var eid av tempelorganisasjonen, ble det skapt gode vilkår og sentral lagring av korn, som dermed sørget for at prisene oppholdt seg stadig gjennom sesongene. Van der Spek påpeker at dette kan virke motsiende med tanke på de uregelmessige sesongprisene som Zaccagnini lot seg merke av, men han forklarer at det er få brå økninger og nedganger i prisen i løpet av et år. Dette betyr ifølge van der Spek at det er kvaliteten på avlingen som avgjør prisen i et gitt år. Uventede priser i enkelte år som motstrider forventet sesongpris kan bli forklart på to måter: 1) at det fantes en annen avling i samme år; 2) at kornlagrene påvirket markedet på en dårlig måte når det var et overskudd i lagrene, på den måten at når året nærmet seg slutten, så ble innholdet i kornlagrene lagt ut til salg på markedet, som skapte uvanlig lave priser før innhøsting.⁵⁸

Mye av det van der Spek argumenterer for handler om «tilbud og etterspørsel». Det vil si at når for mye av en gitt vare er ute på markedet, vil prisen synke, og det samme gjelder motsatt. Dermed er de ustabile prisene som vi får vite om i dagbøkene, forårsaket av forstyrrelser på tilbudet og etterspørselen på bygg. Slike forstyrrelser er som regel forårsaket av ytre og sesongbaserte faktorer, og er ofte et tegn på et dårlig integrert marked. Et integrert marked vil si at ulike områder og/eller regioner handler varer med hverandre, med andre ord et

⁵⁶ Boiy, 2004, s. 262.

⁵⁷ Van der Spek, 2000, s. 297-298.

⁵⁸ Van der Spek, 2000, s. 297-298.

«handelsnettverk». Under et integrert marked, vil prisforskjeller under forskjellige områder og/eller regioner bli utliknet på grunn av «loven om en pris»,⁵⁹ siden et område og/eller en region kan importere en gitt vare for å senke prisen.⁶⁰

Ut ifra kildematerialet er det tydelig at Babylonia hadde et delvis integrert marked både under sen-persisk og hellenistisk tid, men det var begrenset til enkelte varer. Ifølge Pirngruber virker det som at det meste av handel mellom regioner (f.eks. mellom Babylonia og Media) besto av luksusvarer og varer som man ikke fikk takk i Babylonia, slik som tømmer. Det som hindret mer allminnelige varer, slik som bygg, fra å bli handlet mellom regioner, var den høye transportkostnaden til varen.⁶¹ Dermed om man skal skape mer stabile priser og unngå risiko, måtte man ty til andre metoder.

Ifølge Pirngruber brukte babylonerne to metoder for å hindre ustabile priser. En metode var å mangfoldiggjøre jordbruket, slik at man fikk mer stabile priser ved å ha flere avlinger av forskjellige jordbruksvarer. I Babylonia brukte man et såkalt «tofoldig avlingssystem» (dual-crop), som besto av å dyrke bygg på den ene siden og dadler på den andre. Bygg ble høstet om våren og dadler ble høstet om høsten. Systemet førte til at for hver innhøsting av dadler, ble prisen på bygg lindret og stabilisert, siden mer mat havnet på markedet. Det samme gjaldt motsatt for prisen på dadler, som fikk en mer stabil pris under innhøstingen av bygg.⁶² Den andre metoden var å lagre matoverskuddet, som kunne stabilisere prisen dersom de store organisasjonene la ut en del av lageret ut på salg i markedet,⁶³ men det samme gjaldt motsatt i et dårlig år for avlingene. Da kunne slik lagring av mat av tempelet og kongen føre til høye priser, siden markedet slet med en dårlig avling.⁶⁴ Et problem med lagret mat er at det kan oppstå problemer. En av de største årsakene til svinn, kan være framkomsten av sopp og mugg. I middelalderens England og oldtidens Egypt har flere forskere målt at det årlige svinnet lå på omtrent ti prosent, og man kan anta at Mesopotamia hadde en litt høyere svinn (f.eks. 12 prosent) med tanke på klimaet i området.⁶⁵

Utenom indre faktorer som kan ha en innvirkning på markedet, kan ytre faktorer også ha en rolle, i denne undersøkings tilfelle er det krigføring. Det finnes flere måter krig kan påvirke

⁵⁹ Økonomisk teori som tilsier at varer skal settes i samme pris, siden de er i samme marked.

⁶⁰ Pirngruber, 2017, s. 71-72

⁶¹ Pirngruber, 2017, s. 72-73.

⁶² Pirngruber, 2017, s. 72.

⁶³ Pirngruber, 2017, s. 82-83.

⁶⁴ Aperghis, 2004, s. 80-81.

⁶⁵ Pirngruber, 2017, s. 82-83.

markedet, og kan variere fra krig til krig. To av faktorene som jeg kommer til å utelukke er: krig i fjerne strøk og krigserstatninger.⁶⁶ Siden etterfølgeralderen er en såpass kaotisk politisk periode, blir det fort problematisk å knytte prisutviklingen i sammenheng med krigen som foregikk ellers i Aleksanders tidligere rike.⁶⁷ Når det gjelder krigserstatninger, er det lite informasjon om krigserstatninger under etterfølgeralderen som kan bli knyttet til Babylonia. En faktor som derimot er veldig synlig i kildene, er krig i Babylonia, som kommer til å være hovedtemaet senere i neste del av undersøkningen.

Levestandard

Med hensyn til de overnevnte forholdene som påvirket prisene og markedet, er det også nødvendig å undersøke hvordan levestandarden til befolkningen ble påvirket. Det finnes noe informasjon om hvor mye en tjente i forskjellige yrker, og hvor mye en fikk i rasjoner. I den tidlige delen av mesopotamisk historie, var den typiske månedlige rasjonen som følgende: en voksen mann – 60 liter; kvinner – 30 liter; barn – 10-25 liter bygg. Senere i persisk tid, fikk en voksen mann i gjennomsnitt omtrent 1 liter bygg om dagen, i tillegg til andre matvarer.

Utenom rasjoner, er det noe informasjon om lønn i Babylonia. Under etterfølgeralderen er det en kilde som oppgir lønnen til arbeiderne som fjernet restene til Esagila, som lå på 4 shekler i måneden. I seleukidisk tid er det ingen informasjon om rasjoner eller lønn. Under partisk tid fikk en skribent rundt 2 shekler i måneden, mens vaskere og bærere fikk 2/3 av en shekel i måneden. De som var best lønnet var astronomene. I tidlig partisk tid fikk de en årslønn på 2 mina, som tilsvarer 12 shekler i måneden.⁶⁸ Det er viktig å understreke at de oppgitte «månedslønnene» funket ikke på samme måte som i dag. De som fikk en månedslønn, hadde som regel en biinntekt, og var ofte mer velstående enn resten av befolkningen. Mens de fleste i Babylonia forsørget sine behov gjennom jorden som de leide, eller gjennom rasjoner ble utdelt av arbeidet de utførte.⁶⁹

Selv om de overnevnte rasjonene og lønningene gir en viss anelse om livsoppholdet i Babylonia, er utvalget for lite til å kunne si noe om hva det trengtes for å leve i Babylonia. En metode som kan være mer beskrivende, er å finne ut hvor mye en familie trengte for å kunne ha et tilstrekkelig livsopphold. Ifølge van der Spek var den ideelle prisen for bygg 180 liter for 1 shekel, som var også ansett av astronomene som den ideelle rasjonen for en allminnelig

⁶⁶ Pirngruber, 2017, s. 171-172.

⁶⁷ Pirngruber, 2017, s. 175.

⁶⁸ Van der Spek, 2006, s. 291-292. Kildeinnholdet er hentet fra van der Spek.

⁶⁹ Van der Spek, 2006, s. 291.

familie i måneden.⁷⁰ Idealet er dessverre litt misvisende siden den er basert på forståelsen til astronomene som ikke fikk oppleve hverdagens kår. Et forbruk på 180 liter bygg er bare tilstrekkelig, dersom familien kunne skaffe seg eller kjøpe andre matvarer i tillegg. Ifølge van der Spek er det rimelig å tro at minstekravet for å kunne ha et tilstrekkelig livsopphold, var 50 liter bygg per person. Om en gjennomsnittsfamilie besto av fem personer gir det et samlet forbruk på 250 liter bygg i måneden, som det mer sannsynlige ideelle forbruket, ikke 180 liter. Dersom 250 liter er det ideelle forbruket, og lønnen til en familie besto av 2 shekler i måneden, burde gjennomsnittsprisen på bygg ligge på 125 liter per shekel,⁷¹ altså 107,4 gram sølv per tonn bygg. Dette er ikke langt ifra midtpunktet⁷² for prisene som er oppgitt i dagbøkene. Aperghis oppgir midtpunktet som 120 liter per shekel,⁷³ som tilsvarer omtrent 112 gram sølv per tonn bygg. Dermed om prisen ikke overskrider mer enn 120-125 liter per shekel, er det mulig å fø en familie på fem personer med en månedslønn på 2 shekler eller det som tilsvarer 2 shekler.⁷⁴

Lønnen og forbruket til soldater

En annen faktor som er nyttig å ta høyde for i sammenheng med undersøkningen, er hva soldater og leiesoldater krevde i lønn og mat, slik at man kontekstualisere virkningene til de invaderende hærene. Ifølge Aperghis fantes det ulike måter å betale for tjenesten til en soldat. Den vanligste metoden var å gi lønn i form av penger (drakmer og oboler), i tillegg til rasjoner (som kunne bli erstattet av penger ved behov). En annen metode var å gi ut *klēroi* (landområder) til soldater, slik at man unngikk å bruke for mye sølv, men denne metoden var som regel forbeholdt til garnisoner.⁷⁵ Den mest destruktive metoden for lønn var gjennom plyndring av områder som hærene invaderte.⁷⁶ Det er litt usikkert om hvor mye en soldat tjente under tidlig hellenistisk tid, men det finnes ulike tolkninger.⁷⁷ Ifølge Aperghis var lønnen til en fotsoldat i Antiokos III sin tid på rundt 5 til 6 oboler (1 drakme tilsvarer 6 oboler) per dag, og en dagsrasjon som tilsvarte omtrent 2 til 3 oboler.⁷⁸ En rytter tjente

⁷⁰ Van der Spek, 2006, s. 291.

⁷¹ Van der Spek, 2006, s. 292-293.

⁷² Den høyeste og laveste verdien i et utvalg som er satt sammen, og deretter delt på to.

⁷³ Aperghis, 2004, s. 79-80 og van der Spek, 2014b, s. 239. Begge forfatterne ser bort fra tiden under Aleksander og etterfølgeralderen siden prisene var såpass ekstreme, at de kunne skape en forvridd statistikk for perioden de studerer.

⁷⁴ Van der spek, 2014b, s. 239.

⁷⁵ Aperghis, 2004, s. 201-203.

⁷⁶ Miller, 1984, s. 155.

⁷⁷ Griffith, 1968, s. 297-301.

⁷⁸ 1 shekel besto av omtrent 8,33 gram sølv, som tilsvarer omtrent 2 drakmer (12 oboler) (van der Spek, 2005, §3.1).

omtrent det dobbelte. Aperghis skiller ikke mellom lønningene til en leiesoldat og en vervet soldat, men sier at leiesoldater hadde fordelene med at de kunne få en del av lønnen på forskudd.⁷⁹

Griffith påpeker at kildene er litt uklare, men det virker som at en *hypastist* i Aleksanders hær tjente 1 drakme om dagen.⁸⁰ Leiesoldater tjente muligens litt mindre, siden lønningene til leiesoldater sank etter år 350. Griffith mener at det er rimelig å tro at leiesoldater tjente omtrent 3 til 4 oboler til dagen under Aleksanders tid. Når det kommer til rasjoner, er det litt vanskelig å fastslå. Griffith oppgir flere muligheter, men tror at rasjonene ble anskaffet eller utdelt underveis i felttoget. Den vanligste og letteste metoden var gjennom plyndring etter en erobring av en bosetning.⁸¹ Når det kommer til etterfølgeralderen er det mye usikkerhet knyttet til lønningene, til soldatene. Mye av sikkerhete skyldes inflasjonen som det østlige middelhavet fikk oppleve etter Aleksanders erobring av det persiske riket.⁸² Griffith kommer fram til at en borgerhopplitt tjenete omtrent 2 drakmer til dagen, mens en rytter tjente omtrent 5 drakmer til dagen. Av denne utbetalingen er det en usikkerhet om lønningen og rasjonen kom i samme utbetaling eller to adskilte utbetalinger. Griffith oppgir flere alternativer, men på grunn av hvor usikkert det er, mener Griffith at det opp til leseren å vurdere hvilket tilfelle som er mest sannsynlig. Av alternativene som blir oppgitt, tror Griffith at utbetalingen besto av 1 drakme og 3 oboler som ordinær lønn, og dagsrasjonen besto av 3 oboler (totalt 2 drakmer). Lønnen til leiesoldater er enda mer usikkert, men de kan ikke ha tjent mer enn borgersoldater.⁸³

Dersom en dagsrasjon besto av 3 oboler (omtrent ¼ av en shekel), er det trolig at soldatene som var i Babylonia under etterfølgeralderen, fikk dekket rasjonen sin gjennom plyndring, siden prisene i Babylonia under etterfølgeralderen var såpass ekstreme. Om de plyndret, forteller dagsrasjonen veldig lite om hvor mye det ville belastet samfunnet. En annen mer nyttig metode, er å anslå hvor mye hver soldat krevde i føde per dag. Her er det heller ikke noen nøyaktige tall, men det er mulig å overføre forbruket fra en annen samfunnsklasse, dersom forbruket var noenlunde likt. Meyer anslår at en slave som drev med tungt fysisk arbeid i romersk tid, krevde et årsforbruk på om lag 340 kg hvete,⁸⁴ som tilsvarer omtrent 0,93

⁷⁹ Aperghis, 2004, s. 201-203.

⁸⁰ Se særlig s. 297-298 (og fotnotene) for diskusjonen omkring dette.

⁸¹ Griffith, 1968, s. 297-304. Vær oppmerksom på fotnotene på s. 297-298 og 301.

⁸² Griffith, 1968, s. 300-301.

⁸³ Griffith, 1968, s. 300-301 (se fotnote 4 på s. 301).

⁸⁴ Meyer, 2017, s. 46.

kilo til dagen. Det er usikkert om hveten var malt eller ei, men om den var malt (og man bruker dagens næringsinnhold på hvete) tilsvarer 0,93 kilo hvete omtrent 3150 kalorier.⁸⁵ Forbruket besto selvfølgelig ikke bare av hvete, men hoveddelen av dagsbehovet ble sannsynligvis dekket av denne varen.⁸⁶ Hvete er dessverre ikke en del av kosten i Babylonia, men Meyer mener at det er mulig å anta at 2 kilo hvete tilsvarte 3 kilo bygg.⁸⁷ Da blir 340 kilo hvete om til (340+170) 510 kilo bygg, altså 1,4 kilo bygg om dagen. Selv om dette forbruket var forbeholdt til slaver, er kaloriinnholdet på dagsforbruket ikke langt unna det en voksen mann per dag, som er på omtrent 3338 og 4006 kalorier.⁸⁸, dersom en

Inflasjon

Avslutningvis, i sammenheng med priser, er det nødvendig å gi en kommentar på inflasjon. Aleksanders erobring av det persiske riket, førte til at store mengder av sølv og gull ble sluppet ut i markedet i den antikke verden. Ifølge Strabon lå muligens summen på omtrent 180 000 talenter. Det virker rimelig å tro at prisene som er oppgitt i dagbøkene og etterfølgerkrøniken er en følge av inflasjon, skapt av de enorme summene som Aleksander plyndret under hans felttog. Ifølge Aperghis er dette ikke tilfelle i Babylonia. Han mener at talentene som Strabon forteller, havnet i hendene til makedonske og greske veteraner, som brukte pengene lenger vest, i den egeiske verden. Prisene som blir oppgitt i dagbøkene og etterfølgerkrøniken, skyldes ifølge Aperghis, urolighetene som etterfølgeralderen medbrakte i de ulike krigene.⁸⁹

Prisen av bygg under sen-persisk og tidlig hellenistisk tid

I følgende delkapittel er det en oversikt over prisene av bygg som er oppgitt i dagbøkene (AD) og etterfølgerkrøniken (BCHP 3). Med hensyn til van der Speks kommentarer, har jeg laget egne kolonner for «bytteverdi» (liter), «kilo» og «pris» (gram sølv per tonn bygg). Mot slutten følger en graf som viser enklere hvordan den utviklet seg. Jeg bruker

⁸⁵ Hveten ville også vært annerledes for 2000 år siden enn slik den ser ut i dag. Det er umulig å vite presist hvor mye kalorier det var i denne eldre hvetesorten. Til tross for dette bruker jeg dagens kaloriinnhold, for å illustrere hvor mye hveten kan ha bestått av dagsbehovet.

⁸⁶ Meyer, 2017, s. 46. Meyer oppgir andre matvarer, (slik som oliven, olje, dyrefett, osv.) som kunne dekke resten av dagsbehovet.

⁸⁷ Meyer, 2017, s. 46.

⁸⁸ Jeg bruker NHIs kalkulator for «beregning av kaloribehov ved overvekt/fedme».

⁸⁹ Aperghis, 2004, s. 81.

omvendingsverdien til van der Spek, som antar at 1 liter bygg tilsvarer 0,62 kg bygg.⁹⁰ Som nevnt tidligere, tilsvarer 1 shekel omtrent 8,33 gram sølv.

Formelen for pris (gram sølv per tonn bygg): $P = \frac{\text{Sølv}}{\text{kg}} \times 1000$

Den ideale prisen er: 180 liter per shekel = 74,6 gram. Midpunktet for prisene i sen-persisk og hellenistisk tid (unntatt tiden under Aleksander og etterfølgeralderen): 120 liter = 112 gram sølv. Antatt levedyktig pris for en familie: 125 liter \approx 107,5 gram sølv.

Figur 2: Tabell over prisinformasjon

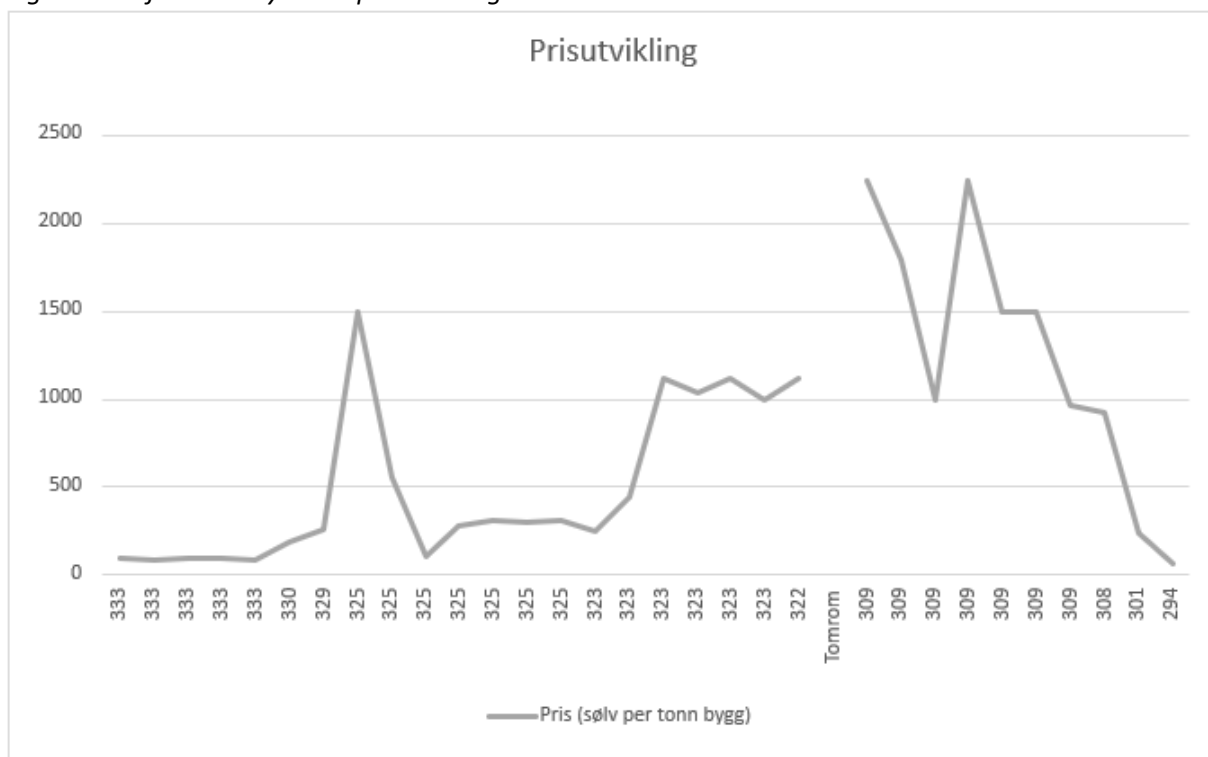
Kilde:	År:	Liter:	Kilo:	Pris:
No. -332, A Obv. 23.	333	138	85,56	97,35
No. -332, A Rev. 3.	333	150	93	89,56
No. -332, B Obv. 3.	333	138	85,56	97,35
No. -332, B Rev. 11.	333	144	89,28	93,3
No. -332, B Rev. 11.	333	150	93	89,57
No. -329, Rev. 14-15.	330	72	44,64	186,6
No. -328, Obv. 23.	329	51	31,62	263,44
No. -324, B Obv. 13.	325	9	5,58	1492,83
No. -324, B Obv. 13.	325	24	14,88	559,81
No. -324, B Obv. 13.	325	36	22,32	373,2
No. -324, B Obv. 13.	325	48	29,76	279,9
No. -324, B Rev. 9.	325	43,5	26,97	308,86
No. -324, B Rev. 9.	325	45	27,9	298,56
No. -324, B Rev. 10.	325	43,5	26,97	308,86
No. -322, C Flake. 3.	323	54	33,48	248,8
No. -322, C Flake. 3.	323	30	18,6	447,84
No. -322, D Obv. 38.	323	12	7,44	1119,62
No. -322, D Obv. 38.	323	13	8,06	1033,49
No. -322, D Rev. 14.	323	12	7,44	1119,62
No. -322, D Rev. 14.	323	13,5	8,37	995,22
No. -321, Rev. 23-24.	322	12	7,44	1119,62
BCHP 3, Rev.iv.29.	309	6	3,72	2239,24

⁹⁰ Van der Spek presiserer at det er usikkert hvor mye 1 liter tilsvarer i kilo i antikken, men for ordens skyld har han angitt den som 0,62 (van der Spek, 2014b, s. 237).

BCHP 3, Rev.iv.33.	309	6	3,72	2239,24
No. -308, Obv 17.	309	7,5	4,65	1791,39
No. -308, Obv 17.	309	13,5	8,37	995,22
No. -308. Rev. 6.	309	9	5,58	1492,83
No. -308. Rev. 15.	309	9	5,58	1492,83
No. -308- Rev. 15.	309	14	8,68	959,67
No. -307. Rev. 5.	308	14,5	8,99	926,58
No. -300. Rev. 10.	301	56	34,72	239,91
No. -293. Rev. 14.	294	210	130,2	63,97

I grafen er det viktig bemerke at det er fire tomrom, der det er ingen prisinformasjon: 329-325, 322-309, 308-301 og 301-294. Jeg har markert perioden 322-309 som «tomrom» i grafen, for å tydeliggjøre at prisene ikke nødvendigvis var høye under denne perioden.

Figur 3: Graf over Babylonia's prisutvikling i 333-294

Demografi og folketall

Siden mye av det som blir undersøkt har sin relevans med folketallet og demografien i

Babylonia, er det nødvendig at å gi en kommentar om det. Kildene forteller dessverre lite om

folketallet i antikken. Man må dermed ty til andre metoder for å kunne få en viss anelse om folketallet i Babylonia. I følgende delkapittel skal to metoder bli benyttet for å gi et anslag på hvor mange mennesker som muligens bodde i Mesopotamia. Verken av metodene er perfekte, men ved å finne likheter og møte halvveis på forslagene kan man få et anvendbart anslag. Den første metoden er å bruke bosetningsmønstrene, og regne hvor mange mennesker som bodde per hektar. Etter å ha analysert bosetningene i Mesopotamia, anslår Aperghis at det bodde omtrent 4-5 millioner mennesker i Mesopotamia og Susiana (sett bort ifra Elam) under Selevkidisk tid. Til sammenligning viser Aperghis til folketellingen i Irak i 1947, som oppga en befolkning på omtrent 4,8 millioner mennesker (og litt over 250 000 nomader). Dermed mener Aperghis at forslaget ikke er urimelig, siden en lignende befolkning fantes i 1947.⁹¹ Et problem med denne metoden i sammenheng med undersøkningen, er at Aperghis henter data fra midt-selevkidisk tid. Dermed er folketellingen ikke nødvendigvis helt lik som i etterfølgeralderen, siden det skjedde en del utviklinger i bosetningsmønstrene både i Mesopotamia og i andre regioner etter etterfølgeralderen,⁹² men forskjellen er trolig ikke for stor til å ha en påvirkning i Babylonia.

En annen metode er å anvende informasjon fra Herodot. Herodot forteller i deler av bok 3 hvordan satrapi systemet fungerte, og hvor mye hver region måtte betale i skatt/tributt til Darius I.⁹³ Disse tributene/skattene tok sannsynligvis hensyn til hver regions produktivitet, naturressurser, industri og handelsinntekter. Siden inntektskildene måtte ha blitt produsert av en befolkning, er det mulig å regne ut hvor mange mennesker som bodde i det persiske riket ut ifra inntektene, så lenge man vet hvor mange som bodde i minst én av regionene. Ifølge Aperghis kan man trygt si at det bodde om lag 3 500 000 eller 3 750 000 mennesker i før-hellenistisk Egypt.⁹⁴ Ved hjelp av denne grunnverdien fra Egypt kan man sammenligne skatteinnkrevningene som Herodot forteller om: Egypt og Kyrenaika betalte 700 talenter; Babylon og «resten av Assyria» betalte 1000 talenter; Susiana betalte 300 talenter.⁹⁵ Egypt produserte uten tvil størsteparten av de 700 talentene som Herodot forteller om, Aperghis tror at 650 talenter for Egypt er en rimelig antydning.⁹⁶ Det er usikkert om hva Herodot definerer som «Assyria», men både Boiy og Aperghis gir inntrykk om at dette omfattet Mesopotamia.⁹⁷

⁹¹ Aperghis, 2004, s. 36-40.

⁹² Aperghis, 2004, s. 35-51.

⁹³ Herodot 3.91-92.

⁹⁴ Se s. 54-55 for Aperghis (2004) sin grunnleggende forklaring for forslaget.

⁹⁵ Herodot 3.91-92.

⁹⁶ Aperghis, 2004, s. 55.

⁹⁷ Boiy, 2004, s. 229 og Aperghis, 2004, s. 53-55.

Aperghis tar Susiana med i utregningen⁹⁸ når han måler Mesopotamias befolkning, men ekskluderer Elam⁹⁹ (som er en del av Susiana), som halverer skatten fra 300 til 150.¹⁰⁰

Dermed hvis minst 3 500 000 mennesker produserte 650 talenter i Egypt, blir Mesopotamias befolkning:

$$3\,500\,000^{101} \div 650 \approx 5385 \quad 5385 \times 1150 = 6\,192\,750$$

Dermed får man en mulig befolkning på om lag 6,2 millioner i den mesopotamiske sletten, som gir en forskjell på om 1,2-2,2 millioner mennesker sammenlignet den første metoden.

Aperghis anslår gjennom den samme metoden at det bodde om lag 5-6 millioner i dette området.¹⁰² Dette gir en forskjell på 1-2 millioner sammenlignet med den første metoden.

Siden undersøkningen er mer interessert i folketallet i Babylonia er det nødvendig å trekke fra befolkningen i nord-Mesopotamia og Susiana. Aperghis gir noen grove tall for Babylonia i den første metoden:

$$500\,000 \times 4 + 750\,000^{103} = 2\,750\,000$$

Dermed kan man finne ut hvor stor andel av befolkningen i Mesopotamia som bodde i Babylonia:

$$(2\,750\,000 \div 4\,500\,000^{104}) \times 100 \approx 61,11 \%$$

Om man overfører denne prosenten til den andre metoden blir det dermed enten:

$$6\,192\,750 \times 0,6111 \approx 3\,784\,390 \quad \text{eller} \quad 5\,500\,000^{105} \times 0,6111 = 3\,361\,050$$

Man får dermed tre muligheter for befolkningen i Babylonia. Det finnes andre forskere som har forsøkt å finne ut hvor mange som bodde i Babylonia, slik som Beloch. Beloch tok også i bruk skattekravene som Herodot forteller om, men tar mer høyde for det samlede arealet i Babylonia og Susiana, som ligger på rundt 130 000 kvadratkilometer, altså fire ganger større enn nildalen. Han går ut fra at Egypt hadde en befolkning på rundt 3 millioner, og foreslår dermed at det bodde sannsynligvis mellom 6-8 millioner mennesker i Babylonia og Susiana,

⁹⁸ Siden deler av området er en del av den mesopotamiske sletten (2004, s. 38).

⁹⁹ Siden Elam ikke er en del av den mesopotamiske sletten (2004, s. 38).

¹⁰⁰ Aperghis, 2004, s. 53-56.

¹⁰¹ Jeg tar den laveste verdien til Aperghis.

¹⁰² Aperghis, 2004, s. 54-56

¹⁰³ Tallene er hentet fra Aperghis (2004, s. 36-40).

¹⁰⁴ Jeg velger 4,5 siden det er midt mellom antydningen til Aperghis (2004, s.

¹⁰⁵ Siden Aperghis anslår mellom 5-6 millioner ut ifra Herodot (2004, s. 56), tar jeg midtpunktet (5,5) for ordens skyld.

det vil si mellom 46-60 mennesker per kvadratkilometer.¹⁰⁶ Ifølge Aperghis gir dette forslaget et altfor høyt folketall, og har et for svakt grunnlag.¹⁰⁷ Med tanke på at det bodde om lag 5 millioner mennesker i Irak i 1947, er Belochs forslag litt for generøst. Dermed gjenstår de tre tidligere nevnte mulighetene. Om man tar gjennomsnittet av dem, blir folketallet om lag:

$$2\,750\,000 + 3\,784\,390 + 3\,361\,050 = 9\,895\,440 \div 3 = 3\,298\,480$$

Siden undersøkningen er ute etter et folketall slik at man kan kontekstualisere virkningene av krigene, kommer jeg til å bruke et folketall på 3,3 millioner i Babylonia i løpet av undersøkningen. Det er viktig å presisere at forslaget ikke prøver å påstå at det bodde akkurat 3,3 millioner mennesker i Babylonia, men det er nyttig som et verktøy i analysen om virkningene.

Babylon og mesopotamiske bosetninger

En annen viktig del av analysen er befolkningen i Babylon. I likhet foregående analyse av befolkningen i Babylonia, er det mye usikkerhet knyttet til folketallet i byene. Mye av usikkerheten skyldes av at byene i Babylonia, særlig Babylon, ikke har fått en tilstrekkelig utgravning i de forskjellige bydelene og boligfeltene. I tillegg har utgravningene i Babylon stort sett blitt foretatt innenfor bymurene, som gjør det usikkert om en del befolkningen bodde utenfor bymuren. Dermed er man begrenset til innenfor bymurene når man skal måle befolkningen. Selv innenfor bymurene er det flere faktorer som kan påvirke befolkningstettheten, slik som størrelsen på palasser, templer, åpne områder og ymse hager.¹⁰⁸ Dermed er det viktig å understreke at man bør ta enhver tolkning med en klype salt fram til ytterligere utgravninger har blitt foretatt.

Selv om det er en usikkerhet knyttet til folketallet i byen, finnes det noen gjetninger. Innenfor murene «Imgur-Enlil-Nīmit-Enlil» var det areal på omtrent 400 hektar som kunne bli brukt som bebyggelse i Babylon. Senere ble byen utvidet etter byggingen av yttermuren «Osthaken», som ga ytterligere 500 hektar for bebyggelse. Det finnes ulike meninger om hvor mange folk som bodde per hektar,¹⁰⁹ men ifølge Adams er de fleste forslagene umulige siden de ikke tok i betraktning hvor mye mat hver innbygger hadde behov for. Adams foreslo først at befolkningstettheten i mesopotamiske bosetninger lå mellom 125 og 250 innbyggere

¹⁰⁶ Beloch, 1886, s. 250-251.

¹⁰⁷ Aperghis, 2004, s. 55-56, se fotnote 101.

¹⁰⁸ Boiy, 2004, s. 229-233.

¹⁰⁹ Boiy, 2004, s. 230-232.

per hektar.¹¹⁰ Senere senket Adams og Nissen befolkningstettheten til 100 innbyggere. Deres grunnlag var at en enkel innbygger i en bosetning krevde sannsynligvis 1,5 hektar jordbruksland for å kunne dekke sine behov.¹¹¹ Boiy tar hensyn til Adams' og Nissens forslag, men tror at 200 innbyggere per hektar er mulig, dersom bosetningsmønstre i Mesopotamia var dynamiske, men man bør ta hensyn til de overnevnte bygningene og åpne områdene og justere i forhold til dem. Dermed om man tar det høyeste anslaget per hektar (200), anslår Boiy at befolkningen i Babylon lå på sitt høyeste på 180 000 under ny-babylonsk tid, når det sannsynligvis var bebyggelse fram til Osthaken (900 hektar). Mens under sen-persisk og tidlig hellenistisk tid mener Boiy at bebyggelsen var begrenset til innenfor Imgur-Enlil-Nīmit-Enlil (400 hektar), og hadde en befolkningstetthet på høyest 125 innbyggere per hektar (på grunn av de overnevnte faktorene som kan påvirke befolkningstettheten), som gir en befolkning på 50 000.¹¹² Dermed med hensyn til Adams og Nissen (100 per hektar), og Boiy (125 per hektar) bodde det trolig om lag 40 000-50 000 mennesker i Babylon under tidlig hellenistisk tid.

Kapittel 3: Det første tiåret i etterfølgeralderen

Innledning

Etterfølgerens kamp om herredømme over Aleksanders rike ville skape følger over de erobrede områdene. I de følgende kapitlene skal en analyse av fortellingen om etterfølgeralderen bli gjennomgått. En fullstendig analyse av etterfølgerkrigene blir derimot et for omfattende prosjekt, og mye er ikke relevant til undersøkelsen. Dermed vil detaljer som ikke har sin relevans til Babylonia bli utelatt eller forkortet. Forløpet og bakgrunnen til etterfølgerkrigene vil bli forklart i begynnelsen av kapitlet, for å skape et kronologisk ramme for alderens utvikling og påvirkning på Babylonia. Bakgrunnen vil hovedsakelig følge fortellingen til gresk-romerske kilder, men når Babylonia blir innblandet, vil lokale kilder bli benyttet. Konsekvensene av krigene vil oppsummert gradvis gjennom undersøkelsen, siden faktorene stammer fra flere aktører.

Aleksander den stores død

Fortellingen om etterfølgeralderen begynte ved Aleksander død den 11 juni 323 (dag 29, Ajjaru),¹¹³ og hans mangel på en sikker tronarving. Døden skapte forvirring blant hans

¹¹⁰ Adams, 1965, s. 25.

¹¹¹ Adams og Nissen, 1972, s. 30.

¹¹² Boiy, 2004, s. 230-233.

¹¹³ AD. No. -322. B Obv. 8.

generaler og venner. Hans kone Roxana var gravid, men ingen visste om det skulle bli en gutt eller en jente. Hans følgesvenner og kavaleriet ble enige om at barnet skulle arve tronen hvis det ble en gutt, men infanteriet, ledet av Meleager, var uenige. De ønsket at broren til Aleksander, Arrhidaios, skulle arve tronen,¹¹⁴ til tross for hans mulige sinnslidelser.¹¹⁵ Dette skapte full krangel blant hæren og hoffet til Aleksander, som utviklet seg til full konflikt mellom partene. På et tidspunkt under denne konflikten, forteller Curtius at Perdikkas tok kontrollen over slettene som kranset Babylon, og sperret byen for tilgang til korn. Det er usikkert hvor lenge denne kringsettingen varte, men det var lenge nok til at det utviklet seg en hungersnød blant befolkningen i Babylon. Selv de som bodde utenfor bymuren, begynte å få panikk siden de fryktet for å bli plyndret av kavaleriet som åpenlyst var fiendtlig mot befolkningen. Dette skapte en kaotisk situasjon hvor innbyggerne av Babylon forsøkte å komme seg ut av byen på grunn av matmangel, mens de som bodde i landsbygden, forsøkte å komme seg inn i byen.¹¹⁶

Kaoset som rammet Babylon og omegn, kan bli sett i sammenheng med prisene som blir oppgitt i dagbøkene etter døden til Aleksander. Vi får vite at prisen på bygg gikk fra å være 54 liter i midten av Simānu (3), til å være på 30 liter mot slutten av Simānu.¹¹⁷ Senere i Țebētu (10) og Šabātu (11) lå prisene på 12-13,5 liter.¹¹⁸ Selv om dagbøkene ikke nevner noen historiske hendinger samtidig, er det høyst sannsynlig at disse prisene skyldes konflikten om arverekkefølgen som Curtius forteller om. De første noteringene i Simānu skyldes muligens påkjennningene som hele hæren til Aleksander påførte økonomien til Babylon en måned etter hans død, siden det ble økt etterspørsel på mat. De andre noteringene i Țebētu og Šabātu er sannsynligvis fra kringsettingen til Perdikkas. Det er vanskelig å si når konflikten begynte mellom Meleager og Perdikkas, men det skjedde sannsynligvis i tidsrommet Ajjaru-Țebētu.

Kaoset i Babylon tok slutt da partene ble enige om et forlik. Forliket gikk ut på om Roxana fødte en gutt, skulle barnet bli samkonge med Arrhidaios, og Arrhidaios skulle få det kongelige navnet Filip (III).¹¹⁹ Perdikkas ble valgt som «chiliarch»¹²⁰ til riket, og som en av formynderne til Aleksanders barn.¹²¹ Meleager fikk en høy stilling i hoffet, men ble myrdet av

¹¹⁴ Arrianos FGrH 156 F1. 1-2.

¹¹⁵ Justinus *Epitome of Pompeius Trogus* 13.2.

¹¹⁶ Curtius 10.8.11-13.

¹¹⁷ AD. No. -322. C Flake 3. Van der Spek sier at disse prisene var oppgitt i måned 10 og 11 (2000, s. 301).

¹¹⁸ AD. No. -322. D Obv. 37-38 og D Rev. 14. Hungersnød oppstår når prisene overskrider 36-39 liter.

¹¹⁹ Hannestad, 2020, s. 26.

¹²⁰ Arrianos FGrH 156 F1. 2. Dette gjorde han til øverstkommanderende av riket.

¹²¹ Justinus *Epitome of Pompeius Trogus* 13.2

Perdikkas kort tid etter forliket.¹²² Riket ble heretter fordelt blant hærførerne og følgesvennene til Aleksander, og satte grunnlaget for hva som skulle skje i de kommende tiårene. De mest relevante etterfølgerne fikk de følgende satrapiene: Ptolemaios Lagos mottok Egypt; Eumenes av Kardia fikk Paflagonia og Kappadokia; Antigonos «monofthalmos» (den enøyde) mottok Pamfylia, Lycia og størsteparten av Frygia; Lysimakhos fikk Trakia; og Antipatros ble generalen over «Europa».¹²³ De nevnte krigsherrene ville være de sentrale aktørene i etterfølgeralderen, og de tilhørende områdene ville bli kjerneområdene til krigsherrene. Blant de nevnte er Selevkos ikke en av dem. Det er fordi Selevkos ikke mottok noen landområder under forliket. Selevkos fikk embete som offiseren av kompanjongene, som ikke ga han et eget satrapi, men en stor rolle i hæren til Perdikkas.¹²⁴

Arkon og Dokimos

Under forliket ble Arkon utnevnt som satrapen av Babylonia.¹²⁵ Det er lite informasjon om Arkon og om hans styre i Babylonia. Grainger mistenker at mangelen av informasjon skyldes av at Arkons embete var muligens av lavere rang enn satrap. Slik at Perdikkas ikke hadde noen lokale trusler som kunne utfordre hans makt.¹²⁶ Etterfølgerkrøniken støtter dette muligens, siden linje 15 nevner en «funksjonær» som kan være en henvisning til Arkon.¹²⁷ Til tross for dette, er det mulig at Arkon hadde mer makt enn det han fikk tildelt. Siden etter sammensvergelsen til Ptolemaios og Arrhidaios, ble Dokimos sendt til Babylonia for å erstatte Arkon.¹²⁸ Dermed tror Grainger at Arkon var en del av denne sammensvergelsen, og Dokimos ble sendt med en liten hær for å avsette Arkon, mens Perdikkas angrep Egypt.¹²⁹ Ifølge et fragment av Arrianos, skulle Arkon få en ny rolle under Dokimos, som skatteinnkriveren av satrapiet, men det virker som at dette var et skalkeskjul.¹³⁰ Den egentlige planen var å fjerne Arkon fullstendig fra administrasjonen.¹³¹ Når Dokimos ankom Babylonia virker det som at Arkon var upopulær blant den lokale befolkningen, og slet med en motstandsbevegelse (det er mange bruddstykker i denne delen).¹³² Ifølge Grainger utnyttet Dokimos situasjonen og

¹²² Arrianos FGrH 156 F1. 4.

¹²³ Arrianos FGrH 156 F1. 3-7. og Diodorus Siculus 18.3.1-2.

¹²⁴ Diodorus Siculus 18.3.4.

¹²⁵ Diodorus Siculus 18.3.3.

¹²⁶ Grainger, 1990, s. 29.

¹²⁷ BCHP 3. [Obv.i.15].

¹²⁸ Arrianos FGrH 156 F10. 3 og Grainger, 1990, s. 29

¹²⁹ Grainger, 1990, s. 29.

¹³⁰ Arrianos FGrH 156 F10. 3-4.

¹³¹ Arrianos FGrH 156 F10 3-4 og Grainger, 1990, s. 29.

¹³² Arrianos FGrH 156 F10. 5.

samarbeidet med lokalbefolkningen for å beseire Arkon.¹³³ Etterfølgerkrøniken er litt utydlig, men det virker som at «funksjonæren» (Arkon?) gikk i kamp i nærheten av Babylon.¹³⁴ Etter slaget forteller fragmentet til Arrianos at Arkon døde av skadene sine, og Dokimos ble den nye satrapen over Babylonia.¹³⁵

Undergangen til Perdikkas

Dokimos sitt embete som satrap ville være kortvarig. Grunnet flere interessekonflikter, kom Perdikkas i konflikt med Antipatros og Ptolemaios.¹³⁶ For å bekjempe Ptolemaios, ledet Perdikkas et felttog til Egypt. En av hans allierte, Eumenes av Kardia, ble sendt til Lilleasia for å verge mot angrep fra Antipatros.¹³⁷ Perdikkas sitt felttog i Egypt viste seg å være en katastrofe. Hæren til Perdikkas led av flere ydmykende nederlag og store tap av liv. Dette skapte misnøye i hæren til Perdikkas, som bestemte seg for å avsette han. I hans eget telt, ble Perdikkas myrdet av flere offiserer,¹³⁸ blant annet av Selevkos.¹³⁹ Ifølge krøniken gikk Perdikkas til kamp mot Ptolemaios samme måned som tilsettelsen av Dokimos som satrap, og «troppene til kongen» ble «slaktet».¹⁴⁰ Døden til Perdikkas og hans nederlag ga en overbevisende seier for Ptolemaios, og førte til avslutningen av den første etterfølgerkrigen. Seierherrene samlet seg i byen Triparadeisos, for å bli enige om et nytt forlik.

Her ble de enige om at Antipatros skulle innta rollen som den nye stedfortrederen og formynder til riket. Som en belønning mottok Selevkos det rike satrapiet Babylonia, mens de andre etterfølgerne sikret sine stillinger og økte sin makt.¹⁴¹ De som var alliert med Perdikkas mistet sin rang, særlig Eumenes, og ble erklært offentlige fiender.¹⁴² Dokimos sitt embete som satrap var muligens veldig kort, siden krøniken antyder at inntredelsen av Dokimos(?)¹⁴³ skjedde i samme måned som nederlaget til Perdikkas.¹⁴⁴ Antigonos ble utnevnt som øverstkommanderende over hæren, som innebar å kjempe mot rikets fiender. Ifølge Arrianos

¹³³ Grainger, 1990, s. 29.

¹³⁴ BCHP 3. Obv.i.15-16.

¹³⁵ Arrianos FGrH 156 F10. 5.

¹³⁶ Diodorus Siculus 18.25.3-6.

¹³⁷ Diodorus Siculus 18.29.1-3.

¹³⁸ Diodorus Siculus 18.36.2-5.

¹³⁹ Nepos 18.5.1 og Hannestad, 2020, s. 31-32.

¹⁴⁰ BCHP 3. Obv.i.23-24. Oversetter foreslår at dette er referanse til Selevkos, men dette gir en veldig sammentrykket hendelsesforløp fra Perdikkas sin død i Egypt, til Triparadeisos, og Selevkos sin reise til Babylon.

¹⁴¹ Diodorus Siculus 18.39.2-7.

¹⁴² Diodorus Siculus 18.37.1-2.

¹⁴³ Det er litt uklart om hvem krøniken refererer til. Det kan også være en referanse til Selevkos (BCHP 3 Obv.i.21.

¹⁴⁴ BCHP 3. [Obv.i.21-24.(2-5')].

ønsket Antigonos denne tittelen, slik at han kunne kjempe mot Eumenes,¹⁴⁵ som befant seg i Anatolia. Bakgrunnen for fiendtligheten til Eumenes skyldtes hans handlinger i felttoget i Anatolia. Her kjempet han mot Krateros, og en avhopper, kalt Neoptolemos. I et slag mot disse to fiendene, kom Eumenes seirende ut, som førte til døden for Krateros og Neoptolemos.¹⁴⁶ Drapet av Krateros ville få store følger for Eumenes, siden han var godt likt blant makedonerne. Han ble dermed bannlyst i forliket ved Triparadeisos, og Antigonos ble sendt for å bekjempe han.¹⁴⁷ Etter flere trefninger mellom partene, måtte Eumenes flykte til en festning i Kappadokia, kalt Nora.¹⁴⁸ I festningen var han fanget med 600/700 soldater, og seieren til Antigonos var nær, men det gode forsvarsverket til Nora var redningen til Eumenes. Antigonos påbegynte en beleiring,¹⁴⁹ som ville vare i et år.¹⁵⁰ Situasjonen til Eumenes virket håpløs, men en hending i Makedonia ville endre hans situasjon fullstendig.

I Makedonia, etter hans hjemkomst fra Triparadeisos, slet Antipatros med helsen og var nær døden. Før hans død måtte han utnevne en arving til hans embete. En av Aleksander eldste følgesvenner, Polyperkon, ble utnevnt som hans arvtaker,¹⁵¹ som skapte misnøye hos Kassandros, siden han mente at han som sønnen til Antipatros burde arve embetet.¹⁵² Dette ville i ettertid skape gnisninger i forholdet mellom Polyperkon og Kassandros. Antipatros død skapte rammevirkende følger i etterfølgerrikene. I Makedonia ble Olympias, Aleksander den stores mor, invitert av Polyperkon til å bli Aleksander IV nye verge.¹⁵³ I Asia førte nyheten til større ambisjoner for Antigonos, som nå vurderte å ta over hele Asia, og muligens hele riket til Aleksander. Han bestemte seg derfor for å ikke adlyde kongenes ord,¹⁵⁴ og sendte bud til Eumenes for å verve han som følgesvenn.¹⁵⁵ I budet lovet Antigonos land og makt til Eumenes,¹⁵⁶ men før Eumenes ville godta vilkårene, rettet han hvem han sverget sin ed til. Istedenfor for å sverge til Antigonos, sverget han til kongene og Olympias, og ba sendebudene om å få Antigonos til å gjøre det samme. Ifølge Plutark godtok budene vilkårene til Eumenes, og avbrøt beleiringen, slik at han kunne møte Antigonos. Dette ga Eumenes

¹⁴⁵ Arrianos FGrH 156 F9. 38.

¹⁴⁶ Diodorus Siculus 18.30-31.

¹⁴⁷ Diodorus Siculus 18.37.2 og 18.39.7.

¹⁴⁸ Diodorus Siculus 18.40-41.

¹⁴⁹ Diodorus Siculus 18.41.1-6.

¹⁵⁰ Diodorus Siculus 18.53.5. se fotnote 15 av oversetter.

¹⁵¹ Diodorus Siculus 18.48.1-5.

¹⁵² Diodorus Siculus 18.49.1.

¹⁵³ Diodorus Siculus 18.49.4.

¹⁵⁴ Diodorus Siculus 18.50.1-2 og Plutark *Eumenes* 12.1.

¹⁵⁵ Plutark *Eumenes* 12.1.

¹⁵⁶ Diodorus Siculus 18.50.4.

muligheten til å flykte fra Nora og Kappadokia, og når Antigonos fikk vite om forhandlingene, beordret han en gjenopptakelse av beleiringen, men Eumenes hadde sluppet unna.¹⁵⁷

Under Eumenes sin flukt, fikk han bud fra Olympias og Polyperkon.¹⁵⁸ Eumenes ble tilbudt embetet som lederen av den kongelige hæren. Dette innebar blant annet at han fikk tilgang til de kongelige skattekamrene i Asia, og kunne verve de berømte sølvskoldbærerne.¹⁵⁹ Disse soldatene hadde tidligere tjenestegjort under felttoget til Aleksander, og var berømte for sin ubeseirete status.¹⁶⁰ Sølvskoldbærerne skulle vise seg å være esset i ermet til Eumenes, men også hans undergang. Disse utdelte ressursene skulle han bruke i krigen mot Antigonos, og gjeninnsette kongenes makt over riket.¹⁶¹ Til tross for hans nye embetet, kunne han ikke måle seg med hæren til Antigonos, og måtte verve nye soldater. Tilgangen til det kongelige skattekammeret førte til at han kunne lokke til seg soldater fra nærliggende områder, samt Hellas, med gode lønninger. Etter en stund, vervet 12 000 soldater seg til hans hær,¹⁶² hvorav de fleste var sannsynligvis leiesoldater. Med hans nye hær, satte Eumenes kursen til Fønikia. Der planla han å bygge en flåte, slik at han kunne støtte Polyperkon i Hellas, men han måtte avbryte planene, siden Antigonos nærmet seg med en større hær. Eumenes sin nye kurs var østover mot de øvrige satrapiene, men han måtte først gjennom Babylonia.¹⁶³

Babylonia blir innblandet

Den forverrende situasjonen i Hellas og i det østlige Middelhavet for Polyperkon, førte til at Eumenes måtte dra østover. Hans mål var å nå de øvrige satrapiene og byen Susa, som rommet det kongelige skattekammeret.¹⁶⁴ Først måtte han gjennom Babylonia, satrapiet til Selevkos. Før hans ankomst i Babylonia, slo Eumenes og hæren hans leir langs Tigriselven. I løpet av natten ble hæren hans angrepet av den lokale befolkningen, som medførte til tapet av noen soldater.¹⁶⁵ Det er mulig at lokalbefolkningen angrep Eumenes, hvis han plyndret

¹⁵⁷ Plutark *Eumenes* 12.1-3.

¹⁵⁸ Diodorus Siculus 18.57-58 og Plut. *Eum.* 13.1.

¹⁵⁹ Diodorus Siculus 18.58.1.

¹⁶⁰ Diodorus Siculus 19.41.2.

¹⁶¹ Diodorus Siculus 18.58.1-4.

¹⁶² Diodorus Siculus 18.61.4.

¹⁶³ Grainger, 1990, s. 35.

¹⁶⁴ Diodorus Siculus 19.12.3.

¹⁶⁵ Diodorus Siculus 18.73.3. Det er litt uklart om hvor dette skjedde, Babylonia eller Nord-Mesopotamia, men begge tilfellene er mulige.

landsbygden mens han var på vei til Susa. Om Eumenes måtte plyndre landsbygden, kan bety at felttoget østover var uforberedt, og hæren hadde en utilstrekkelig mengde på forsyninger.

Deretter blir det litt forvirrende om hendelsesløpet i Babylonia. Forvirringen henger sammen med hvilken kronologi man følger, det vil si hvilket år man mener en gitt hending skjedde. Endringen av en dato kan påvirke eller endre flere datoer i etterfølgeralderen, som kan skape ringvirkninger i kronologien. I etterfølgeralderen er det en diskusjon om to ulike kronologier, en høykronologi og en lavkronologi. Ifølge Meuss er hovedforskjellene mellom kronologiene i etterfølgeralderen som følgende: tilhengere av høykronologien mener at Perdikkas døde i 321, at Olympias og Eumenes døde i 317/6 og at slaget ved Gaza skjedde om våren 312; tilhengere av lavkronologien mener derimot at Perdikkas døde i 320, at Olympias og Eumenes døde i 316/5, og at slaget ved Gaza var mot slutten av 312.¹⁶⁶ Eumenes sitt opphold i Babylonia er også en del av debatten om kronologien: ifølge lavkronologien overvintret Eumenes i 317/316; mens tilhengere av høykronologien mener at han overvintret i 318/317.¹⁶⁷ To spørsmål avgjør kronologienes sammenheng med denne undersøkningen: når Eumenes ankom Babylonia; og hvor lenge Eumenes oppholdt seg i Babylonia. Det andre spørsmålet kan fortelle mye om hvor stor påvirkning Eumenes hadde på Babylonia. Desto lenger hæren måtte bli, desto mer ble befolkningen og økonomien berørt av en hær på om lag 15 000.¹⁶⁸ Jeg kommer først til å undersøke Diodorus sin fortelling.

Ifølge Diodorus overvintret Eumenes i nærheten av «Karernes landsby» (Karrhae?) i Babylonia sammen med sølvskjoldbærerne. Deretter sender han bud til Selevkos og Pithon (satrapen av Media) og ber dem om å bli med i kampen mot Antigonos, og kjempe for kongene. Selevkos var sympatisk til kampsaken, men ønsket ikke å tjene under en mann som tidligere var dømt til døden av forsamlingen ved Triparadeisos. Selevkos og Pithon forsøkte da å vende sølvskjoldbærerne mot Eumenes. Sølvskjoldbærerne lot seg ikke bli overbevist, og det ble erklært strid mellom partene. Etter forhandlingene reiste hæren til Eumenes lenger sør, og slo leir ved Tigriselven, omtrent 60 km (300 stadium) fra Babylon.¹⁶⁹ Diodorus er litt uklar om når Eumenes kom til Babylonia. Man kan anta at det var om høsten eller tidlig vinter 318, siden sjøslagene mellom Nikanor og Kleitos skjedde sommeren 318,¹⁷⁰ og Eumenes reiste

¹⁶⁶ Meuss, 2012, s. 74.

¹⁶⁷ Boiy, 2010, s. 2.

¹⁶⁸ De 12 000 vervede soldatene (Diodorus Siculus 18.61.4) + sølvskjoldbærerne som besto av 3000 menn (Grainger, 1990, s. 37 og Bosworth, 2002, s. 102).

¹⁶⁹ Diodorus Siculus 19.12.1-3.

¹⁷⁰ Diodorus Siculus 18.72.2-9. Se fotnote 48 av oversetter. Den pariske krøniken plasserer sjøslaget i år 317/316 (Anson, 2014, s. 117 og FGrH 239 B F-13).

østover like etter nyheten om sjøslagene.¹⁷¹ Dette støtter opp høykronologien som plasserer Eumenes i Susa om våren i 317. Dette motstrider lavkronologiens tolkning av etterfølgerkrøniken, som jeg skal diskutere senere i delen om krønिकene.

Ifølge Diodorus virker det som at størsteparten av trefningene skjedde langs Tigriselven. Disse kampene skyldtes Eumenes sitt ønske om å krysse Tigriselven. Vestsiden av Tigris hadde under Eumenes sitt opphold blitt plyndret tomt for forsyninger. Dermed måtte Eumenes prioritere å krysse elven, siden østsiden var frodig med forsyninger. For å krysse elven, laget Eumenes flere «små» båter.¹⁷² Selevkos fant ut av planene til Eumenes, men siden Selevkos var i undertall,¹⁷³ utnyttet han landskapet i Babylonia til hans fordel. To triemer med flere mindre båter ble sendt for å hindre krysningen.¹⁷⁴ Igjen forsøkte Selevkos å vende sølvskjoldbærerne mot Eumenes, men til ingen nytte. Dermed valgte Selevkos å ødelegge en demning i nærheten av hæren til Eumenes, i et forsøk på å drukne dem. Ifølge Diodorus motvirket Eumenes denne strategien ved å ta i bruk båtene som hadde blitt bygget hittil. De 300 båtene fikk fraktet den makedonske delen av hæren over til østsiden av elven, men resten av hæren og trenet var fortsatt i fare for å drukne. Om natten krysset Eumenes tilbake til vestsiden, og reddet resten av hæren ved hjelp av en lokal mann. Den lokale innbyggeren viste dem hvordan de skulle omdirigere flommen,¹⁷⁵ ved å reparere den gamle kanalen.¹⁷⁶ Siden Eumenes klarte å avverge flommen til Selevkos, valgte Selevkos å innføre en våpenhvile mellom dem, og lot Eumenes passere til Susa.

Da Eumenes omsider kom til Susa, forteller Diodorus at hæren hans led av en mangel av bygg, og måtte dermed «samle» inn ris, dadler og sesam fra nærområdet, siden det var rikelige mengder av de nevnte matvarene i området.¹⁷⁷ Babylonia på østsiden av Tigriselven ble sannsynligvis ikke plyndret av styrkene til Eumenes på veien til Susiana, siden våpenhvilen innebar muligens ingen plyndring fra Eumenes sin side. Det er mulig å spekulere at en av vilkårene fra Eumenes til Selevkos i avtalen var å forsyne hæren med nok forsyninger til å kunne nå Susa, slik at Babylonia ikke ble plyndret ytterligere.

¹⁷¹ Diodorus Siculus 18.73.2.

¹⁷² Diodorus Siculus 19.12.4-5.

¹⁷³ Grainger antar at Selevkos hadde totalt enten 2000 eller 3000 soldater (1990, s. 37).

¹⁷⁴ Diodorus Siculus 19.12.5.

¹⁷⁵ Diodorus Siculus 19.13.1-4.

¹⁷⁶ Diodorus Siculus 18.73.3.

¹⁷⁷ Diodorus Siculus 19.13.5-6.

Her avslutter Diodorus sin del om fortellingen til Eumenes i Babylonia. Diodorus er litt uklar om når Eumenes kom til Babylonia, men man kan anta at det var nær vintermånedene siden han overvintret like etter. Med tanke på at Antigonos overvintret samme vinter, men i Nord-Mesopotamia,¹⁷⁸ er det trolig ut ifra Diodorus at oppholdet var kortvarig. Oversetteren av Diodorus mener at overvintringen skjedde vinteren 318/317,¹⁷⁹ som støtter høykronologien. Anson har derimot en annen tolkning av Diodorus. Hans forklaring blir for lang til å kunne bli gjengitt, men hans hovedpoeng er at ved å tolke ut fra Diodorus, kan man plassere slaget ved Koprateselven i juli 316, som dermed plasserer Eumenes sin overvintring i 317.¹⁸⁰

Diodorus nevner ingen utvekslinger om byer, eller at noen byer ble angrepet, men etterfølgerkrøniken gir derimot et annet inntrykk om at det var kamper i Babylonia, som muligens spredte seg til Babylon:

Year 7 of Philip (317/6), month VII (3 – 31 Oct. 317). The troops of the king, which in order to make a str[ong guard *entered the palace, but the satrap of Akkad by doing*]¹⁸¹

[bat]tle captured the palace of Babylon from them and the [x]-person(s)¹⁸²

I Tešrītu (3-31 oktober) 317, virker det som at det er en kamp mellom «troppene til kongen» og «satrapen» (Selevkos?) om palasset i Babylon.¹⁸³ Eumenes hadde nylig blitt utnevnt av Olympias om å bli kongens representant i Asia, og man kan spekulere at disse «troppene» var soldatene til Eumenes. Tidligere i krøniken ble hæren til Perdikkas omtalt som «kongens tropper»,¹⁸⁴ dermed er det mulig at krøniken forteller om hæren til Eumenes. Oppholdet begynte altså tidligere enn det høykronologien gir uttrykk for. Kampen ender med en seier for satrapen,¹⁸⁵ og han ødelegger deretter «gjerdet av siv».¹⁸⁶ Hva tavleforfatter mener med dette gjerdet er usikkert. Linje 36 inneholder mer informasjon om «kongens tropper»,¹⁸⁷ men for mye av innholdet har gått tapt til å skape noe mening. Mot slutten av kolonnen kommer Antigonos inn i bildet. På grunn av tavlens fragmenterte tilstand, er det vanskelig å tyde hva

¹⁷⁸ Diodorus Siculus 19.15.6.

¹⁷⁹ Diodorus Siculus 19.12.1. Se fotnote 12 av oversetter.

¹⁸⁰ Anson, 2014, s. 116-117.

¹⁸¹ BCHP 3. Obv.i.33. Obv.i.34. Hakeparentes er forslag fra oversetter om hva innholdet opprinnelig inneholdt. Med tanke at neste linje forteller om en kamp mellom noen, er forslaget ikke urimelig.

¹⁸² BCHP 3. Obv.i.34.

¹⁸³ BCHP 3. Obv.i.33. og Obv.i.34.

¹⁸⁴ BCHP 3. Obv.i.24.

¹⁸⁵ BCHP 3. Obv.i.34.

¹⁸⁶ BCHP 3. Obv.i.35.

¹⁸⁷ BCHP 3. Obv.i.36.

den forsøker å fortelle. Det virker som at Antigonos gjøre noe med satrapen (som kan være Selevkos) eller de drev en aktivitet sammen. Senere i Du'ūzu (juni/juli 316) er Antigonos i «palasset til kongen».¹⁸⁸ Om det er Eumenes som blir skildret i oktober 317, tyder på at Diodorus tar feil i hans hendelsesforløp.

Kronologien til oppholdet

Informasjonen fra etterfølgerkrøniken har skapt en stor debatt i fagmiljøet om når Eumenes faktisk var i Babylonia. Ifølge Boiy har kronologiproblematikken som etterfølgerkrøniken har skapt, ført til sterk kritikk av tavlen.¹⁸⁹ Bosworth, en av kritikerne, avviser tolkningen om at Eumenes inntok palasset i Babylon, og mener at grunnlaget for tolkningen er for eventyrlysten, og beviser ingenting.¹⁹⁰ Dette skaper en usikkerhet om hvordan man skal anvende tavlen sammen med de klassiske kildene. Hannestad og Grainger er tilhengere av lavkronologien når det kommer til Eumenes sitt opphold i Babylonia. Begge mener at Eumenes kom til Babylonia i 317, og har teorier som kan gi en forklaring på hvor lenge Eumenes oppholdt seg i Babylonia. Siden elven var for dyp til å kunne krysses på en sikker måte, mener Grainger at kryssingen skjedde om våren, siden det var på denne årstiden elven var på sitt dypeste.¹⁹¹ Han mener også at mangelen på forsyninger i området, skyldes av at Eumenes krysset før innhøstningen av bygg, det vil si om våren.¹⁹² Hannestad mener at matrasjonene som ble utdelt til Eumenes sine soldater gir en pekepinn på når han krysset elven. Vi får vite av Diodorus at når Eumenes krysset Tigriselven, så led hæren hans av en mangel av bygg, og fikk utdelt ris, sesam og dadler, siden området var frodig med disse matvarene.¹⁹³ Ifølge Hannestad blir bygg høstet i april, mens ris og dadler er sommeravlinger.¹⁹⁴ Det er litt rart at Hannestad sier at dadler ble høstet om sommeren, siden dadler er en høstavling (oktober).¹⁹⁵ At dadler blir høstet i oktober endrer ikke sannsynligheten på verken av kronologiene, siden varen kunne bli tørket og kunne holde ut i lang tid.¹⁹⁶ Det mest iøynefallende er at selv under eller noen måneder etter innhøstningen av

¹⁸⁸ BCHP 3. Obv.i.37-39.

¹⁸⁹ Boiy, 2010, s. 7.

¹⁹⁰ Se fotnote 46 på side 109-110 (Bosworth, 2002).

¹⁹¹ Grainger, 1990, s. 38.

¹⁹² Grainger, 1990, s. 39.

¹⁹³ Diodorus Siculus 19.13.5-6.

¹⁹⁴ Hannestad, 2020, s. 39 og 85.

¹⁹⁵ Van der Spek, 2005, § 2, og Grainger, 1999, s. 308-309. Høstesesongene for bygg er riktig.

¹⁹⁶ Pirngruber, 2017, 72-75.

dadler (når man forventer at det er overflod av dadler), er det en mangel på denne varen på vestsiden av Tigriselven når Eumenes er i området.¹⁹⁷

Med hensyn til de overnevnte faktorene, gjenstår man med to alternativer for lengden til Eumenes sitt opphold. Man kan spekulere at Eumenes krysset elven enten sent om vinteren eller tidlig om våren i mars, siden det var lite bygg. Forbeholdt at hæren kunne livnære seg av plyndring i en lengre periode. Det andre alternativet er at han krysset elven om vinteren, men det forklarer ikke den høye vannstanden. Man kan dermed spekulere at Eumenes krysset elven tidlig om våren, før innhøstingen av bygg, altså i mars, og når snøen begynte å smelte i fjellheimen.

Uansett hvilken kronologi man følger, har man da det seneste tidspunktet for krysningen (mars). Når oppholdet begynte, finnes det flere tolkninger. Om man følger høykronologien begynner sannsynligvis oppholdet nær vinteren eller om vinteren, og avslutter om våren,¹⁹⁸ som vil si Eumenes var det i om lag 3-4 måneder. Lavkronologien gir derimot et annet inntrykk. Hvis det er tilfelle at Eumenes tok over palasset i Babylon i oktober 317, må forhandlingene ha skjedd før overvintringen. Forbeholdt at kampen om palasset skjedde etter forhandlingene. Dermed er det mulig at Eumenes kom til Babylonia så tidlig som september, hvis man medregner tiden i en forhandling, og deretter omplasseringen av leiren lenger sør i Babylonia, som de da kunne angripe fra. Om det er tilfelle kan oppholdet ha vart opp til seks måneder.

Tolkningen gir mening i sammenheng med krøniken, men samsvarer ikke med Diodorus sin fortelling. Ifølge Diodorus skjer forhandlingene under overvintringen, som betyr antakeligvis i vintermånedene, ikke i september. Den motstridende informasjonen kan skyldes av at selv om Diodorus er hovedkilden til alderen, er hans informasjon sekundær. Dermed er det vanskelig å vite hva primærkilden (Hieronymos) skrev opprinnelig. Det er mulig at Diodorus har tolket seg fram at det skjedde under overvintringen, hvis Hieronymos var uklar i hans fortelling (særlig hvis overvintringen begynte tidligere enn vanlig). Det er dessverre ingen andre klassiske kilder enn Diodorus som skriver om Eumenes sitt opphold i Babylonia. Mangelen av sammenligningsgrunnlag gjør det problematisk å vurdere hvilken kronologi som

¹⁹⁷ Diodorus forteller at området vest for Tigris hadde blitt plyndret tomt for forsyninger, som må bety at dadler hadde også blitt plyndret (19.12.4).

¹⁹⁸ Bosworth, 2002, s. 110.

er mest sannsynlig. Det er også mulig at Hieronymos hadde noen detaljer som senere sekundære forfattere anså som uinteressante.

Boiy kommer med et forslag til innholdet av tavlen, og hvordan den kan gi mening sammen med høykronologien, og hans eklektiske kronologi. Han påpeker at det er mulig at den lokale babyloneren som forfattet tavlen, ikke ville våge å omtale fiendens soldater som «kongens tropper», siden det ville bety at de var opprørere. Dermed spekulerer Boiy at troppene som blir omtalt, er Antigonos sine soldater, som var utplassert der mens han var på felttog i Iran, hvis man følger høykronologien. Det betyr at kampen vi får høre om, var muligens en krangel eller en kamp mellom «satrapens» og «kongens» soldater, som kjempet uten Selevkos' og Antigonos' samtykke.¹⁹⁹

Anson, som er en tilhenger av lavkronologien, kommer med et helt annet forslag til innholdet i tavlen. Han er ikke overbevist om Boiy sitt forslag, siden det står ingen steder at Antigonos etterlot soldater i Babylon, mens han var på felttog i Iran. Det er også usannsynlig ifølge Anson at Eumenes angrep Babylon, slik man får inntrykk av i BHP 3, siden Diodorus ikke nevner dette. En annen mer rimelig tolkning er at kampen vi får høre om, er tropper som gikk over til Eumenes, mens han var i nærområdet. Anson påpeker at Eumenes sin rolle som representant for kongene, ville ha innebåret å sende brev til alle garnisoner om hans embete. Dermed kunne en av garnisonene i festningene i Babylon fått dette brevet, og gått over til å kjempe for kongene. Hans grunnlag for denne påstanden er å vise til hvor delt kommandostrukturen var i etterfølgerrikene.²⁰⁰ Når Selevkos kom tilbake til Babylonia etter hans forvisning, hoppet flere av garnisonene til Antigonos over til hans side. I tillegg valgte Difiros å kjempe mot Selevkos og holde ut en kringsetting, selv om de var undertall i den ene festningen i Babylon. Dermed kunne en lignende situasjon ha oppstått når Eumenes var i nærområdet. Anson er klar over at det er ingen kilder som beskriver en slik hending under Eumenes sitt opphold, men alternativene er ikke overbevisende nok.²⁰¹

Konsekvensene til tokten

På grunn av de overnevnte tolkningene om kildene, er det vanskelig å vurdere hvilken kronologi som er mest sannsynlig under Eumenes sitt opphold. Dersom man ser bort fra kronologiproblematikken, og heller forsøker å analysere virkningene i henhold til hver kronologi, kan man få en større innsikt selv om det er delte meninger. Et åpenbart problem til

¹⁹⁹ Boiy, 2010, s. 10-11

²⁰⁰ Anson, 2014, s. 118-120.

²⁰¹ Anson, 2014, s. 118-120.

denne delen av analysen er at det er ingen dagbøker som skildrer perioden 318-316. Til tross for dette har Diodorus (og etterfølgerkrøniken til en viss grad) noen verdifulle detaljer. Etter en ubestemt/usikker periode, hadde Eumenes klart å tømme vestsiden for Tigriselven for forsyninger.²⁰² Hæren til Eumenes besto av 15 000, hvorav 3000 av dem var sølvskjoldbærere. Jeg kommer til å unnlate å anslå hva dette kostet i form av penger, siden det er usikkert hvor mye en sølvskjoldbærer krevde i lønn sammenlignet med en vanlig soldat (på grunn av deres status). Det man derimot kan gjøre, er å anslå omtrent hvor mye hæren krevde i mat per dag. Ifølge Meyer, krevde en slave som drev med tungt arbeid under romersk tid, et årsforbruk på 510 kg bygg²⁰³ som tilsvarer omtrent 1,4 kilo til dagen. Om man antar at hver soldat hadde et tilsvarende behov i Eumenes sin hær, blir dagforbruket til en hær på 15 000 om lag 21 000 kilo bygg om dagen.

Om det er tilfelle at Eumenes kom til Babylonia i begynnelsen av vinteren, eller litt før, for eksempel i november (når det var muligens vanlig å overvintre i Thukydids system),²⁰⁴ er trolig at det hadde en liten innvirkning på lagrene til bygg, siden det er en våravling. En avling som ble sannsynligvis påvirket av tokten, var dadler. Selv om varen ikke blir nevnt uttrykkelig, vet vi på forhånd at det er en høstavling. Dermed må dadler ha vært en av forsyningene som Diodorus forteller om. Dersom Eumenes ikke inntok noen byer, ble kornlagrene i byene ikke påvirket direkte av oppholdet til Eumenes. De som drev med selvbergingsjordbruk på landsbygden fikk derimot oppleve vanskeligere kår under oppholdet. Dette økte sannsynligvis prisene på dadler, som deretter skapte høyere priser på bygg, siden prisene på bygg og dadler var avhengig av hverandre i Babylonia's «tofoldige avlingssystem» (dual-crop). I dette tilfellet er hæren i Babylonia i omtrent 3 til 4 måneder, som betyr at hæren krevde et forbruk på om lag 1 890 000 til 2 520 000 kilo bygg under oppholdet.

Dersom sitatet fra etterfølgerkrøniken beskriver Eumenes sitt opphold, får man andre resultater. Kampen om palasset i Babylon, forutsetter at forhandlingene og omplasseringen av leiren skjedde i forveien, altså enten i september eller i begynnelsen av oktober. Det betyr at plyndringen av satrapiet kan ha begynt under innhøstingen av dadler. Dermed er det ikke bare selvbergingsbøndene som blir påvirket, men også «de store organisasjonenes» områder (siden avlingene har ikke hatt tid til å bli fraktet til kornlagrene i byene). Det er vanskelig å si om kongens jordbruksområder ble påvirket, men det er ikke urimelig å tro at disse avlingene ble

²⁰² Diodorus Siculus 19.12.4.

²⁰³ Meyer, 2017, s. 46.

²⁰⁴ Pritchett og van der Waerden, 1961, s. 28-29.

plyndret, siden alderen var såpass kaotisk. Dersom dette er tilfellet, var hæren i Babylonia i omtrent 5 til 6 måneder. Dermed hadde hæren et forbruk på omtrent 3 150 000 til 3 780 000 kilo bygg.

Noe som kan ha skjedd under begge kronologiene, er panikken som Curtius fortalte om etter døden til Aleksander.²⁰⁵ Dersom landsbygden var truet av en fremmed og plyndrende hær, er det en mulighet for at noe lignende skjedde under Eumenes sitt opphold. Om det er tilfelle, og de deretter forsøkte å søke tilflukt i Babylon, er det ikke urimelig å tro det en slik situasjon skapte høye priser. Det er umulig å vite om prisene gikk forbi hungersnødgrensen (36-39 liter), siden det er ingen prisinformasjon i denne perioden, men prisene var sannsynligvis høye nok til å påvirke levestandarden til gjennomsnittsfamilien i Babylonia. Dersom Eumenes skapte slike følger for befolkningen, er det mulig å spekulere videre at dette påvirket Selevkos sin beslutning om å inngå en våpenhvile. Siden taktikken om å drukne fienden mislyktes, kunne han ikke garantere sikkerheten til regionen, særlig for byene og landsbygdene som lå langs veien til Susiana. Selv om det er ingen kilder som uttrykkelig støtter disse påstandene, må faktumet være at Babylonia ble påvirket til en viss grad, men hvor mye er vanskelig å si.

En iøynefallende detalj som Diodorus forteller om, er at Eumenes slo leir om lag 60 km (300 stades) fra Babylon.²⁰⁶ Ifølge Strabon lå Selevkia på vestsiden av Tigriselven, om lag 60 km (300 stades) fra Babylon,²⁰⁷ altså like langt unna som leiren til Eumenes var.²⁰⁸ Man kan spekulere at området som Eumenes slo leir i var dårlig forsvart, og lå ved et strategisk viktig punkt. Dette kan dermed ha vært en av årsakene til at Selevkos grunnla en by nær Tigris, og som også ga lettere tilgang til de øvrige satrapiene. Opis lå riktignok i nærområdet, men på østsiden av elven, og kunne dermed ikke hindre en krysning fra vestsiden. Det er mulig at Opis sin sårbare plassering etter krysningen til Eumenes, var en annen motivasjon for Selevkos om å inngå en våpenhvile, slik at Opis ble skånet for et angrep. Opis var viktig en by for produksjon av lin,²⁰⁹ og ved å skåne Opis og hindre ytterligere plyndring og angrep, kunne Selevkos skaffe seg bedre opinion blant befolkningen.

²⁰⁵ Curtius 10.8.11-13.

²⁰⁶ Diodorus Siculus 19.12.3.

²⁰⁷ Strabon 16.1.5.

²⁰⁸ Om man finner koordinatene til utgravningsstedene til Selevkia og Babylon, og måler avstanden mellom dem, er avstanden omtrent 62 km.

²⁰⁹ Strabon 16.1.7. og van der Spek, 2005, § 2.

Antigonos overvinner Eumenes

Med disse faktorene i betraktning, er det mulig at Eumenes etterlot Babylonia i en krigerhet stand. Når Eumenes hadde forlatt satrapiet og var på vei mot Susa, tilkalte Selevkos hjelp fra Antigonos.²¹⁰ Mens Eumenes var i Babylonia, overvintret Antigonos i Nord-Mesopotamia i mellomtiden. Ifølge Diodorus samlet han styrkene sine, og vervet flere nye soldater til hæren hans, siden han forventet at den kommende krigen ville kreve en enorm hær.²¹¹ Bosworth spekulerer at Antigonos var redd for at Selevkos ville kjempe for Eumenes, hvis han gikk inn i satrapiet uten tillatelse. Dermed valgte han å vente i nord-Mesopotamia, mens forholdet mellom Selevkos og Eumenes forverret seg.²¹² Etter Antigonos mottok invitasjonen og fikk høre at Eumenes allierte seg med flere satraper i Susa, beordret han hæren om å sette kursen mot Susa umiddelbart.²¹³ Først kom ham til Babylonia, og fikk en varm velkomst av Selevkos og Pithon (satrapen av Media).²¹⁴ Han mottok soldater fra Selevkos og Pithon, og fikk hjelp til å krysse Tigriselven.²¹⁵ Mens Antigonos var på vei til Susa, ble hæren til Eumenes evakuert fra byen og fikk ordre om å vente på Antigonos langs elven Karun.²¹⁶ Xenofilos fikk i oppdrag om å vokte festningen i Susa, siden den rommet skattekammeret til satrapiet.²¹⁷ Da Antigonos omsider kom til Susa, oppdaget han at festningen var bemannet. Selevkos ble utnevnt som satrapen av Susa og fikk i oppdrag om å kringsette og erobre festningen, mens Antigonos var på leting etter Eumenes.²¹⁸

Kampen mellom Eumenes og Antigonos ville vise seg å langvarig og blodig, det første slaget ved Karunelven skjedde etter når «hundestjernen stiger» (Sirius), som plasserer slaget i juli 317 eller 316.²¹⁹ Uansett hvilken kronologi man følger, møtte Eumenes sin undergang i Iran, etter en lang kamp mot Antigonos. Han skjebne ble avgjort av sølvskjoldbærerne, da trenet til Eumenes ble tatt til fange av Antigonos. Trenet rommet familiene og eiendelene til sølvskjoldbærerne, og for å berge dem, valgte sølvskjoldbærerne å overgi Eumenes til Antigonos.²²⁰ Eumenes ble henrettet like etter i januar 316/315. Ifølge Plutark ble sølvskjoldbærerne straffet av Antigonos ved å bli forvist til Sibyrtios, guvernøren av Arakosia

²¹⁰ Diodorus Siculus 19.13.5.

²¹¹ Diodorus Siculus 19.15.6.

²¹² Bosworth, 2002, s. 112-113.

²¹³ Diodorus Siculus 19.15.6.

²¹⁴ Diodorus Siculus 19.17.2.

²¹⁵ Diodorus Siculus 19.17.2.

²¹⁶ Bosworth, 2002, s. 114-115

²¹⁷ Diodorus Siculus 19.17.3.

²¹⁸ Diodorus Siculus 19.18.1.

²¹⁹ Diodorus Siculus 19.17.3.

²²⁰ Diodorus Siculus. 19.43.

(omtrent ved dagens Kandahar).²²¹ Etter hans seier mot Eumenes, overtok Antigonos den resterende delen av hans hær. Antigonos hadde nå en hær på om lag 62 000,²²² og var nå den mektigste mannen i Asia. Selevkos var i mellomtiden i Susa.

Utenom hans begynnende rolle som satrap og beleirer av Susa, blir det ikke fortalt videre om hvordan kringsettingen gikk. Diodorus forteller at Xenofilos ble sendt til Antigonos av Selevkos, etter nederlaget til Eumenes,²²³ men han forteller ikke hendelsesforløpet til hendingen. Det er mulig at Selevkos ikke klarte å innta festningen, siden Xenofilos kom til Antigonos etter Eumenes sin død, og overgir da hele skattkammeret. Selevkos sender han riktignok til Antigonos, men det er mulig at Xenofilos overga seg til Selevkos etter nyheten om Eumenes' død. Et annet alternativ er at Xenofilos overga seg tidligere, som ga Selevkos tilgang til skattkammeret, som kan også gi en forklaring mellom de senere uenighetene til Antigonos og Selevkos. Grainger spekulerer at Selevkos og Xenofilos kom til enighet om å vente å se hva utfallet av krigen ble og deretter tjene den seirende parten.²²⁴

Selevkos blir avsatt og flykter fra Babylonia

Etter konklusjonen av felttoget, gikk Antigonos først til Susa. Selevkos ble avsatt som satrap, og en mann ved navn Aspisas ble utnevnt som den nye satrapen.²²⁵ Tjueto dager etter, kom Antigonos tilbake til Babylon. Her ble han godt mottatt av Selevkos, som ordnet gaver og et festmåltid til hæren. Til tross for den vennlige mottakelsen, ønsket Antigonos å få vite om de offisielle inntektene for satrapiet. Selevkos ønsket ikke å gi Antigonos innsyn, og nektet dermed tilgang. Diskusjonen ville vare i flere dager, og endte med at Selevkos flyktet fra satrapiet, og søkte tilflukt hos Ptolemaios.²²⁶ Det er vanskelig å si hvorfor det ble en konflikt mellom dem. Diodorus forteller at årsaken til flukten var at Selevkos fryktet å lide samme skjebne som Pithon.²²⁷ Ifølge Appian straffet Selevkos en av offiserene til Antigonos, uten hans tillatelse, som skapte en krangel som utviklet seg til krav om innsyn.²²⁸

Man kan også spekulere at årsaken skyldtes at Selevkos underslo inntekter, og brukte dem til å styrke sin makt. Grainger tror at Selevkos tok penger fra skattkammeret i Susa, og var

²²¹ Plutark *Eumenes* 19.2.

²²² Bosworth, 2002, s. 159.

²²³ Diodorus Siculus 19.48.6.

²²⁴ Grainger, 1990, s. 43.

²²⁵ Diodorus Siculus 19.55.1.

²²⁶ Diodorus Siculus 19.55.1-5

²²⁷ Pithon ble henrettet av Antigonos en stund etter døden til Eumenes (Diodorus Siculus 19.46.4).

²²⁸ Appian *Syriaca* 9.53.

grunnen til at Antigonos ønsket innsyn.²²⁹ Disse spekulerte underslåtte inntektene kan ha finansiert verving av leiesoldater, som vokter satrapiet til Selevkos, og ble muligens brukt som forsterkninger til Antigonos. Hvis Selevkos vervet soldater til sitt eget formål, og Antigonos oppdaget dette, er det mulig at Antigonos anså Selevkos som en økende trussel, og ville dermed erstatte han med en satrap med lavere ambisjon. At Selevkos var ambisiøs, kan bli sett i sammenheng med hva de lokale babylonske astronomene sa etter flukten. Antigonos var først fornøyd med at Selevkos flyktet, men ble advart av prestene mot å la Selevkos slippe unna, ellers ville hele «Asia» være underlagt Selevkos.²³⁰ Det er mulig at astronomene hadde lært gjennom styre til Selevkos, at han ønsket å øke sin innflytelse over Asia. Grainger tolker denne advarslen som en misnøye blant den babylonske presteklassen mot Selevkos.²³¹ Boiy er ikke overbevist om denne spådommen faktisk skjedde, og tror heller at spådommen ble oppfunnet av forfatterne som et fortellende virkemiddel.²³²

Kapittel 4: Tilbakekomsten og beleiringen til Demetrios

Innledning

Deretter, etter flukten til Selevkos, havner Babylonia utenfor fortellingen til Diodorus fram til Selevkos sin tilbakekomst. Vi får vite av Diodorus at en mann ved navn Pithon, erstatter Selevkos som satrapen av Babylonia.²³³ Lite blir fortalt om Pithon, men det virker som at han er i Babylonia fram til han blir kalt inn til tjeneste i Syria (ca. 314/313) av Antigonos.²³⁴ Krønikene er like fattige på informasjon i tiden under Pithon, siden tavlene som skulle beskrive hendingene i tidsrommet 316/315 til 311/310 er tapt. Det er først når Selevkos (ca. 312/311) kommer tilbake til Babylonia, at satrapiet blir relevant igjen for fortellingen til Diodorus.

Før Selevkos kom tilbake til Babylonia var han en alliert av Ptolemaios Soter. Etter krangelen i Babylon flyktet Selevkos fra satrapiet med 50 ryttere,²³⁵ og fikk ifølge Appian hjelp fra Blitor (satrapen av Mesopotamia) under flukten.²³⁶ Da han kom til Ptolemaios i Egypt, ble han godt mottatt. Ifølge Diodorus overbeviste Selevkos Ptolemaios om å erklære krig mot

²²⁹ Grainger, 1990, s. 49-50.

²³⁰ Diodorus Siculus 19.55.6-7.

²³¹ Grainger, 1990, s. 49.

²³² Boiy, 2004, s. 122

²³³ Diodorus Siculus 19.56.4. Dette er en annen Pithon, sønnen til Agenor, satrapen av «India» (se fotnote 38 av oversetter)

²³⁴ Diodorus Siculus 19.69.1.

²³⁵ Diodorus Siculus 19.55.5.

²³⁶ Appian *Syriaca* 9.53.

Antigonos. Hans grunnlag for krigserklæringen var at Antigonos hadde blitt for mektig i forhold til de andre etterfølgerne, og måtte dermed bli tatt hånd om. Ptolemaios godtok argumentene til Selevkos og forberedte seg til krig. Selevkos sendte også bud til Kassandros og Lysimakhos og fortalte dem om situasjonen i Asia. Dermed ble en koalisjon skapt blant de andre etterfølgerne mot Antigonos.²³⁷ Til den kommende krigen, ble Selevkos utnevnt som admiral over en del av den ptolemeiske flåten, og ville ha denne rollen i flere år.²³⁸

Slaget ved Gaza og tilbakekomsten

På grunn av den politiske situasjonen og en krig på flere fronter, etterlot Antigonos sønnen sin, Demetrios, i Syria (314-313) for å verge mot angrep fra Egypt. Pithon ble også sendt til Syria for å hjelpe og rådgi Demetrios mot et mulig angrep.²³⁹ Etter et år i vente ville Demetrios møte Ptolemaios i kamp. I forveien hadde Ptolemaios, i samråd med Selevkos, bestemt seg for å invadere og erobre Syria. Demetrios fikk høre om den økende militære trusselen, og ledet derfor en hær mot Egypt for å møte dem. Partene møtte hverandre ved Gaza i 312, enten om våren (høykronologien)²⁴⁰ eller om høsten (lavkronologien).²⁴¹ Det følgende slaget viste seg å være blodig, og endte med en stor seier for Ptolemaios og Selevkos, og døden for Pithon.²⁴² Seieren inspirerte Selevkos å vende tilbake til Babylonia, og fikk ifølge Diodorus 1000 soldater fra Ptolemaios for å oppnå denne ambisjonen. Hans hær og følgesvenner var usikre på om dette var en lur idé, men Selevkos forsikret dem ved å henvende til det tidligere gode forholdet mellom han og den lokale befolkningen i Babylonia.²⁴³

Hans lille hær viste seg å ikke være en hindring. Han slo leir ved Karrhae²⁴⁴ og vervet flere makedonere som var bosatt i tettstedet. Med en større styrke, rykket Selevkos inn i Babylonia og ble møtt av babylonerne som ønsket han velkommen tilbake. Han mottok også støtte fra en makedonsk offiser, kalt Polyarkos, som hadde 1000 soldater under sitt verv. Med den lokale befolkningen og Polyarkos bak ryggen, vendte han kursen mot Babylon.²⁴⁵ Hvordan hendelsesforløpet foregikk under kampen om Babylon er Diodorus litt uklar om. Diodorus

²³⁷ Diodorus Siculus 19.56.1-4.

²³⁸ Hannestad, 2020, s. 43-47.

²³⁹ Diodorus Siculus 19.69.1.

²⁴⁰ Bosworth, 2002, s. 225-229.

²⁴¹ Anson, 2014, s. 145-147.

²⁴² Diodorus Siculus 19.80-85.

²⁴³ Diodorus Siculus 19.90.1-5.

²⁴⁴ Ikke den samme Karrhae som nevnt tidligere (se fotnote 64 av oversetter i: Diodorus Siculus 19.91.1.). For en generell diskusjon om Karrhae, se: Wheatley og Dunn, 2020, s. 78.

²⁴⁵ Diodorus Siculus 19.91.1-3.

forteller at de gjenværende støttespillere til Antigonos søkte tilflukt i en festning i Babylon, med Difilos som øvertkommanderende. De nektet å overgi seg, og en kamp om festningen fulget. Diodorus gir inntrykk om at Selevkos tok over festningen under kort tid.²⁴⁶ Et problem i fortellingen til Diodorus er at han nevner senere under tokten til Demetrios at det er to festninger i Babylon.²⁴⁷ Hva som skjedde med den andre festningen er uvisst, men etterfølgerkrøniken kan gi en forklaring.

Etterfølgerkrøniken forteller om en kamp om et palass²⁴⁸ i måneden abu (juli/august) i 311. Den forteller først i linje 6 at «han» (sannsynligvis Selevkos) ikke overtok palasset. Linje 7-8 forteller at Selevkos muligens brøt en slags demning for å ta over palasset/festningen, og gir uttrykk for at festningen falt ved hjelp av denne taktikken.²⁴⁹ Deretter forteller krøniken at Selevkos krysset Tigriselven.²⁵⁰ Siden kampen om palasset skjedde før elvekrysningen, er det mulig at kampen i krøniken var mellom Difilos og Selevkos. Om det er tilfelle, betyr det at Difilos hadde kontroll over festningen/palasset fram til juli/august 311. Det gir mening at Selevkos hadde problemer med å ta over festningen, hvis man ser angrepet i sammenheng med Demetrios sitt felttog i Babylonia. Demetrios hadde 19 000²⁵¹ soldater under sitt verv, og klarte bare å overvinne en av de to festningene i Babylon.²⁵² Dermed hvis Selevkos hadde knappe 2000, gir det mening hvis erobringen av festningen tok lang tid. Siden krøniken forteller om en enkel festning, er det trolig at den andre festningen som Diodorus forteller om, falt når Selevkos kom til Babylon.

Dette skurrer med høykronologien som plasserer denne kampen under andre aktører. Tilhengere av høykronologien mener at innholdet fra linje 6 til 8 skildrer Selevkos sin gjenerobring av Babylon etter Demetrios sin tokt. Bosworth, som argumenterer for høykronologien, mener at tolkningen til lavkronologien gir en altfor sammentrykt kronologi til å være overbevisende. Bosworth viser til noen nye babylonske kilder som han mener styrker høykronologien og gir en mer overbevisende tolkning. Ifølge Bosworth kan man tolke ut ifra kildene at Selevkos kom tilbake til Babylonia om høsten i 312,²⁵³ som dermed støtter

²⁴⁶ Diodorus Siculus 19.91.4-6.

²⁴⁷ Diodorus Siculus 19.100.6-7.

²⁴⁸ Forfatteren av krøniken omtalte muligens festninger som palasser.

²⁴⁹ BHP 3. Rev.iv.6-8 Siden en demning ble muligens brutt i sammenheng inntakelsen av festningen, lå muligens festningen/palasset til Difilos utenfor bykjernen. Wheatley og Dunn mener at det er mulig at en slik taktikk kan ha blitt brukt for å innta festningen (Wheatley og Dunn, 2020, s. 89; se også fotnote 20).

²⁵⁰ Krysningen av elven blir beskrevet senere i BHP 3. Rev.iv.9-10.

²⁵¹ Diodorus Siculus 19.100.4.

²⁵² Diodorus Siculus 19.100.7.

²⁵³ Se Bosworth, 2002, s. 219-225 og Boiy, 2007, s. 114-116 for diskusjonen om disse kildene.

opp høykronologien. Boiy tar en gjennomgang av kildene som Bosworth brukte som grunnlag i hans påstander, og peker ut feil og manglende samsvar i tolkningene, og konkluderer med at Bosworths argumenter er lite overbevisende.²⁵⁴ Ifølge van der Spek er det en sedvane å tro at Selevkos kom tilbake til Babylonia i 312, hvis man tolker utelukkende fra Diodorus.²⁵⁵ Om tar høyde for etterfølgerkrøniken får man et annet inntrykk.

Kolonne 4 på baksiden av tavlen begynner med år 7 av Antigonos (311/310), og forteller at Selevkos endret år tellingen ved å erstatte Antigonos sine år med Aleksander IV, og ba tavleforfatterne å telle de kommende årene som «år 6 av Aleksander, sønnen til Aleksander, og generalen Selevkos». Denne endringen i kalenderen skjedde enten i den første måneden nisannu (mars/april) eller den andre måneden ajjaru (april/mai) i 311,²⁵⁶ som gir et tidspunkt for når Selevkos garantert var i Babylonia. Van der Spek mener at man kan nå plassere tilbakekomsten i april 311 med god sikkerhet. Hans grunnlag er et fragment (BM 35920) av en astronomisk dagbok eller en krønike, som forteller at Selevkos kom tilbake til Babylon i måneden nisannu (april) 311. Dermed mener van der Spek at slaget ved Gaza skjedde om høsten, som gir lavkronologien gehør.²⁵⁷

Oppsummert blir hendelsesforløpet/kronologien slik: Slaget ved Gaza skjedde om høsten 312; Selevkos er tilbake i Babylon i april 311; Selevkos får fullstendig kontroll over Babylonia i måneden abu (juli/august) 311. Etter inntakelsen av festningen i Babylon, ble flere av hans tidligere følgesvenner som hadde blitt tatt til fange etter hans flukt frigjort.²⁵⁸ Selevkos hadde nå gjenvunnet Babylonia, men hans kamp var ikke over. De øvrige satrapiene var fortsatt lojale til Antigonos og planla sitt trekk mot Selevkos.

Etter disse endringene i kronologien, hvordan påvirker det situasjonen til Antigonos? Mye av kritikken til Bosworth skyldes hvordan lavkronologien skurrer med resten fortellingen utenfor Babylonia. Ifølge Diodorus kom Antigonos til Syria etter å ha fått vite om følgene til slaget ved Gaza.²⁵⁹ Han er litt uklar om når dette skjedde, men Grainger og Bosworth har to ulike forklaringer. Ifølge Bosworth kom Antigonos til Syria i september 312. Hans grunnlag er høykronologiens svar på slaget ved Gaza,²⁶⁰ men slik vi så i analysen av samspillet mellom

²⁵⁴ Boiy, 2007, s. 114-116.

²⁵⁵ Van der Spek, 2014a, s. 327.

²⁵⁶ BCHP 3. Rev.iv.2-4. Van der Spek (en av oversetterne) kommenterer valget av måned 1 og 2 i tavlen i (van der Spek, 2014a, s. 328, se fotnote 12).

²⁵⁷ Van der Spek, 2014a, s. 327-328. BM 35920: s. 340-341.

²⁵⁸ Diodorus Siculus 19.91.4. Ifølge Wheatley og Dunn ble hans kone og familie også frigjort (2020, s. 89).

²⁵⁹ Diodorus Siculus 19.100.4.

²⁶⁰ Bosworth, 2002, s. 227-229.

krøniken og slaget, er høykronologien, og dermed Bosworths forklaring, lite overbevisende i sammenheng med Babylonia. Grainger har en teori som kan forklare Antigonos sine bevegelser. Diodorus nevner at Antigonos måtte krysse Taurusfjellene for å komme seg til Syria, men fjellkjeden var ifølge Grainger ugjennomtrengelige om vinteren. Dermed mener Grainger at Antigonos kom til Syria først om våren 311, når været var mildere og snøen begynte å smelte.²⁶¹ Da Antigonos omsider kom til Syria i 311, valgte han ikke å sende styrker til Babylonia. Årsaken kan bli forstått i sammenheng med Ptolemaios og de øvrige satrapiene. Antigonos prioriterte først å hanske seg med Ptolemaios, og et arabisk folkeslag i sør, kalt nabateerne. Grainger tror at Antigonos valgte å prioritere dem, siden de øvrige satrapiene under Nikanors ledelse kunne beseire Selevkos.²⁶² Denne mistanken er rimelig å tro siden Nikanor hadde en samlet styrke på om lag 17 000 soldater, mens Selevkos hadde til sammenligning 3400.²⁶³ Dermed er dette muligens årsaken til hvorfor Selevkos ikke møtte på problemer fra vest mens han erobret satrapiet.

Kampen mot Nikanor

Etter å ha gjenvunnet satrapiet, måtte Selevkos svare på det gryende problemet i øst. Nikanor hadde som sagt en samlet hær på 17 000, og var på vei fra Media for å bekjempe Selevkos. Selevkos var i mindretall, og måtte dermed ty til overraskelse for å få et overtak. Ifølge Diodorus krysset Selevkos Tigriselven fortløpende for å møte hæren. Han utnyttet landskapet og gjemte hæren i de nærliggende sumpene for å foreta et bakholdsangrep. Da Nikanor kom til området, slo han leir ved Tigriselven, nær de nevnte sumpene. Om natten ble hæren hans angrepet mens de lå og sov, og under panikken som fulget, overga hæren seg til Selevkos.²⁶⁴ Ifølge Diodorus flyktet Nikanor²⁶⁵ og flere andre høytstående menn fra slaget. Etter slaget overbeviste Selevkos soldatene til Nikanor om å verve seg til hans hær.²⁶⁶ Siden det var få tap under angrepet, hadde Selevkos nå en hær på om lag 20 000.²⁶⁷ Diodorus er uklar om når dette skjedde, men etterfølgerkrøniken kan gi et svar.

²⁶¹ Grainger, 1990, s. 76-77.

²⁶² Grainger, 1990, s. 77.

²⁶³ Diodorus Siculus 19.92.1-2. Grainger, 1990, s. 78.

²⁶⁴ Diodorus Siculus 19.92.1-4.

²⁶⁵ Det er en usikkerhet om han overlevde eller ei. Diodorus forteller at han overlevde (19.92.5), men Appian sier at han døde i slaget (*Syriaca* 9.55).

²⁶⁶ Diodorus Siculus 19.92.4-5.

²⁶⁷ Diodorus nevner ikke hvor mange soldater som falt under angrepet. Grainger antar at det var det veldig få dødsfall, og angir størrelsen på Selevkos sin nye hær på 20 000 (1990, s. 79).

I måneden ulūlu (aug/sep) krysser Selevkos Tigriselven.²⁶⁸ Senere i måneden arahsamnu (okt/nov) blir det fortalt at troppene av «gutium» og «kongen» viser takknemlighet overfor satrapen av Akkad.²⁶⁹ «Gutium» er opprinnelig hjemlandet til kosserne,²⁷⁰ og er beskrevet av Strabon som et krigersk folkeslag.²⁷¹ Hva etterfølgerkrøniken mener er litt usikkert. «Gutium» kan i denne sammenhengen bety områder øst for Tigris.²⁷² Dermed er det mulig at troppene av «gutium» er soldatene til Nikanor som overgir seg til Selevkos. «Kongens tropper» kan enten være motstanderens eller Selevkos sine tropper, men siden Selevkos var tilknyttet til Aleksander IV etter kalenderendringen,²⁷³ er dette trolig en referanse til Selevkos. Wheatley og Dunn mener at det ikke er urimelig å tro at etterfølgerkrøniken referer til vervingen av Nikanors tropper.²⁷⁴ Om det er Nikanor sine tropper som blir nevnt i etterfølgerkrøniken, er det mulig at han ble beseiret høsten 311, men tolkningen kan stå i strid med tokten til Demetrios.

Demetrios invaderer

Seieren over Nikanor ga Selevkos en langt større hær, og brukte muligheten til å fjerne Antigonos sin innflytelse over nabo-områdene. Ifølge Diodorus tok Selevkos over Media, Susiana og andre nærliggende områder etter seieren.²⁷⁵ Situasjonen ville fort endre seg når Demetrios kom fra vest. Etter Selevkos sin seier mot Nikanor, mottok Antigonos et brev fra befalet som fortalte han om situasjonen i øst. Diodorus forteller:

«Therefore Antigonus, worried about the upper satrapies, sent his son Demetrius with five thousand Macedonian and ten thousand mercenary foot-soldiers and four thousand horse; and he ordered him to go up as far as Babylon and then, after recovering the satrapy, to come down to the sea at full speed.»²⁷⁶

²⁶⁸ BCHP 3. Rev.iv.9-10.

²⁶⁹ BCHP 3. Rev.iv.11-12 Akkad er det arkaiske navnet for Babylonia (Lendering, 2020).

²⁷⁰ Wheatley og Dunn, 2020, s. 89.

²⁷¹ Strabon 11.13.6.

²⁷² Lendering, 2020. I (AD, No. -330, Obv. 18.) står det at troppene til kongen (Darius) flyktet til guternes land (gutium). I denne sammenhengen betyr det muligens området øst for Tigriselven, dermed er det mulig at etterfølgerkrøniken har en lignende ordlyd som i AD.

²⁷³ BCHP 3. Rev.iv.3-4.

²⁷⁴ Wheatley og Dunn, 2020, s. 89, fotnote 21.

²⁷⁵ Diodorus Siculus 19.92.5.

²⁷⁶ Diodorus Siculus 19.100.4. Totalt 19 000 soldater.

Demetrios sin motstander ville være Patrokles, som hadde blitt etterlatt i Babylonia mens Selevkos var i de øvrige satrapiene.²⁷⁷ Siden Selevkos og hans hær var fortsatt i de øvrige satrapiene, måtte Patrokles bli kreativ i forsvaret av Babylonia. I forveien hadde Patrokles sannsynligvis blitt advart om at Demetrios var på vei, og forberedte en rekke forsvarstiltak. Tiltakene besto av blant annet å bruke landskapet, elvene og kanalene til Babylonia mot Demetrios. Det mest omfattende tiltaket var å evakuere Babylons befolkning, og bruke byen som en stor festning. Befolkningen ble bedt om å søke tilflukt i ørkenen, Susiana eller ved den persiske bukt.²⁷⁸ Disse omfattende tiltakene antyder at det lokale presteskapet samarbeidet med Patrokles for å motvirke invasjonen,²⁷⁹ muligens grunnet tidligere erfaringer med Eumenes. En annen mulig årsak til tiltaket, var å forhindre panikk blant befolkningen under Demetrios sin invasjon, slik at man fikk hindre en lignende situasjon som skjedde under arverekkefølgestriden.²⁸⁰

Hvordan hendelsesforløpet foregikk deretter er litt uklart. Diodorus og Plutark oppsummerer denne delen av krigen veldig kort. Etterfølgerkrøniken er også mangelfull, siden år 312, deler av 311, og første halvår av 310 mangler. Dermed er det vanskelig å si om Demetrios blir i det hele tatt nevnt i krøniken. Man har dermed bare informasjon fra Plutark og Diodorus som kan med god sikkerhet bli tilknyttet til Demetrios sin tokt i Babylonia. Det er vanskelig å si når Demetrios invaderte Babylonia, men flere forskere har egne teorier som jeg skal diskutere senere.

Man kan anta ut ifra Diodorus sin beskrivelse av tiltakene til Patrokles at det skjedde noen små trefninger mellom partene før Demetrios kom til Babylon. Om det var trefninger, var de i så fall få. Patrokles sin oppgave var i hovedsak å hindre, forsinke og holde øye med Demetrios. Da Demetrios omsider kom til Babylon, fant han en tom by, men det lå to festninger i eller nær byen. De ble kringsatt og en av dem ble inntatt.²⁸¹ Innholdet til festningen ble ifølge Diodorus plyndret for verdier. Den andre festningen viste seg å være vanskeligere og mer tidskrevende å overta.²⁸² Demetrios sin tidsfrist begynte å nærme seg slutten, og han måtte overlate ansvaret for angrepet til Arkelaos mens han dro tilbake til

²⁷⁷ Diodorus Siculus 19.100.5.

²⁷⁸ Diodorus Siculus 19.100.5-6.

²⁷⁹ Grainger, 1990, s. 83.

²⁸⁰ Curtius 10.8.11-13.

²⁸¹ Diodorus Siculus 19.100.5-7. Det er usikkert hvilken festning som ble inntatt. Tidligere ble Difilos sin festning inntatt ved hjelp av en strategi som innebar «å flomme» den (Rev.iv.7-8). Dersom denne strategien førte til skader på forsvarsverket, kan disse skadene ha ført til at Demetrios hadde få problemer med å innta den. Dermed er det muligens festningen til Difilos som ble erobret av Demetrios.

²⁸² Diodorus Siculus 19.100.5-7.

Syria.²⁸³ Arkelaos mottok enten 6000²⁸⁴ eller 7000²⁸⁵ fra Demetrios, og ville bli værende i Babylonia.²⁸⁶ Plutark avslutter Demetrios sitt felttog i Babylonia som følgende:

«But after ordering his soldiers to take and make booty of everything which they could carry or drive from the country, he returned to the sea-coast, leaving Seleucus more confirmed than before in his possession of the realm; for by ravaging the country Demetrius was thought to admit that it no longer belonged to his father.»²⁸⁷

Plutark gir inntrykk om at store deler av Babylonia og Babylon ble plyndret for verdier, som skiller seg Diodorus sin versjon, der det er bare festningen som blir plyndret.²⁸⁸ Disse konsekvensene får en til å lure hvor Selevkos var under invasjonen, han hadde tross alt en tilsvarende hær og kunne dermed utfordre Demetrios. Ifølge Diodorus var Selevkos i Media, og fikk jevnlig rapporter fra Patrokles om krigens gang. Det er mulig at Selevkos sendte forsterkninger jevnlig, siden Patrokles krevde å få hjelp så fort som mulig i hans rapporter om krigen.²⁸⁹ Hva Selevkos drev med i Media er ifølge Grainger en gåte.

Kronologien til angrepet

Grainger har to teorier til hvorfor Selevkos ikke grep inn i invasjonen. Han mener det er mulig at Selevkos forsto at den eneste måten han kunne tape på, var å dø i strid. Dermed kunne Selevkos utnytte landskapet til Babylonia til å føre en utmattelseskrig, som også ga lavere risiko for militære tap,²⁹⁰ men som gikk på bekostning til den lokale befolkningen. Graingers andre teori henger sammen med hans forklaring om tidsfristen til Demetrios. Han foreslår at tidsfristen som Diodorus antyder til, var å være tilbake i Syria innen overvintringen i 311/310.²⁹¹ Dermed mener Grainger at slaget mellom Selevkos og Nikanor skjedde samtidig som Demetrios sin invasjon. Grunnlaget til hans påstand er et sitat fra Appian.²⁹² Ifølge Appian døde Nikanor under slaget mot Selevkos.²⁹³ Appian nevner heller ikke

²⁸³ Diodorus Siculus 19.100.7.

²⁸⁴ Diodorus Siculus 19.100.7.

²⁸⁵ Plutark *Demetrius* 7.2.

²⁸⁶ Diodorus Siculus 19.100.7.

²⁸⁷ Plutark *Demetrius* 7.3.

²⁸⁸ Diodorus Siculus 19.100.7.

²⁸⁹ Diodorus Siculus 19.100.6.

²⁹⁰ Grainger, 1990, s. 84.

²⁹¹ Grainger, 1990, s. 82.

²⁹² Grainger, 1990, s. 84.

²⁹³ *Syriaca* 9.55. Det er også mulig at Appian forvirret «Nikanor» med «Nikator» (satrapen av Media) (Grainger, 1990, s. 84).

Evager/Evagoras som var, ifølge Diodorus, også til stede under slaget.²⁹⁴ Selv om dette gir mest et inntrykk om en tabbe hos Appian, mener Grainger at dette kan antyde til en detalj i en lengre fortelling som Appian har bevart. Hvis Grainger har rett i sin tolkning, kan dette gi en forklaring til hvorfor Selevkos var fraværende i invasjonen, og hvorfor Demetrios hadde en relativt «liten» hær – å omtale en hær på 19 000 som «liten» er et litt merkelig utsagn fra Grainger – til å utfordre Selevkos, siden han kunne forvente støtte fra Nikanor under felttoget.²⁹⁵

Dette kan også gi en forklaring til Demetrios sin tilbaketrekning. Hvis han fikk høre om nederlaget til Nikanor mens han var i Babylon, kan det gi mening til hvorfor han valgte å trekke seg ut, og hvorfor Demetrios var i Babylonia i en relativt kort periode. Det er derimot et problem med Graingers teori. Ifølge Diodorus blir Demetrios sendt til Babylonia som et svar til Nikanors nederlag.²⁹⁶ Diodorus sin hovedkilde er jo tross alt Hieronymos, som sannsynligvis var til stede under ordren, eller fikk høre om detaljene senere. Ifølge Wheatley og Dunn er det sannsynlig at etterfølgerkrøniken forteller om kampen mot i Nikanor i linje 7 til 11. Dermed må Demetrios sin tokt ha skjedd etter tidsrommet 26. oktober – 24. november 311. Med hensyn til hvor lang tid det ville tatt for befalet å flykte til Antigonos, og for Demetrios å reise til Babylonia, tror Wheatley og Dunn at Demetrios kom til Babylonia tidligst desember 311.²⁹⁷ Tidsfristen som Diodorus forteller om, er ifølge dem «freden mellom dynastene». Freden er riktignok vanligvis plassert i år 311, men som Wheatley og Dunn påpeker, er årene til Diodorus under denne perioden veldig uregelmessige. Dermed kan freden ha skjedd et år senere enn det Diodorus forteller.²⁹⁸ Appians påstand om Nikanors død, kan ifølge Wheatley og Dunn tilhøre en annen fortelling, hvor Selevkos og Nikanor møtte hverandre i et nytt slag under Selevkos sin erobring av naboområdene.²⁹⁹ Med hensyn til de overnevnte argumentene, er Wheatley og Dunns tolkning mer rimelig enn Graingers, siden den tar mer høyde for informasjonen til kildene. Van der Spek støtter en annen og mer original tolkning om Demetrios, men siden den henger sammen med Babylonia-krigen, kommer jeg til å diskutere teorien senere i undersøkningen.

²⁹⁴ Diodorus Siculus 19.92.4. Ifølge oversetter kan Evager og Evagoras (nevnt tidligere i 19.48.2) være samme person (se fotnote 65 i 19.92.4.). Dermed er Evager muligens satrapen av Aria.

²⁹⁵ Grainger, 1990, s. 84.

²⁹⁶ Diodorus Siculus 19.100.3-4.

²⁹⁷ Wheatley og Dunn, 2020, s. 86.91.

²⁹⁸ For en mer utdypende diskusjon om «freden mellom dynastene» se s. 90-91 i: Wheatley og Dunn, 2020.

²⁹⁹ Wheatley og Dunn, 2020, s. 91. Dette forklarer også hvorfor Evager/Evagoras ikke blir nevnt av Appian.

Om det er tilfelle at Demetrios angrep Babylonia i eller etter desember 311, har etterfølgerkrøniken i så fall ingen informasjon som støtter dette. Ny informasjon på tavlen dukker ikke opp før august/september 310, når Antigonos(?) invaderer Babylonia. Det betyr at Demetrios sitt angrep (om man følger denne kronologien) skjedde en gang etter desember 311 (eller i desember) og trakk tilbake til Antigonos en gang før august 310. Det er vanskelig å si hva målet til felttoget var, men siden det er et relativt kort tidsrom mellom angrepet til Demetrios, og Antigonos sin invasjon i august (det er også mulig at invasjonen til Antigonos begynte tidligere, siden er et stort tomrom i etterfølgerkrøniken) kan dette bety at angrepet var planlagt til å være en avledningsmanøver. Dette kan bli forstått av flere grunner:

1. Etter seieren mot Nikanor hadde Selevkos sannsynligvis en hær på (eller litt under) 20 000 soldater,³⁰⁰ til sammenligning hadde Demetrios en hær på 19 000. Selv om kildene ikke sier dette uttrykkelig, er det trolig at befalet som flyktet etter nederlaget til Nikanor, fikk vite at hæren deres ble vervet i Selevkos sine styrker. Denne informasjonen ble sannsynligvis sendt videre til Antigonos, som tok høyde for dette når han sendte Demetrios.
2. Med forbehold at «freden mellom dynastene» ble undertegnet i 310, er det trolig at Antigonos ønsket å sende et svar og avdemppe virkningene til Nikanors nederlag mens han forhandlet med de andre etterfølgerne.³⁰¹ Av den grunn mottok Demetrios en tilsvarende hær, slik at Selevkos måtte ta hensyn til Demetrios mens han var på felttog i dagens Iran. Ved at Demetrios ble sendt til Babylonia, kunne Antigonos vise «styrke» til de andre etterfølgerne under fredsforhandlingene,³⁰² samtidig som han truet hovedsetet til Selevkos.

Med hensyn til de to overnevnte faktorene, gir det mening til hvorfor Demetrios fikk en kort tidsfrist. Hans oppdrag var ikke å erobre satrapiet fullstendig, men å fange oppmerksomheten til Selevkos og hindre ytterligere tilbakefall i de østlige områdene. Dette motivet kan også ses i sammenheng med rollen til festninger i den antikke verden. Selv om det er få soldater i en festning, kan disse soldatene kjempe mot en langt overlegen fiende i en lengre periode. Et godt eksempel på dette er når Eumenes var kring satt i festningen Nora. Med 600/700 soldater

³⁰⁰ Grainger, 1990, s. 79.

³⁰¹ Wheatley og Dunn spekulerer at Antigonos hadde egentlig tenkt å forhandle fred med Kassander og Lysimakhos, slik at han kunne invadere Egypt og bli kvitt med Ptolemaios for godt, men Selevkos sin seier over Nikanor endret disse planene. Nikanors nederlag førte muligens til at Ptolemaios ble med i fredsforhandlingene, siden en ny trussel hadde oppstått i øst (2020, s. 95-96).

³⁰² Om Antigonos ikke sendte et svar mot Selevkos sine gjerninger, kunne dette overbevise de andre etterfølgerne om å ikke undertegne fred.

og et godt forsvarsverk, klarte Eumenes å holde ut i festningen i et år.³⁰³ Selevkos slet også med å ta over den ene festningen i Babylon, som var bemannet av Difilos, og det tok rundt 3-4 måneder før festningen ble inntatt. Med tanke på at Antigonos hadde vært en soldat/general i flere tiår, er det trolig at han innså problematikken knyttet til festningene i Babylon, og rådførte muligens Demetrios om å ikke bruke for mye tid og krefter på festningene, og heller bruke felttoget som en maktdemonstrasjon. En annen risiko som de måtte ta høyde for, var om Selevkos kom med hele sin hær. I et fiendtlig område, hvor motstanderen har fordelen, og en tilsvarende hær, kan det være risikofylt dersom partene møttes i en eller flere trefninger (Selevkos var tross alt en av generalene som ledet hæren som beseiret Demetrios under slaget ved Gaza). En bedre strategi ville vært å invadere med en langt større styrke, slik at man har en fordel (som er muligens tilfelle i Babylonia-krigen). Dersom de overnevnte forholdene er tilfelle, er det mulig at målet til Demetrios var å forstyrre og hindre ytterligere gevinster til Selevkos, samtidig som det skapte trygghet for Antigonos under fredsforhandlingene.

En annen type informasjon som ikke er nevnt i kildene, er hvor lenge Demetrios skulle være i Babylonia. Som det var nevnt tidligere, er det sannsynlig at Demetrios skulle reise tilbake til Antigonos, når fredsforhandlingene med de andre etterfølgerne hadde blitt undertegnet. Når disse fredsforhandlingene skulle bli forhandlet er usikkert, men tidsfristen til Demetrios kan gi en pekepinn. Siden felttoget begynte sannsynligvis vinteren 311/310, og den var relativ kort, er det trolig at freden ble undertegnet enten om vinteren 310, eller tidlig vår (for eksempel mars) 310. En annen viktig detalj om lengden til oppholdet, er gjerningene til Patrokles under tokten. Diodorus forteller:

and he himself with what soldiers he had, using river courses and canals as defences, kept moving about in the satrapy, watching the enemy and at the same time sending word into Media to Seleucus about what was taking place from time to time and urging him to send aid as soon as possible.³⁰⁴

Dette sitatet gir et inntrykk om at Demetrios var i Babylonia lenge nok, til at flere sendebud kunne bli sendt mellom Selevkos og Patrokles. Siden en slik kommunikasjon kan ha foregått gjennom flere uker (la oss si at det tok sendebudet om lag 3-4 dager hver vei å ri til Media fra Babylonia), er det ikke urimelig å tro at felttoget til Demetrios varte i minst 1 måned. Om Demetrios var i Babylonia i 1 måned, kan dette forklare hvorfor en av festningene i Babylon

³⁰³ Diod. Sic. 18.53.5.

³⁰⁴ Diod. Sic. 19.100.6.

falt under hans tokt, som også gir tid til flere brev mellom Selevkos og Patrokles. Dermed om man antar at Demetrios ankom Babylonia i januar 310,³⁰⁵ kan oppholdet ha avsluttet i februar. Dette tillater nok tid for Demetrios sin reise tilbake til Antigonos, og Antigonos sitt senere felttoget i Babylonia, som begynte muligens sommeren 310.

Avslutningsvis er det en annen forunderlig detalj man må ta høyde for. Når Demetrios forlot Babylonia, ble Arkelaos etterlatt med en styrke på 6000 (Diodorus) eller 7000 (Plutark),³⁰⁶ og fikk ifølge Diodorus oppgaven i å fortsette beleiringen av festningen. Hvorfor Arkelaos ble etterlatt med denne oppgaven med en langt mindre styrke er litt forvirrende, særlig siden Demetrios slet med å innta den med en styrke som var tre ganger større. Wheatley og Dunn tror at dette kan fortelle litt om situasjonen til Selevkos i de øvrige satrapiene. Siden Arkelaos ble etterlatt og kunne drive med en beleiring, uten å frykte for at Selevkos ville jage han ut av satrapiet, er det mulig at Selevkos sitt felttog i de øvrige satrapiene var ikke uten problemer,³⁰⁷ i motsetning til det Diodorus forteller.³⁰⁸ Dermed var Arkelaos sitt oppdrag muligens å sulte ut forsvarerne, mens situasjonen og freden med de andre etterfølgerne ble tatt hånd om, og deretter kunne Arkelaos forvente å få forsterkninger fra Antigonos, senere i året.³⁰⁹ Plutark nevner derimot ingen beleiring av den andre festningen, men sier at Demetrios etterlot Arkelaos i den erobrede festningen.³¹⁰ Dette kan antyde til en detalj i den opprinnelige fortellingen til Hieronymos, hvor begynnelsen besto av Arkelaos sin beleiring av den andre festningen, mens senere i fortellingen oppholdt Arkelaos seg i den allerede erobrede festningen. Hva som skjedde videre med Arkelaos i Babylonia er usikkert.

Grainger har en teori, og tror at Arkelaos ble drevet ut av Patrokles.³¹¹ Hans grunnlag er angrepet på festningen som beskrevet i linje 7 til 8 på baksiden av tavlen.³¹² Tidligere i analysen ble foreslått at dette angrepet skjedde i sammenheng med Difilos, på grunn av elvekrysningen i linje 10,³¹³ og når Selevkos sannsynligvis skulle gå i kamp mot Nikanor. Om Nikanor døde under dette slaget, og man bruker Graingers teori, er det en mulighet for at det

³⁰⁵ Når Demetrios kom, er avhengig av når Nikanor ble beseiret. En rimelig antakelse er om det tok litt under 2 måneder før Demetrios invaderte etter nederlaget til Nikanor. Om han ble beseiret i oktober, er desember sannsynlig. Om han ble beseiret i november, er januar sannsynlig.

³⁰⁶ Diodorus Siculus 19.100.7. og Plutark *Demetrius* 7.3.

³⁰⁷ Wheatley og Dunn, 2020, s. 99-101.

³⁰⁸ Diodorus Siculus 19.92.5.

³⁰⁹ Wheatley og Dunn, 2020, s. 99-101.

³¹⁰ Plutark *Demetrius* 7.2.

³¹¹ Grainger, 1990, s. 88.

³¹² BCHP 3. Rev.iv.7-8.

³¹³ BCHP 3. Rev.iv.10.

er Arkelaos som blir drevet ut av festningen. Problemet med teorien er at den er i usamsvar med informasjon om krysningen av Tigris, og Selevkos sine handlinger angående troppene av «gutium». Begrepet betegner muligens hæren til Nikanor, som overgir seg til Selevkos og går over til hans side. Ved at livene deres blir skånet, gir det mening at de viser «takknemlighet» overfor Selevkos.³¹⁴ I tillegg sier etterfølgerkrøniken at det er Selevkos som inntar festningen, ikke Patrokles. Dermed er det sannsynligvis Difiros som blir drevet ut av festningen, ikke Arkelaos. En annen faktor som usannsynliggjører teorien til Grainger, er at Patrokles var sannsynligvis i undertall, Arkelaos hadde en styrke på om lag 6000 eller 7000, og i en festning med forsyninger, ville det vært en enorm utfordring å erobre festningen. Wheatley og Dunns teori om at Arkelaos ble værende igjen fram til Antigonos sin invasjon virker mer rimelig.

Oppsummert blir hendelsesforløpet slik: Selevkos kommer tilbake til Babylon i april 311; Selevkos beseirer Difiros og får fullstendig kontroll over Babylon i juli/august 311; Nikanor blir besieret av Selevkos i oktober/november 311; Antigonos blir informert om nederlaget, og sender Demetrios til Babylonia vinteren 311/310; Demetrios forlater Babylonia og etterlater Arkelaos vinteren 310. Med hensyn til dette kronologiske rammeverket, hvordan ble Babylonia påvirket av et år med uroligheter?

Konsekvensene fra Selevkos og Demetrios

Etter Selevkos sin tilbakekomst i april 311, ville Babylonia oppleve uro i det kommende året, og begynnelsen av 310. Selv om Selevkos fikk støtte fra den lokale befolkningen, gjorde Selevkos en rekke tiltak som burde hatt en innvirkning på økonomien i regionen og Babylon. Det er vanskelig å si om Babylon og Babylonia ble påvirket i april under hans tilbakekomst, men dersom det er Difiros som er i den ene festningen i etterfølgerkrøniken,³¹⁵ er det trolig at en beleiring ble påbegynt fra og med april 310. Selevkos hadde minst 2000 soldater under hans gjenerobring av satrapiet, som skaper det en belastning på $(1,4 \times 3400)$ 4760 kilo bygg om dagen, eller 142 800 kilo i måneden.³¹⁶ Til sammenligning hadde Babylon muligens en befolkning på 40 000 til 50 000. Det er trolig at denne relativt lille styrken ikke hadde stor påvirkning på matforsyningen, men en beleiring av festning i en by ville sannsynligvis hatt en virkning på prisene i Babylon, siden det var en pågående kamp om byen.

³¹⁴ BCHP 3. Rev.iv.12.

³¹⁵ BCHP 3. Rev.iv.6-9.

³¹⁶ Se «babylon og mesopotamiske bosetninger» i kapittel 2.

Den mest åpenbare virkningen kommer senere under den såkalte «flommingen» av festningen til Difiros. Etterfølgerkrøniken forteller:

Month Abu (V = 29 July – 27 Aug.). Seleucus, in order to capture the palace, to [X went, the *defenses* with water/like a deluge]³¹⁷

he levelled (??) and he did not dam the Euphrates.³¹⁸

Det virker som at festningen ble inntatt ved hjelp av en taktikk som innebar å «flomme(?)» den over. Det er ikke usannsynlig at det er tilfelle, siden Babylonias jordbruk var avhengig av flere irrigasjonskanaler. Om en av disse kanalene ble brukt til å skape en flom i eller rundt festningen, kan dette bety at festningen lå muligens utenfor bykjernen. Det merkelige som tavlen forteller, er at «han» (sannsynligvis Selevkos) ikke demmet Eufratelven. Dette kan bety at flommen som Selevkos skapte, forårsaket ringvirkninger enn det som var hensikten. Flommen kan ha spredt seg til andre områder, for eksempel til markene hvor avlingene befant seg. Om det er tilfelle er det en mulighet for at en kommende avling ble delvis destruert eller forstyrret. I oktober er det tid for høsting av dadler, og slik som det forklart tidligere i kapittel 2, er denne avlingen utrolig viktig i å skape stabile priser. Dersom daddelavlingen ble påvirket på en negativ måte, kan dette ha skapt høye priser som ikke kunne bli lindret før april (når bygg skal bli høstet). Om det er tilfelle, ville disse prisene ha en forverrende effekt, når Demetrios kom til området.

Før Demetrios kom til området, hadde Babylons befolkning blitt evakuert som et tiltak i forsvaret av satrapiet. Byen besto muligens av 40 000-50 000 mennesker, og under invasjonen til Demetrios, måtte de søke tilflukt i ørkenen, i Susiana eller ved den persiske bukt. En av hensiktene til dette tiltaket var muligens å unngå panikk, slik at det var lettere å håndtere den kommende trusselen. Det er usikkert hvordan det gikk med befolkningen i mellomtiden, men en åpenbar virkning av denne evakueringen var at økonomien i Babylon hadde sannsynligvis kollapset (dersom ingen var igjen i byen). Det er dessverre ingen dagbøker som gir prisinformasjon om denne perioden, men det er enkelte forhold som kan fortelle noe om situasjonen. Selv om etterspørselen på mat ikke sank blant befolkningen, var det sannsynligvis ikke nok tilbud på mat i de områdene som innbyggerne søkte tilflukt i (spesielt i ørkenen). Det er mulig at myndighetene sørget for at befolkningen fikk utdelt rasjoner under denne tiden, men om rasjonene var tilstrekkelige er uvisst. Hva som skjedde med bygdefolket

³¹⁷ BCHP 3. Rev.iv.7.

³¹⁸ BCHP 3. Rev.iv.8.

som bodde utenfor Babylon er usikkert, men det er mulig at noen av dem ble også evakuert, dersom Patrokles anså det som nødvendig.

Da Demetrios kom til Babylon, hadde han 19 000 soldater under sitt verv.³¹⁹ Disse soldatene krevde minst ($1,4 \times 19\,000$) 26 600 kilo bygg om dagen (omtrent 800 000 kilo i måneden), og dekket omtrent halvparten av behovet som byen ellers hadde hatt. Hvordan matsituasjonen var i byen før hans ankomst er uvisst. Det er mulig at en andel av kornlagrene hadde blitt fraktet ut sammen med befolkningen, men mesteparten ble trolig værende igjen i byen, muligens i de to festningene. Demetrios hadde sannsynligvis et tren som hadde med seg nødvendigheter, men disse rasjonene var muligens ikke ment til å vare lenge, siden rasjoner ble utdelt som en del av krigsbytte. Etter en ukjent tid, ble den ene festningen i Babylon inntatt av Demetrios, og ble ifølge Diodorus plyndret for verdier.³²⁰ Det er trolig at innholdet i denne festningen besto av mye mat (og sannsynligvis andre verdier) som kunne bli utdelt som krigsbytte og som rasjoner til soldatene. Dermed har Diodorus sannsynligvis rett i hans fortelling om at en festning ble plyndret, siden soldater ble ofte utbetalt av plyndregods, og fikk sine rasjoner gjennom denne metoden. Det gjensto fortsatt en festning i byen, men tidsfristen nærmet seg slutten.

Demetrios måtte som sagt forlate satrapiet, og Arkelaos ble værende igjen med 6000 eller 7000 soldater. Før Demetrios forlot byen, ble hæren beordret til å plyndre byen for verdier. Hva disse verdiene var er ikke nevnt, men det er trolig at Demetrios måtte søke etter en inntektskilde som kunne finansiere felttoget og lønne hans soldater. Wheatley og Dunn spekulerer at plyndringen skulle sørge for at soldatene yndet hans ledelse, til tross for hans feilslåtte angrep på festningen.³²¹ Arkelaos sin videre rolle i Babylonia er uvisst, siden det er ingen informasjon som forteller om tiden før Antigonos kom personlig til Babylonia. Det er mulig at Arkelaos brukte festningen som de hadde inntatt, som en base for å drive med lignende taktikk som Patrokles. Et annet alternativ er at han ble jaget ut av satrapiet, men det er ingen informasjon som støtter dette heller. Dersom Arkelaos kontrollerte festningen i en lang periode, ga dette sannsynligvis en usikker framtid for innbyggerne av byen. Det er uklart om alle eller noen kom tilbake til Babylon etter Demetrios sin tilbaketrekning, men det er rimelig å tro at de fleste levde som flyktninger i andre byer eller bygder i en viss periode.

³¹⁹ Diodorus Siculus 19.100.4.

³²⁰ Diodorus Siculus 19.100.7.

³²¹ Wheatley og Dunn, 2020, s. 100.

Neste kapittel vil handle om Antigonos sin invasjon av Babylonia, men før den tid, er det nødvendig å kartlegge Demetrios sine videre handlinger.

Om Demetrios forlot Babylonia en gang i begynnelsen av 310, blir det et tomrom om hans videre handlinger i de neste årene.³²² Selv om dette virker lite relevant til analysen av Babylonia-krigen, er det hensiktsmessig å kartlegge Demetrios sine handlinger fram til kampen om Halikarnassos, i sammenheng med van der Spek sin teori om Babylonia-krigen. Både Diodorus og Plutark gir en veldig kort oppsummert hendelsesforløp etter hans tokt i Babylonia, men ved hjelp av fragmenter, er det mulig å skape en tolkning om hva som skjedde i disse tre årene. Wheatley antar at når Demetrios ble tilbakekalt fra Babylonia, gikk han først til Tyros i 310.³²³ Siden Antigonos var fraværende i Babylonia, utnyttet Ptolemaios muligheten til å føre et angrep på Kilikia. Demetrios ble sendt til området for å jage ut Ptolemaios.³²⁴ Diodorus er litt uklar om når dette skjedde, men Wheatley tror at det skjedde mot slutten av 310, siden Diodorus kategoriserte hendingen under arkon året 310/309.³²⁵ Etter hans korte oppsummering av Demetrios sitt angrep på Babylon, avslutter Plutark med det følgende utsagnet: «However, while Ptolemy was besieging Halicarnassus, Demetrius came swiftly to the aid of the city and rescued it.»³²⁶ Wheatley spekulerer at for å komme raskt til unnsetning, må Demetrios ha reist til Kelaneae (i lilleasia) for å vokte mot angrep fra Ptolemaios i lilleasia.³²⁷ Med hensyn til Wheatleys forslag til Demetrios sitt hendelsesforløp, skal neste del handle om BHP 3 sin fortelling om Babylonia-krigen.

Kapittel 5: Babylonia-krigen

Innledning

Denne delen av etterfølgerkrigene i Babylonia er en av de større gåtene i etterfølgerkrigene, siden det meste av informasjonen som skildret krigen, har gått tapt gjennom tidene. Tidligere var det trodd blant forskere at Selevkos var en del av fredsforhandlingene i 311/310, siden det var ingen informasjon om krig i østlige strøk.³²⁸ Tydingen av etterfølgerkrøniken endret

³²² Wheatley, 1997, s. 9.

³²³ Wheatley, 1997, s. 12.

³²⁴ Diodorus Siculus 20.19.5.

³²⁵ Wheatley, 1997, s. 11.

³²⁶ Plutark *Demetrius* 7.3.

³²⁷ Wheatley, 1997, s. 12-13.

³²⁸ Grainger, 1990, s. 88.

kildegrunnlaget betraktelig, og fortalte om en blodig krig som har fått tilnavnet «Babylonia-krigen».³²⁹

Babylonia-krigen ga ny mening til fredsforhandlingene i 311/310,³³⁰ som ga Antigonos muligheten til å bruke mer midler til å beseire Selevkos og sikre østen, uten innblanding fra de andre etterfølgerne.³³¹ Det er usikkert når Antigonos sin invasjon begynte, han dukker ikke opp i etterfølgerkrøniken før august/september 310,³³² men det er en mulighet for at han kom før. Dersom Demetrios forlot Babylonia i januar/februar 310, er det mulig at Antigonos kom noen måneder etter, muligens tidlig om sommeren 310.³³³ Ifølge Grainger kan man med god sikkerhet anta at Antigonos ledet felttoget i Babylonia personlig, siden Antigonos ikke var til stede i de vestlige strøkene av riket.³³⁴ I følgende kapittel skal jeg foreta en analyse av Babylonia-krigen, slik som den er fortalt i etterfølgerkrøniken (BCHP 3 = ABC 10). Jeg kommer til følge fortellingen til etterfølgerkrøniken, med innspill fra andre kilder og tolkninger underveis.

Invasjonen til Antigonos

Fortellingen begynner med en kamp mellom Antigonos og «troppene til Selevkos» som foregikk i måneden abu (17. august – 15. september) 310. De neste linjene forteller videre at det var trefninger og muligens flere slag i området rundt Babylon fram til måneden ṭebētu (12. januar – 10. februar) 309.³³⁵ På den åttende dagen i ṭebētu (19. januar) virker det som at Babylon blir angrepet av Antigonos, og har «mange» soldater mellom Esagila³³⁶ og Eturkalamma³³⁷.³³⁸ Det virker som at Antigonos mislyktes i å ta over byen siden krøniken forteller: «he did not capture the [.. .. of] the bit harê.»³³⁹ Grainger antar at «bit harê» var en slags bygning.³⁴⁰ Van der Spek er heller ikke helt sikker på ordets betydning, men kommer med to forslag: «lagerhuset for beholdere» eller «tempelet til Nabû sha Harê».³⁴¹ Uansett hva

³²⁹ Hannestad, 2020, s. 58.

³³⁰ Diodorus Siculus 19.105.1 og Hannestad, 2020, s. 58.

³³¹ Grainger, 1990, 88-89

³³² BCHP 3. Rev.iv.14-15.

³³³ Dersom «freden mellom dynastene» skjedde vinteren 311/310, er det mulig for Antigonos å invadere Babylonia innen sommeren 310 (Wheatley, 2002, s. 40 og Wheatley og Dunn, 2020, s. 90-91).

³³⁴ Grainger, 1990, s. 92.

³³⁵ BCHP 3. Rev.iv.14-17.

³³⁶ Tempelet til Bêl (Lendering, 2020).

³³⁷ Tempelet til Ištar, som lå like ved Esagila (Lendering, 2020).

³³⁸ BCHP 3. Rev.iv.17-22.

³³⁹ BCHP 3. Rev.iv.22-23.

³⁴⁰ Grainger, 1990, s. 90-91.

³⁴¹ Van der Spek, 2014a, s. 333.

begrepet betyr, spredte kampene seg til gatene i Babylon mens Antigonos prøvde å ta over «bit harê».

Etterfølgerkrøniken er dessverre veldig oppsummerende om det skjedde i tidsrommet mellom abu og tebētu, men dagbøkene har noen detaljer. I den femte måneden (abu) dag 23 (7 eller 9. september)³⁴² 310, forteller dagboken at det skjedde en «panikk» blant befolkningen.³⁴³ Senere i linje 11 og 12 forteller dagboken at fra den 20 dagen (4. september) til slutten av måneden (dag 29 = 13. september)³⁴⁴ ble bygg og dadler beslagt «ulovlig» av en «han».³⁴⁵ Det er usikkert hvem «han» er, det er mulig at det er Antigonos, siden det andre alternativet er Selevkos, og det er lite sannsynlig at han hadde blitt omtalt på denne måten, særlig hvis han forsvarte byen mot noen. Senere i samme måned forteller dagboken at «troppene til Antigonos kjempet i».³⁴⁶ Det er uklart hvor og når dette skjedde, men det er mulig at det skjedde i tidsrommet 4-13. september. Hannestad tror at denne kampen skjedde i Babylon,³⁴⁷ men dagboken er for uklar til å gi et godt svar. I den 6. måneden (ulūlu), forteller dagboken at en (ukjent) vare var verdt 18 liter på begynnelsen av ulūlu (september).³⁴⁸ Dagboken er for uklar til å tyde hvilken vare det er snakk om, men uansett hvilken vare det er, er 18 liter per shekel en utrolig høy pris.³⁴⁹

Om befolkningen var til stede i byen under disse kampene som etterfølgerkrøniken og dagboken forteller om er uvisst. De var muligens fraværende (forbeholdt at Arkelaos holdt ut lenge i den ene festningen), eller så ble befolkningen evakuert på nytt etter nyheten om invasjonen til Antigonos. Om strategien var vellykket under Demetrios sin ekspedisjon, er det mulig at Babylon ble avfolket igjen under Antigonos sin invasjon. Det er mulig at dagboken motstrider dette, siden «panic occurred in the land».³⁵⁰ Dersom dette beskriver en hending i

³⁴² I samme linje står det dag 23, Sachs og Hunger forteller i innledningen at når de gjør om dagene til den julianske kalenderen, er dag 1 = dag 0. Dermed er dagene i deres utgave 0-29 dager (Sachs og Hunger, 1988, s. 15). Om oversetterne av BCHP 3 har riktige dager satt opp i måneden abu (rev.iv.14), blir den 23 dagen i abu, 7. september 310. Wheatley bemerker at dagboken nevner at jupiter ikke ble observert dag 23, og dukker opp senere. Dermed burde panikken ha skjedd den 9. september (når jupiter sannsynligvis var observert). For en mer grundigere forklaring, se (Wheatley, 2002, s. 41-42).

³⁴³ AD. No. -309. Obv.9.

³⁴⁴ Se fotnote 343.

³⁴⁵ AD. No. -309. Obv.11-12.

³⁴⁶ AD. No. -309. Obv.14.

³⁴⁷ Hannestad, 2020, s. 58.

³⁴⁸ AD. No. -309. Rev.6.

³⁴⁹ Dersom det er bygg, tilsvarer 18 liter omtrent 746,5 gram sølv per tonn bygg.

³⁵⁰ AD. No. -309. Obv.9.

Babylon, er det trolig at befolkningen kom tilbake da Demetrios forlot satrapiet tidligere på året.

I šabātu (30. januar – 28. februar), virker det som at Antigonos fikk kontroll over Babylon og sendte ut angrep og plyndringstokter på landsbygden.³⁵¹ Dersom Selevkos utnyttet en taktikk som innebar å bruke kanaler og demninger mot fienden, slik som han hadde gjort tidligere mot Eumenes og Difiros, er det mulig at han brukte en lignende taktikk mot Antigonos. Taktikken hadde en ulempe, som var at jordbruksområder kunne bli skadet, men også annen som etterfølgerkrøniken muligens antyder til, at lokalbefolkningen kunne bli lett utsatt for plyndring av hæren til Antigonos. Tolkningen blir støttet opp av linje 24, som forteller at «there was weeping and mourning in the land».³⁵² Senere skaper Antigonos store ødeleggelser i «byen» (sannsynligvis Babylon) og på landsbygden rundt Babylon, sannsynligvis for å bli delt ut som krigsbytte.³⁵³ Under denne plyndringen virker det som at eiendommen til noen (tempelet?) ble «[tatt vekk]».³⁵⁴ Dersom forslaget til oversetterne antyder til riktig innhold, er det mulig at Antigonos satte inn grep for å svekke makten til tempelet. I den 12. måneden (addaru),³⁵⁵ gikk Antigonos mot Kutha og angrep byen. Kutha ble plyndret og byens innbyggere flyktet fra hæren.³⁵⁶ Det virker som at tempelet til Nergal ble plyndret, og tempelets «lager» ble brent ned.³⁵⁷ Det er mulig at denne handlingen ble nedtegnet av tavlens forfatter på grunn Nergals rolle som guden over underverdenen, dødsriket og krig.³⁵⁸ Dermed følte muligens forfatteren at dette var tegn fra gudene om tiden framover, at den ville bestå av krig og lidelse.

Etter angrepet på Kutha virker det som at Antigonos hadde noe kontroll over områdene i Babylonia som lå vest for Tigris. Det er fordi en mann ved navn [A]r-is-ki-la-mu eller [A]-ri-is-ki-la-mu,³⁵⁹ blir utnevnt som satrapen over Babylonia.³⁶⁰ Oversetterne av tavlen mener at dette er en referanse til Arkelaos,³⁶¹ som kan antyde til at han fikk en større rolle senere i

³⁵¹ BCHP 3. Rev.iv.25.

³⁵² BCHP 3. Rev.iv.24.

³⁵³ BCHP 3. Rev.iv.25.

³⁵⁴ BCHP 3. Rev.iv.25.

³⁵⁵ Addaru er et forslag av oversetterne.

³⁵⁶ BCHP 3. Rev.iv.24-27. Det er mulig at noen av Babylons innbyggere hadde søkt tilflukt i Kutha, dersom noen innbyggere flyktet under anrepet på Babylon.

³⁵⁷ BCHP 3. Rev.iv.26-27.

³⁵⁸ Al-Salihi, 1971, s. 114. se fotnote 2. Kutha var tilegnet til Nergal og rommet et tempel til han.

³⁵⁹ Jeg kommer til å bruke stavelsen «Ariskilamu» til Wheatley og Dunn (2020, s. 92) når jeg referer til denne karakteren.

³⁶⁰ BCHP 3. Rev.iv.28-29

³⁶¹ BCHP 3. Rev.iv.28.

Antigonos sin invasjon, dersom det er Arkelaos. Deretter forteller krøniken om de foreløpige følgene av krigen. 6 liter bygg tilsvarte nå 1 shekel,³⁶² omgjort til pris blir det omtrent 2240 gram sølv per tonn bygg. Til sammenligning var den ideelle prisen for bygg 180 liter for 1 shekel.³⁶³ Prisen på varen hadde altså økt med om lag 30 ganger mer enn den skal egentlig være.³⁶⁴ De nye myndighetene begynte også med å beslaglegge dadler og bygg,³⁶⁵ muligens for å unngå å de høye prisene. Linje 30 til 31 forteller at i løpet av året har flere hus blitt ødelagt,³⁶⁶ sannsynligvis som en følge av gatekampene i Babylon.

Tiden rundt vårjevndøgnet markerte nyåret for babylonerne,³⁶⁷ og et nytt år for etterfølgerkrøniken. Det er usikkert i hvilken måned kommende informasjon foregår i, men prisen på bygg var like høy som nevnt tidligere (6 liter). Dagbøkene er i denne perioden mer presise på sin informasjon. De forteller at i nisannu (I), var prisen på bygg 7,5 liter (1791,4 gram sølv) i begynnelsen av måneden (8/9. april 309). Mot slutten av måneden var prisen på bygg 13,5 liter (995,2 gram sølv) (7/8. mai 309).³⁶⁸ Denne prisnedgangen som dagbøkene gir inntrykk om (sammenlignet med 6 liter fra det foregående året), er sannsynligvis på grunn av innhøstningen av bygg i april. Selv om mer bygg havnet på markedet, er prisene fortsatt ekstremt høye. Dette kan antyde at avlingene til bygg hadde fått store skader eller at ingen var i området for å høste bygg. Det er mulig at de som arbeidet på disse åkrene hadde flyktet fra kampene som preget Babylon og omegn. Siden prisnoteringen på 6 liter fra etterfølgerkrøniken i 309 er i usamsvar med prisene fra dagbøkene, er det mulig at informasjonen fra etterfølgerkrøniken skjedde etter nisannu. Om det er tilfelle er det mulig at prisene på bygg i Babylonia lå på 6 liter per shekel, en gang om sommeren 309.

På et ukjent tidspunkt, forteller etterfølgerkrøniken at «satrapen av Akkad» gikk til Borsippa. Det er uklart hvem «satrapen» kan være. Tidligere har Selevkos blitt referert som satrapen av Akkad,³⁶⁹ men siden Ariskilamu (Arkelaos?) var utnevnt som satrap i det foregående året, er det trolig Ariskalamu som drar til Borsippa. Grainger mener at «satrapen av Akkad» er en

³⁶² BHP 3. Rev.iv.28-29.

³⁶³ Se kommentar fra oversetter på (Rev.iv.29).

³⁶⁴ BHP 3. Se kommentar av oversetter (Rev.iv.29).

³⁶⁵ BHP 3. Rev.iv.29-30, Sachs og Hunger, 1988, s. 231.

³⁶⁶ BHP 3. Rev.iv.31.

³⁶⁷ Sachs og Hunger, 1988, s. 14.

³⁶⁸ AD. No. -308. Obv.17.

³⁶⁹ BHP 3. Rev.iv.12. «satrapen av Akkad» er i dette tilfelle et forslag fra oversetterne.

referanse til Selevkos,³⁷⁰ som betyr at Selevkos var i Borsippa en gang før 10. august 309,³⁷¹ men krøniken er for uklare til å komme frem til et avgjørende svar.

I Borsippa virker det som at satrapen samler presteskaper i Borsippa, for å utnevne en ny «[shatammu]» av Esagila.³⁷² Ifølge Lendering fungerte shatammuen som lederen eller formannen over den lokale befolkningen i Babylon under hellenistisk tid.³⁷³ Dersom det er Arkelaos som er satrapen, er det mulig at Antigonos forsøkte å øke sin legitimitet i Babylonia, ved å utnevne en høyprest som var vennlig mot han. Den tidligere ledelsen av presteskaperet var sannsynligvis vennlige overfor Selevkos, siden de hjalp han under hans tilbakekomst.³⁷⁴ Av den grunn er det mulig at Antigonos valgte å erstatte *shatammuen*. Linje 36 til 39 er litt uklare om hva som skjer, men det virker som at det er en diskusjon blant forsamlingen, som plutselig utvikler seg til plyndring av byen (enten Borsippa eller Babylon?) og landsbygden rundt.³⁷⁵ Igjen forteller krøniken at «there was weeping and mourning in the land».³⁷⁶ Hva som forårsaket plyndringen er uklart. De resterende linjene er for uklare til å kunne gi en meningsfull tolkning, bortsett fra de to siste linjene i krøniken. Her blir det fortalt at Ariskilamu og troppene til Antigonos gikk i kamp mot troppene til Selevkos på den 25. dagen i abu (10. august 309).³⁷⁷

Krigens avslutning

Deretter avslutter etterfølgerkrøniken, og det finnes ingen gjenværende informasjon som kan med god sikkerhet bli tilknyttet til Babylonia-krigen. Om slaget markerte avslutningen til krigen er usikkert, siden krøniken ikke sier hvem som vant slaget eller om slaget avsluttet konflikten. Grainger tror at dette var det avgjørende slaget for Babylonia-krigen, siden han angir tidspunktet for slaget i august 308. Hans begrunner videre ved å vise til Antigonos sin aktive rolle i de vestlige områdene i 307. Dermed mener Grainger at en fredsavtale ble sannsynligvis undertegnet mot slutten av 308.³⁷⁸ Det er derimot et problem med Graingers teori, hans dato for slaget samsvarer ikke med den nyeste oversettelsen (BCHP 3), som angir tidspunktet for slaget i 309. Dermed kan ikke slaget ha vært det siste og avgjørende slaget

³⁷⁰ Grainger, 1990, s. 92.

³⁷¹ BCHP 3. Left edge.2. Mot slutten av tavlen blir en dato oppgitt, abu, dag 25 (= 10. august 309).

³⁷² BCHP 3. Rev.iv.34-35. «shatammu» er et forslag fra oversetterne.

³⁷³ Lendering, 2020.

³⁷⁴ Diod. Sic. 19.91.1-2.

³⁷⁵ BCHP 3. Rev.iv.36-39.

³⁷⁶ BCHP 3. Rev.iv.37.

³⁷⁷ BCHP 3. Left edge. 1-2.

³⁷⁸ Grainger, 1990, s. 92. se (ABC 10. Rev.34) for hans valg av år.

mellom partene, forbeholdt at freden ble undertegnet mot slutten av 308. Så hvor lenge varte krigen da? En av strategiene til Polyainos kan muligens bli tilknyttet til Babylonia-krigen:

«In an engagement between Seleucus and Antigonus, the evening put an end to the undecided action; and both armies retreated to their respective camps, determined to renew the conflict the next day. The soldiers of Antigonus in the mean time put off their arms, and entertained themselves in their tents. But Seleucus ordered his men to sup, and sleep in their arms, and lie down in order of battle: that they might be ready for action, whenever the charge was sounded. At break of day the army of Seleucus rose, and ready armed and formed, immediately advanced against Antigonus, whose troops unarmed, and unformed, afforded an early victory to the enemy.»³⁷⁹

Det virker som at Selevkos gjorde et bakholdsangrep, som førte til en fullstendig tilbaketrekning for Antigonos. Dette minner om Selevkos sitt tidligere bakholdsangrep på Nikanor, som ga også en tidlig seier. Dermed er det mulig at slaget skjedde i Babylonia, siden Selevkos var godt kjent i område, og hadde tidligere utnyttet landskapet til å få en fordel gjennom overraskelse. Polyainos angir ikke tid og sted for slaget, men både Hannestad og Grainger tror at slaget kan ha skjedd under Babylonia-krigen.³⁸⁰ Om det er tilfelle, kan dette har vært det et avgjørende slaget under krigen. Når dette skjedde, er vanskelig å si. Hvis man tar betraktning Graingers teori om at freden ble nedtegnet i 308, er det mulig at slaget skjedde samme år. Slaget kan passe inn i fortellingen til etterfølgerkrøniken, som beskriver en kamp i Babylonia i august 309.

Ifølge Wheatley er det flere forskere som mener at Polyainos og etterfølgerkrøniken forteller om samme slag, siden det neste dokumenterte slaget mellom partene, er slaget på Ipsos i 301.³⁸¹ En annen mulighet er at slaget til Polyainos skjedde uten at det ble nedtegnet av tavleforfatteren. Wheatley understreker at man kan ikke utelukke muligheten for at slaget kan ha skjedd i 308.³⁸² Dermed er Graingers teori om fred i 308 fortsatt mulig, om man antar at krigen varte fram til den tid. Det er viktig å presisere at det er problematisk å plassere Polyainos inn i krøniken. Polyainos angir ikke tid og sted, og krøniken er som sagt fragmentert, som problematiserer tolkninger av samspillet av disse to fortellingene. Wheatley

³⁷⁹ Polyainos 4.9.1.

³⁸⁰ Hannestad, 2020, s. 58. Grainger, 1990, s. 92-93.

³⁸¹ Wheatley, 2002, s. 45.

³⁸² Wheatley, 2002, s. 45.

bemerket at slaget minner veldig om slaget mellom Nikanor og Selevkos i 311, siden i begge slagene kom Selevkos seirende ut gjennom et bakholdsangrep. Dermed kan Polyainos ha ment at «troppene til Antigonos» (altså Nikanor) ble beseiret, ikke Antigonos personlig.

Wheatley er derimot usikker om det er tilfelle, men det viser til hvor problematisk Polyainos sine «strategier» er.³⁸³ Van der Spek mener at man bør ta Wheatley sitt forslag alvorlig, siden Polyainos ikke var interessert i den historiske konteksten til en gitt «strategi», og kan dermed ha forenklet/forvrenget motstanderen til å bety Antigonos personlig.³⁸⁴

Bortsett fra Polyainos er det noen prisloggføringer fra dagbøkene som kan – på et veldig tynt grunnlag – bli tilknyttet til Babylonia-krigen, og som kan gi en pekepinn på krigens varighet. I abu (samme måned som det tidligere nevnte slaget) forteller dagboken at en vare (bygg?) var verdt 9 liter.³⁸⁵ Siste del av foregående linje og begynnende del av linje 6 er tapt, som har gjort det slik at det er bare verdien på en ukjent vare som står igjen (1 sūt 3 qa = 9 liter).³⁸⁶ Det som kan røpe varens identitet er neste del av linje 6, som forteller om prisen på dadler. Ut ifra prisene som er oppgitt i dagbøkene, er det en sedvane at prisen på bygg blir oppgitt først, deretter dadler. Siden prisen på dadler kommer etter denne verdien (9 liter), burde varen – ut ifra omstendighetene – være bygg. Linjene nevner heller ikke når varen hadde en slik verdi, men loggføringen denne tavlen følger dette systemet: begynnelsen av måneden [verdi], midten av måneden [verdi], slutten av måneden [verdi].³⁸⁷ Siden verdien på den ukjente varen kommer på slutten av loggføringen, burde den (ifølge det overnevnte systemet) være en verdi fra slutten av abu. Dermed burde den ukjente varen være bygg, som hadde en verdi på 9 liter på slutten av abu, omtrent i samme tid som slaget.³⁸⁸

I neste måned, ulūlu (2/3. september – 1/2. oktober), forteller dagboken at prisen på bygg lå på 9 liter i begynnelsen av måneden, og 14 liter på slutten av måneden.³⁸⁹ Prisedgangen på slutten måneden kan muligens skyldes av høstingen til dadler, men prisen på dadler blir også loggført i samme linje, og har bare sunket 2 med liter sammenlignet med loggføringen i linje 6 (abu). Det er uklart om hvorfor det er en så liten endring i pris, men det er mulig at den

³⁸³ Wheatley, 2002, s. 44. se fotnote 24.

³⁸⁴ Van der Spek, 2014a, s. 335.

³⁸⁵ AD. No. -308. Rev.6.

³⁸⁶ AD. No. -308. Rev.5-6. Se (van der Spek, 2014b, s. 237) for omgjøringsverdien.

³⁸⁷ AD. No. -308. Rev. 6 og 15. Obv. I andre tavler er systemet slik: begynnelsen av måneden [verdi], slutten av måneden [verdi] (No. -322. D Rev. 14). Dette endrer ikke utfallet på forklaringen.

³⁸⁸ Sachs og Hunger sin kalender i år 309 er annerledes enn oversetterne av BHP 3. Om man følger kalenderen til Sachs og Hunger (1988, s. 238), burde dag 25 i abu (BHP 3. Left edge.2) være 28/29 august, ikke 10. august. Jeg vet ikke hvorfor det er en forskjell her, men det skal ha ingen påvirkning på denne analysen.

³⁸⁹ AD. No. -308. Rev. 15.

ekstreme prisen på bygg, skapte en mindre merkbar endring i pris på dadler. En annen mulighet er at avlingen av dadler hadde blitt skadet av krigen som pågikk om sommeren, eller så er det en mulighet for at krigen fortsatt pågår, dersom slaget i etterfølgerkrøniken ikke var det siste.

Ny loggføring av prisene dukker ikke opp før året etter i 308. I den femte måneden 308, abu (24/25. juli – 22/23. august), er bygg verdt 14,5 liter.³⁹⁰ Dersom krigen var over, og en fredsavtale hadde blitt meklet mellom partene, er det merkverdig at prisene i Babylonia er fortsatt på et utrolig høyt nivå et helt år etter slaget i etterfølgerkrøniken. Det er dessverre ingen informasjon i dagboken som kan gi en forklaring på den høye prisen, som gjør de følgende tolkninger veldig spekulative. Prisen kan skyldes av flere årsaker: 1) krigen var ikke over, som støtter Graingers teori om at fredsavtalen ble undertegnet i 308, men som skaper en krig som pågikk i Babylonia i 2 år. Om det er tilfelle, er det utrolig at Antigonos var villig til å føre en krig i Babylonia i en så lang periode; 2) krigen var over, men den avsluttet senere enn dagen som er oppgitt i etterfølgerkrøniken, i den grad at den påvirket våravlingen i 308, som skapte høye priser på bygg; 3) Dersom Selevkos utnyttet landskapet i Babylonia mot Antigonos og ødela flere kanaler og demninger, er det mulig at prisene skyldes en skadet infrastruktur; 4) Om det avlingene ble skadet eller forstyrret, er det mulig at det tok lang tid før prisene begynte å få en merkbar nedgang; 5) noe annet eller en kombinasjon av flere faktorer forårsaket høye priser, som ikke kommer tydelig fram i kildene.

Med hensyn til de overnevnte forholdene, er det vanskelig å si når krigen avsluttet og hvor lenge den varte. Det er antatt ut ifra etterfølgerkrøniken at Babylonia-krigen tok slutt etter det siste slaget som etterfølgerkrøniken forteller om, men de høye prisene fra dagbøkene gir et inntrykk om at konflikten burde ha vart lenger enn august 309. Wheatley bemerker at slaget som Polyainos forteller om kan ha skjedd i 308, som forlenger krigen til 308.³⁹¹ Med hensyn til den tilgjengelige informasjonen, er det vanskelig å avgjøre hvordan krigen avsluttet og hvor lenge den varte. Enkelte har forsøkt å løse dette med egne originale tolkninger.

En ny måte å tolke krigen på?

Van der Spek foreslår at krigen hadde et helt annet hendelsesforløpet enn tidligere antatt, som kan gi en forklaring til Demetrios og Antigonos sine felttog. Tidligere i analysen ble det foreslått at invasjonen til Demetrios skjedde vinteren 311/310, men van der Spek er tvilende

³⁹⁰ AD. No. -307. Rev. 5.

³⁹¹ Wheatley, 2002, s. 45.

til denne teorien. Denne tvilen skyldes av at etterfølgerkrøniken ikke nevner Demetrios i 311. Denne mangelen kan ikke ifølge van der Spek bli forklart gjennom en skade på tavlen, siden det er ingen linjer som mangler på slutten av år 311. Om Demetrios invaderte i 311, er det ingen teorier som gir en tilfredsstillende forklaring på hvorfor Demetrios ikke blir nevnt. Van der Spek foreslår dermed en ny forklaring, som plasserer Demetrios i linjene [Rev.iv.14-31']. Tidligere i analysen er disse linjene forbinde med Antigonos, siden han blir nevnt med navn, men Van der Spek påpeker at delene av tavlen som referer til Antigonos er skadet. Dermed kan en del av den opprinnelige setningen gått tapt under skaden, som etterlot navnet til Antigonos. Den opprinnelige setningen i linje 14-15 kan dermed ha lydd som følgende: «[troppene til]³⁹² Antigonos gikk i kamp mot troppene til Selevkos». ³⁹³ Han underbygger sin påstand ved å referere til en dagbok som sier «troppene til Antigonos kjempet i». ³⁹⁴ Dermed mener van der Spek at en lik setning kan ha eksistert i linje 14-15 i etterfølgerkrøniken. Et annet alternativ som van der Spek gir, lyder som følgende: «[Demetrios sønnen av] Antigonos». Begge alternativene kan også bli plassert andre steder slik som i linje 19³⁹⁵ og 21.³⁹⁶

Deretter gjensker van der Spek et hendelsesforløp hvor Demetrios er hovedmannen under Babylonia-krigen. Ifølge van der Spek samsvarer denne nye tolkningen i lag med fortellingene til Diodorus og Plutark. Dermed kan den tidligere nevnte mangelen av Antigonos i de klassiske kildene, skyldes av at Antigonos gikk aldri til Babylonia. Det var nemlig Demetrios som invaderte i linjene [Rev.iv.14-31'], som betyr at hans invasjon begynte i august 310, ikke høsten 311 eller vinteren 311/310. I linje 28' blir Arkelaos utnevnt som satrapen over Babylonia, og Demetrios forlater muligens området i linje 31'. ³⁹⁷ Van der Spek viser til et sitat fra Plutark: «However, while Ptolemy was besieging Halicarnassus, Demetrius came swiftly to the aid of the city and rescued it.», ³⁹⁸ og påpeker at sitatet bekrefter at Demetrios forlot området i mars 309. Dermed er de resterende linjene i etterfølgerkrøniken, om konflikten mellom Patrokles og Arkelaos. Van der Spek påpeker at Antigonos ikke blir nevnt eksplisitt her også. Her er det en kamp mellom «[A]riskilamu (Arkelaos?) og troppene til Antigonos», og «troppene til Selevkos» (Patrokles). Om man tolker etterfølgerkrøniken

³⁹² Hakeparentes er forslag til innhold.

³⁹³ Van der Spek, 2014a, s. 335. Til sammenligning: «Antigonos gikk i kamp mot troppene til Selevkos».

³⁹⁴ AD. No. -309. Obv.14.

³⁹⁵ «[Ant]igonos brøt seg inn ...» BCHP 3. Rev.iv.19

³⁹⁶ «[An]tigonos med mange tropper» BCHP 3. Rev.iv.21. (van der Spek, 2014a, s. 332).

³⁹⁷ Van der Spek, 2014a, s. 332-333.

³⁹⁸ Plutark, *Demetrius* 7.3.

bokstavelig er verken Antigonos og Selevkos til stede under slaget.³⁹⁹ Avslutningsvis kan man oppsummere van der Speks hendelsesforløp slik: Demetrios invaderer i august 310; Demetrios forlater Babylonia i mars 309; Arkelaos kjemper om satrapiet fram til august 309.

Selv om teorien til van der Spek virker overbevisende, er det noen problemer med denne tolkningen. Det første er at van der Spek ikke gir en forklaring til hva Antigonos drev med i mellomtiden. Antigonos er ikke aktiv personlig i det vestlige middelhavet før 307⁴⁰⁰ eller 308,⁴⁰¹ som betyr muligens at noe holdt han opptatt i østlige strøk. Dermed skaper tolkningen til van der Spek et tomrom i hendelsesforløpet til Antigonos. Teorien skaper også problemer i hendelsesforløpet til Demetrios. Ifølge Wheatley er det minst 18 måneder som skiller høsten 311, til redningen av Halikarnassos.⁴⁰² Dermed om Demetrios forlot Babylonia i mars 309, hadde Demetrios knappe to måneder (hvis man regner fra november 311) til å komme seg til Halikarnassos. I tillegg måtte Demetrios i dette tidsrommet svare på angrepet fra Ptolemaios i Kilikia,⁴⁰³ for så å bevege seg vestover mot Halikarnassos. Om Ptolemaios planla og gjorde angrep på Antigonos, hvorfor kom ikke Antigonos personlig for å svare på angrepene? Det gir heller ikke mening hvorfor Ptolemaios valgte å angripe hvis Antigonos ikke var personlig opptatt i Babylonia. Om Antigonos ikke var opptatt kunne han planlegge et angrep på Egypt, mens Demetrios var i lilleasia og Arkelaos var i Babylonia.

Et annet problem med teorien er Nikanor sin rolle. Om det er Nikanor sin hær som blir nevnt i etterfølgerkrøniken, så ble han beseiret i måneden arahsamnu (26. oktober – 24. november 311).⁴⁰⁴ Ut ifra van der Speks tolkning, tar det dermed hele 10 eller 9 måneder før Demetrios invaderer etter nederlaget til Nikanor, og 1 år og 2 måneder til kampen om Babylon. Dette motstrider både Plutark og Diodorus som gir uttrykk for at felttoget begynte kort tid etter nederlaget til Nikanor.⁴⁰⁵

Wheatley og Dunn tar hensyn til van der Speks teori i deres bok om Demetrios, men de er uenige av flere grunner. En av van der Speks hovedpunkter var at Antigonos ikke blir nevnt uttrykkelig, men det samme kan sies om Demetrios, som ikke blir nevnt i det hele tatt med navn. Han løser det riktignok ved å påstå at navnet i de relevante linjene har gått tapt, men å

³⁹⁹ Van der Spek, 2014a, s. 333-334.

⁴⁰⁰ Grainger, 1990, s. 92.

⁴⁰¹ Wheatley, 2002, s. 45.

⁴⁰² Wheatley, 1997, s. 13.

⁴⁰³ Diodorus Siculus 20.19.5

⁴⁰⁴ BCHP 3. Rev.iv.11-12.

⁴⁰⁵ Diodorus Siculus 19.100.4-5 og Plutark *Demetrius* 7.2.

trekke en konklusjon ut ifra informasjon som kan ha vært der, er ifølge Wheatley og Dunn uoverbevisende. De understreker også at teorien står i strid med informasjon fra Diodorus. Ifølge Diodorus fikk Demetrios ordre om å bruke kort tid på angrepet, i tillegg plasserer Diodorus angrepet i 312/311, som er i uoverstemmelse med etterfølgerkrøniken dersom det er Demetrios som er skildret.⁴⁰⁶

Det siste problemet med teorien er Selevkos sin uaktsomhet. Ifølge van der Spek kjempet Patrokles mot Arkelaos fram til august 309, uten støtte fra Selevkos.⁴⁰⁷ Van der Spek mener at felttoget i de øvrige satrapiene tok lang tid, siden Diodorus forteller at etter seieren mot Nikanor, overtok Selevkos Susiana, Media og andre nærliggende områder.⁴⁰⁸ Det virker logisk at det ville tatt lang tid, men siden Selevkos hadde beseiret og vervet hæren til de øvrige satrapiene, hvorfor skulle de kjempe mot han? Diodorus forteller tross alt at ledelsen av hæren, som var også satrapene over de gitte områdene,⁴⁰⁹ flyktet til «ørkenen», og at Selevkos lett overvant satrapiene.⁴¹⁰ Om man tar hensyn til Peukestas sin avsettelse som satrap,⁴¹¹ som var populær blant den iranske befolkningen i Persis,⁴¹² er det mulig at befolkningen i de øvrige satrapiene (særlig Persis) var motvillige til Antigonos sitt styre. Selevkos ville derimot vært en nøytral part, siden han var ikke delaktig i avsettelsen av Peukestas. Dermed er det tvilsomt at felttoget oppholdt Selevkos i 2 år. Uaktsomheten kan derimot gi mening i perioden [Rev.iv.14-31] siden Demetrios hadde en tilsvarende hær, men etter Demetrios hadde forlatt Babylonia, var Arkelaos etterlatt med 6000 eller 7000 soldater. Til sammenligning hadde Selevkos muligens 20 000 soldater,⁴¹³ og i et område som han var godt kjent, kunne Selevkos lett beseire Arkelaos. Det ville vært merkelig hvis Selevkos ikke grep inn etter Demetrios sin mulige tilbaketrekning i linje 31 når styrkene til Antigonos var på sitt svakeste.⁴¹⁴

Til tross for problemene knyttet til teorien til van der Spek, har den et viktig poeng. Det er nemlig Demetrios sin utelatelse i etterfølgerkrøniken som ofte skaper ulike tolkninger om hva som skjedde i årene 312-309. Med hensyn til kildene og argumentene som er presentert, er jeg

⁴⁰⁶ Wheatley og Dunn, 2020, s. 91-93.

⁴⁰⁷ Van der Spek, 2014a, s. 330-333.

⁴⁰⁸ Van der Spek, 2014a, s. 330-331. og Diodorus Siculus 19.92.5

⁴⁰⁹ Nikanor var satrapen over Media, og Evager/Evagoras var satrapen over Aria (Diodorus Siculus 19.92.4, se fotnote 65 av oversetter).

⁴¹⁰ Diodorus Siculus 19.92.5.

⁴¹¹ Diodorus Siculus 19.48.5.

⁴¹² Arrianos, *Anabasis Alexandri*. 6.30 og Diodorus Siculus 19.48.5.

⁴¹³ Grainger, 1990, s. 79.

⁴¹⁴ BCHP 3. Rev.iv.31.

mest overbevist om at det var Antigonos som invaderte Babylonia i 310. Varigheten på krigen er mer usikkert å avgjøre, siden kildegrunnlaget er på sitt svakeste mot slutten av konflikten. Om man antar at freden ble undertegnet som et svar på gryende uro i de vestlige strøkene, kan man anta at freden ble undertegnet mot slutten av 308, som angir krigens varighet på om lag 2 år. Siden Antigonos ikke var aktiv i de vestlige strøkene før 308/307, er dette ikke et urimelig forslag. Et annet alternativ er om det siste nedtegnede slaget i 309 er det avgjørende slaget, og en fred ble meklet mellom partene i etterkant. Med hensyn til disse til alternativene, hvordan ble Babylonia berørt av krigen?

Krigens følger

På et ukjent tidspunkt, ble partene enige om å undertegne fred blant hverandre. Dette tillott Selevkos å samle sin makt, og øke sin innflytelse over Aleksanders tidligere rike. I bytte mot mer makt for Selevkos, ble Babylonia utsatt for årelange ødeleggelser og angrep. Det er vanskelig å tolke hvor hardt området ble påvirket, men ved hjelp av prisene i dagbøkene og etterfølgerkrøniken, kan man komme fram til en rimelig tolkning.

Tidligere ble det fortalt at det står mellom to alternativer for krigens avslutning, enten 309 (1 år) eller 308 (2 år). Med tid i betraktning, hvordan kan man da tolke innflytelsen som hæren til Antigonos medførte? En gåte som har sluppet unna kildene, er størrelsen på hæren til Antigonos. Gjennom sin undersøkelse av bruken av leiesoldater i etterfølgerrikene, har Griffith foreslått at Antigonos hadde en samlet hær på minst 100 000 soldater etter seieren mot Eumenes. Han begrunner sin påstand ved å henvise til Antigonos sitt felttog mot Egypt i 306. Da ledet Antigonos en styrke på om lag 88 000 soldater.⁴¹⁵ Grainger antar at Antigonos hadde en samlet hær på om lag 80 000 rett før Babylonia-krigens begynnelse.⁴¹⁶ Dermed hvis Antigonos invaderte med en styrke på 40 000, ville han hatt en dobbelt så stor styrke som Selevkos. Dette kan gi en forklaring på hvorfor det virker som at Antigonos kom seirende ut etter de første trefningene i 310.⁴¹⁷

Hæren til Antigonos

Ifølge Diodorus hadde Antigonos en styrke på om lag 36 500 under felttoget mot Eumenes.⁴¹⁸ Om man antar at Antigonos hadde en tilsvarende hær i Babylonia-krigen, la oss si 35 000-40 000, hvordan ville det påvirke Babylonia? En følge som krønikene og dagbøkene viser til

⁴¹⁵ Griffith, 1968, s. 51.

⁴¹⁶ Grainger, 1990, s. 89.

⁴¹⁷ BCHP 3. Rev.iv.15-17.

⁴¹⁸ Diodorus Siculus 19.27.1.

er matmangel, som kan delvis ha blitt forårsaket av å fø en slik styrke. Ved hjelp av Meyers anslag på hvor mye en slave muligens krevde i daglig kost,⁴¹⁹ er det mulig å tolke fram forbruket til hæren. Om man antar at en soldat hadde minst et tilsvarende forbruk, blir hærens årsforbruk om lag 17 850 000 – 20 400 000 kg bygg. Årsforbruket tar ikke i betraktning trenet som følget hæren, som kan øke forbruket betraktelig. I klassiske Athen førte de krig med tungt bevæpna infanteri, kalt hoplitter. Disse hoplittene ble ofte fulgt av en tjener eller en slave som hadde som oppgave å bære utstyret til en soldat utenfor strid.⁴²⁰ Dermed om man antar at en soldat i hæren til Antigonos hadde minst en tjener, øker manntallet i hæren til om lag 70 000 – 80 000. Ifølge D. W. Engels hadde makedonerne under Filip 2. en egen metode for å frakte utstyr og verdisaker under et felttog. I motsetning til datidens greske og persiske hærer, brukte dem ikke tjenere eller vogner til å frakte utstyr, soldatene måtte bære dem selv. Til tross dette, måtte den makedonske hæren under Filip og Aleksander ha tjenere til å hjelpe dem med hverdagen. Engels antar at hver fjerde soldat hadde en tjener under Filip II.⁴²¹ En annen faktor som kan øke størrelsen på trenet er familien til en soldat. Under Filip var det et forbud mot å ha koner og kvinner med på et felttog. Forbudet ville bli opphevet under Aleksanders felttog, siden soldatene var fraværende fra sine familier i over en lengre periode, og fikk dermed tillatelse til å reise sammen med kvinner. Dette førte til at noen av soldatene fikk barn, som også økte reisefølge i den makedonske hæren. Med disse forholdene i betraktning, antar Engels at hver andre soldat i Aleksanders hær hadde reisefølge etter slaget ved Gaugamela.⁴²² Om man antar at dette forholdet ble overført til de senere etterfølgerrikene, er det mulig at rundt 17 500 – 20 000 mennesker følget hæren til Antigonos. Det er dessverre ingen informasjon som angir et presist tall for trenet i etterfølgerrikene, men ordens skyld kommer jeg til å bruke Engels anslag for Aleksanders tren. Totalt blir det om lag 52 500 – 60 000 mennesker i hæren til Antigonos.

En annen detalj som har forsvunnet i kildene, er hvor lenge Antigonos planla å være på felttog i de østlige områdene. Det er trolig at han ønsket å gjenerobre de tapte områdene som Selevkos hadde overtatt, og planla hærens logistikk i henhold til det. Dermed er det mulig at Antigonos forberedte seg til felttoget under fredforhandlingene med Ptolemaios, og under vinteren 311/310. Man kan anta at planleggingen var på lik måte som beskrevet tidligere av Diodorus. Forsyningene som ble forberedt til felttoget, skulle muligens livnære ekspedisjonen

⁴¹⁹ Se kapittel 2.

⁴²⁰ Lee, 2007, s. 256.

⁴²¹ Engels, 1978, s. 12-13.

⁴²² Engels, 1978, s. 12-13.

fra et halvt år til et helt år, avhengig av når Antigonos invaderte Babylonia.

Etterfølgerkrøniken kan gi et svar på hvor mye forsyninger som var forberedt til felttoget. Tavlen skriver om trefninger og flere slag i et halvt års periode fra âbu (aug/sep) til tebêtu (jan/feb). Etter denne perioden med trefninger virker det som at Antigonos begynte å plyndre satrapiet.⁴²³ Hans planer måtte muligens bli endret på, siden erobringen av Babylonia viste seg å være mer tidskrevende. Dermed er det mulig at forsyningene som var planlagt til invasjonen begynte å ta slutt, og han måtte ty til plyndring av satrapiet. Dette kan antyde til hans opprinnelige plan, som var å ha Babylonia under kontroll innen vinteren 310/309. Diodorus gir inntrykk av at det skjedde få sammenstøt under overvintringene i etterfølgeralderen, som skyldes av at årstiden var en ugunstig tid å føre krig i.⁴²⁴ Vinteren i Mesopotamia ble for eksempel beskrevet under første verdenskrig som iskald og veldig gjørmete.⁴²⁵ Dermed om plyndringen skjedde om vinteren, kan det antyde til en desperasjon hos Antigonos, som forsøkte å verge hæren mot lav moral, og muligens lave rasjoner.

Man kan dermed spekulere at planen for felttoget var først å ta over Babylonia innen vinteren, og deretter invadere de øvrige satrapiene. Om det er tilfelle, mislyktes han i dette målet, og det gikk på bekostning på den lokale befolkningen. Man kan anta at forlengelsen av felttoget ga Antigonos en ny problemstilling, som var kostnaden til felttoget. Ifølge Griffith var størsteparten av hæren til Antigonos, leiesoldater,⁴²⁶ og lojaliteten til disse soldatene ble muligens garantert gjennom løfter av god lønn og krigsbytte. Det er vanskelig å si hvordan den økonomiske situasjonen til Antigonos var. Han hadde tidligere i 311 mislyktes i å erobre nabateerne,⁴²⁷ og utnyttelsen av asfalten i dødehavet var også feilslått.⁴²⁸ Dermed om disse forholdene ga han usikre økonomiske kår, er det mulig at å plyndre Babylonia var en tiltrekkende inntektskilde. Etterfølgerkrøniken forteller nemlig at eiendommer i Babylon og omegn ble plyndret for verdisaker.⁴²⁹ Om Antigonos måtte ty til plyndring, er muligens et tydelig tegn på at Antigonos hadde problemer under felttoget. Plutark bemerker under Demetrios sitt felttog, at ved å plyndre satrapiet, fraskriver Antigonos eierskapet over området.⁴³⁰ Dermed er det mulig at plyndringen var det første tegnet på at Antigonos taper

⁴²³ BCHP 3. Rev.iv.14-17.

⁴²⁴ Tidligere under felttoget mot Eumenes, overvintret Antigonos i Nord-Mesopotamia, mens Eumenes var i Babylonia. Dette kan bety at Antigonos var varsom i å føre krig under vinteren.

⁴²⁵ Atia, 2015, s. 69.

⁴²⁶ Griffith, 1968, s. 51-52.

⁴²⁷ Diodorus Siculus 19.94-97 og 19.100.1.

⁴²⁸ Diodorus Siculus 19.98-100.

⁴²⁹ BCHP 3. Rev.iv.25 og 38.

⁴³⁰ Plutark *Demetrius* 7.3.

konflikten. Utnevnelsen av Arkelaos som satrapen over Babylonia var muligens ment som et propogandaverktøy, for å vise til kontroll over satrapiet, og motvirke en mulig svakhet. Sannheten var at Antigonos hadde kontroll over et samfunn som hadde fullstendig falt sammen.

Konsekvensene til invasjonen

Å tolke seg fram til konsekvensene av krigen kan være problematisk med hensyn til hvor lenge krigen varte, og hvem som egentlig invaderte i etterfølgerkrøniken. Jeg kommer i denne delen til å arbeide ut fra antakelsen om at Antigonos invaderte i 310, og at krigen tok slutt kort tid etter slaget i abu 309.⁴³¹ Årsaken til at van der Speks forslag ikke blir tatt hensyn til i denne delen, er fordi forrige kapittel analyserte konsekvensene som Demetrios medbrakte. Dersom det er Demetrios som invaderer i etterfølgerkrøniken, kan virkningene fra kapittel 4 og 5 bli kombinert, og ikke endre konklusjonen til denne undersøkningen. Analysen av virkningene kommer til å følge etterfølgerkrøniken kronologisk, med hensyn til informasjonen om hæren til Antigonos.

Det er tydelig fra kildene at Babylonia plyndret for verdier, og befolkningen ble mishandlet av hæren til Antigonos. Babylon ble inntatt og det foregikk gatekamper mellom Antigonos, og styrkene til Selevkos.⁴³² Det er vanskelig å si hvor hardt rammet Babylon ble, men med tanke på at hæren til Antigonos besto muligens av 35 000 – 40 000, som tilsvarer omtrent befolkningstallet i Babylon i tidlig hellenistisk tid (40 000 – 50 000),⁴³³ er det mulig at byen fikk oppleve lignende ødeleggelser som var beskrevet tidligere i Demetrios sitt angrep. En del av lønnen og rasjonen til en soldat var tross alt utdelt gjennom plyndring. Om det er tilfelle, kan det gi en forklaring på de ekstreme prisene som både etterfølgerkrøniken og dagbøkene gir uttrykk for. Prisene som var oppgitt i kildene, var langt forbi van der Speks foreslåtte hungersnødgrense (36-39),⁴³⁴ som betyr at folket led av matmangel og regionen opplevde muligens en befolkningsnedgang. Det er usikkert hvor spredt i Babylonia disse prisene var, men det er rimelig å tro at lignende priser eksisterte rundt om i regionen. De høyeste prisene fra etterfølgerkrøniken blir riktignok ikke oppgitt før i begynnelsen av 309, men det er rimelig

⁴³¹ BCHP 3. Rev.

⁴³² BCHP 3. Rev.iv.17-22.

⁴³³ Se kapitel 2.

⁴³⁴ Van der Spek, 2014b, s. 240.

å anta at prisene var på et høyt nivå da også,⁴³⁵ siden invasjonen begynte noen måneder før innhøstingen av dadler.

Senere i 309 blir Kutha og byens tempel angrepet av Antigonos.⁴³⁶ Det er trolig at tempelet rommet rikdommer som kunne finansiere felttoget og hæren til Antigonos under denne invasjonen. Etterfølgerkrøniken forteller også at «folket flyktet». Om man ser dette i sammenheng med kaoset som rammet Babylon under arverekkefølgestriden,⁴³⁷ er det mulig at en lignende situasjon oppsto her, men i dette tilfelle virker det som at de fleste innbyggerne forsøkte å komme seg unna den fiendtlige hæren. Om Babylon hadde blitt evakuert på nytt under Antigonos sin invasjon, er det mulig at byens innbyggere hadde søkt tilflukt i andre nærliggende byer, slik som Kutha. Ytterligere plyndringstokter blir fortalt mot slutten av etterfølgerkrøniken.⁴³⁸ Hvilken by den anyder til er usikkert. Det er mulig at det er Borsippa som blir plyndret, siden byen blir nevnt noen linjer tidligere,⁴³⁹ men denne delen av tavlen er såpass skadet at det er vanskelig å tolke hva det egentlig forsøker å fortelle.

Vi får ikke vite så mye om hvilken taktikk som ble tatt i bruk under denne invasjonen. Til tross det, er det rimelig å anta at lignende taktikk ble benyttet av Selevkos, dersom den var effektiv mot Difiros og Demetrios (og Arkelaos dersom han ble fordrevet fra festningen). Slik taktikk ville ha medført til ytterligere skader på avlingene, som dagbøkene antyder til etter slaget i abu.⁴⁴⁰ Dersom disse prisene er en ettervirkning av Babylonia-krigen, er det tydelig at krig har en langsiktig effekt på økonomien i Babylonia. Slike følger kan forklare hvorfor under Antigonos sin invasjon, blir setningen «there was weeping and mourning in the land» brukt hele to ganger i etterfølgerkrøniken.⁴⁴¹ Et tegn på et håp hos befolkningen kan bli anskuet i en annen type kilde.

Den dynastiske profetien

Ødeleggelsene som Antigonos forårsaket, gjorde hans styre sannsynligvis upopulær og fryktet blant babylonerne. Selevkos kunne bli deres redning, om han skulle lyktes i å jage Antigonos

⁴³⁵ I ulūlu forteller dagboken at en ukjent vare verdt 18 liter på begynnelsen av måneden. Uansett hvilken det er snakk om, er det en utrolig høy pris (AD. No. -309. Rev.6).

⁴³⁶ BHP 3. Rev.iv.26-27.

⁴³⁷ Curtius 10.8.11-13.

⁴³⁸ BHP 3. Rev.iv.38.

⁴³⁹ BHP 3. Rev.iv.33-34.

⁴⁴⁰ AD. No. -308. Rev. 15 og No. -307. Rev. 5.

⁴⁴¹ BHP 3. Rev.iv.24 og 37.

ut av satrapiet. En kilde som muligens beskriver et slags håp hos den lokale befolkningen er en del av den dynastiske profetien. Delen lyder som følgende:

«Troops of the land of Hani [.....] .will set out a[nd? ..]./ship? th[ey will? ...] [his] troop[s they will defeat;] booty from him they will take [and his spoils] they will plunder.»⁴⁴²

«Later [his] tr[oops ...] will assemble and his weapons he will ra[ise (...)] Enlil, Šamaš and [Marduk(?)] will go at the side of his army [(...);] the overthrow of the Hanaean troops he will [bring about]. His extensive booty he will car[ry off and] into his palace he [will bring it] the people who had [experienced] misfortune [will enjoy] well-being. The heart of the land [will be happy] tax exemption [he will grant to Babylonia].»⁴⁴³

Det kryptiske innholdet til profetien har skapt en usikkerhet om når man skal plassere informasjonen, og hvordan man tolke det. Ifølge Neujahr, er det en stor diskusjon om betydningen til profetien, og har dermed flere tolkninger som kan være sannsynlige.⁴⁴⁴ En av teoriene er at delen omhandler Babylonia-krigen. Grunnlaget for teorien er profetiens beskrivelse av skikkelsen som beseirer troppene av «hanu»,⁴⁴⁵ og får tilsynelatende hjelp fra den lokale befolkningen.⁴⁴⁶ Om man anvender informasjon i sammenheng med Babylonia-krigen, kan skikkelsen i den andre delen være Selevkos, og troppene av «hanu» er hæren til Antigonos. Geller mener at denne tolkningen er mest sannsynlig, siden andre tolkninger ikke gir et overbevisende svar på kampen i profetien.⁴⁴⁷ Neujahr mener derimot at Gellers tolkning er for problematisk. Årsaken er bruken av ordet «hanu» i profetien.⁴⁴⁸ Geller mener at dette ordet kan betegne soldatene til Antigonos, siden babylonere tidligere har gjort det.⁴⁴⁹ Neujahr er enig i at Antigonos kunne bli betegnet som en «hanu», men da burde motparten i profetien også bli betegnet som «hanu», som ikke er tilfelle. I tillegg skurrer Gellers teori med kronologien til profetien, siden Aleksanders regjeringstid blir utelatt.⁴⁵⁰ Neujahr mener derimot at profetien var et propogandaverktøy skapt under Darius III sin tid, ment for å motstå

⁴⁴² Dynastic Prophecy v.9-13.

⁴⁴³ Dynastic Prophecy v.13-23.

⁴⁴⁴ For diskusjonen og omfanget av alle tolkningene se: Neujahr, 2005, s. 101-107.

⁴⁴⁵ Hani/hanean er et babylonsk begrep som betegner «makedonere» i den hellenistiske alderen.

⁴⁴⁶ Siden profetien sier at gudene vil være med skikkelsen, er det mulig at det babylonske presteskapet støttet denne hærføreren.

⁴⁴⁷ Geller, 1990, s. 5-6.

⁴⁴⁸ Neujahr, 2005, s. 103-104.

⁴⁴⁹ Geller, 1990, s.6.

⁴⁵⁰ Neujahr, 2005, s. 103-104.

Aleksanders styre, og ble bevart av profetiens forfatter.⁴⁵¹ Sherwin-White og Kuhrt mener derimot at profetien ble skapt under selevkidisk tid, og var ment som en appell til kongen. Appellen skulle altså be kongen om å skape orden etter en lang og kaotisk periode, forårsaket av dårlig styre av tidligere herskere.⁴⁵²

Selv om det er en del problematikk knyttet til bruken av profetien i sammenheng med Babylonia-krigen, er det trolig ut ifra omstendighetene, at befolkningen fikk en tilsvarende opinion om Selevkos og Antigonos under invasjonen. Man kan også anta at babylonerne forventet noe til gjengjeld for deres støtte til Selevkos, og for befolkningens lidelser under krigen. Babylonia var tidligere en av de rikeste områdene i Aleksanders rike, og var nå redusert til et krigsherjet område. Etter freden mellom Antigonos og Selevkos, kunne området bli gjenreiset og folket kunne få tilbake hverdagen sin. Den neste utviklingen som ville skje i området var grunnleggelsen av Selevkia ved Tigris.

Avslutning

Jeg hadde satt som mål i innledningen om å klargjøre:

Hvordan ble Babylonia påvirket av etterfølgerne og etterfølgerkrigene?

Gjennom denne analysen håper jeg hvor tydelig det er hvor usammenhengede, rotete og uklart kildesituasjonen til Babylonia er under etterfølgeralderen. Kronologiene skaper ofte et problem når man skal foreta en problemstilling slik som dette. Jeg har forsøkt å vurdere de ulike kronologiene opp mot hverandre, slik at man er klar over problemene som preger forskingen i dette området. Mye av kronologiproblematikken skyldes motsigende og kilder som kan problematisere tolkninger om følgene av disse krigene.

Til tross for at det er mye problematikk knyttet til kildene, er det mulig å gi noen rimelige tolkninger om hvordan etterfølgeralderen påvirket Babylonia. Perspektivet fra de astronomiske dagbøkene og etterfølgerkrøniken ga et unikt innblikk om etterfølgeralderen sett fra lokalbefolkningens perspektiv. Prisene som var oppgitt, ga et grunnlag som kunne kontekstualisere virkningene som andre kilder forteller om. Dette gjorde det mulig å ha en anelse om hva som kunne ha skjedd med befolkningen under denne urolige perioden. Ødeleggelsene som rammet Babylon og Babylonia burde ha langsiktige følger, og det er mulig at dagbøkene antyder til dette i Babylonia-krigen. At prisene var fortsatt på et utrolig

⁴⁵¹ Neujahr, 2005, s. 106-107.

⁴⁵² Sherwin-White og Kuhrt, 1993, s. 8-9.

høyt nivå et helt år etter det såkalte «siste slaget» i abu 309, kan muligens bety at både taktikken til Selevkos og Antigonos skapte vanskelige kår som muligens varte i mange år. Det ville ta over et tiår før prisene ville havne på lignende nivåer som de var i det tidligere persiske riket. I år 301 er det en dagbok som forteller at prisen på bygg hadde endelig sunket forbi hungersnødgrensen (36-39), og lå på 56 liter per shekel.⁴⁵³ Litt under et tiår etter, ville prisene fortsette å synke ned til 210 liter per shekel.⁴⁵⁴ Prisene begynte sannsynligvis å synke på grunn av at krigene sluttet å påvirke Babylonia direkte, men med tanke på at prisene var forbi hungersnødgrensen i så mange år. Er det rimelig å anta at området fikk oppleve en befolkningsnedgang som en følge av dette.

En detalj som Diodorus har etterlatt, er at Eumenes slo leir om lag 60 km fra Babylon.⁴⁵⁵ Omtrent samme avstand som Selevkia ved Tigriselveen var fra Babylon.⁴⁵⁶ Om det er en sammenheng, er det mulig å spekulere at grunnleggelsen av Selevkia i dette området var inspirert av Eumenes sin tokt. Dersom området var dårlig forsvart, og lå ved et strategisk viktig punkt, kan det gi mening å grunnlegge en by som kunne våke over Tigris fra vestsiden. En slik grunnleggelse ville også gi lettere tilgang til de øvrige satrapiene, siden både Eumenes og Antigonos kunne ikke krysse Tigriselveen uten noen problemer.

Avslutningsvis vil jeg si noe om hvordan framtidig forskning kan bidra til dette studieområdet. Slik som det ble forklart i alle kapitlene, er ofte problemet med alle tolkningene informasjonsgrunnlaget. Dersom det dukker opp nye kilder kan dette bidra til helt nye og originale tolkninger i en ellers veldig informasjonsfattig område.

Kildeliste

Appian, *Syriaca*, i *The Foreign Wars*. Oversatt av White, H. (1899) New York: The Macmillan Company. Tilgjengelig fra:

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0230%3Atext%3DSyr.>)

Arrianos av Nikomedia, *Anabasis Alexandri*. Oversatt av Chinnock, E. J. (2014) Tilgjengelig fra: (<https://www.gutenberg.org/files/46976/46976-h/46976-h.htm>)

⁴⁵³ AD. No. -300. Rev. 10.

⁴⁵⁴ AD. No. -293. Rev. 14.

⁴⁵⁵ Diodorus Siculus 19.12.3.

⁴⁵⁶ Strabon 16.1.5.

Arrianos av Nikomedia, *Events after the death of Alexander* (FGrH 156). Oversatt av Smith, A. Tilgjengelig fra: (<http://www.attalus.org/translate/fgh.html#156.0>)

Babylonian Chronicles of the Hellenistic Period: Diadochi Chronicle (BCHP 3). Oversatt av Finkel I. L, Pirngruber R. og van der Spek R. J., (kommende utgave), tilgjengelig fra: (<https://www.livius.org/sources/content/mesopotamian-chronicles-content/bchp-3-diadochi-chronicle/>)

Diodorus Siculus, *Bibliotheca historica*. Oversatt av Oldfather, C. H., Sherman, C. L., Welles, C. B., Geer, R. M. og Walton, F. R. Tilgjengelig fra: (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Diodorus_Siculus/home.html)

Dynastic Prophecy, Oversatt av van der Spek, R. J. (sist endret: 2020). Tilgjengelig fra: (<https://www.livius.org/sources/content/mesopotamian-chronicles-content/dynastic-prophecy/>)

Grayson, A.K. (1975) *Texts from Cuneiform Sources: Assyrian and Babylonian Chronicles*.

Nepos, Cornelius (1929) *Life of Eumenes*. Oversatt av Rolfe, J. C. Tilgjengelig fra: (<http://attalus.org/translate/nepos18.html>)

Quintus Curtius Rufus, *Historiae Alexandri Magni*, oversatt av J. C. Rolfe (1976) Vol. 2 (VI-X) Harvard university press, tilgjengelig fra: (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015008158407&view=1up&seq=8>)

Sachs, A. J. og Hunger, H. (1988) *Astronomical diaries and related texts from Babylonia: Volume I diaries from 652 B.C. to 262 B.C.* Wien: Verlag österreichischen akademie der wissenschaften.

Strabon, *Geografika*. Oversatt av Jones, H. L. (1917-1932) Vol. 7. Harvard university press. Tilgjengelig fra: (<https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/home.html>)

Herodot, *Historia*. Oversatt av Godley, A. D. (1920-1925) Harvard university press. Tilgjengelig fra: (<https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Herodotus/home.html>)

Junianus Justinus, *Epitome of the Phillipic history of Pompeius Trogus*. Oversatt av Yardley, J. C. (2011) Vol. II (13-15). Oxford og New York: Oxford university press.

Pausanias, *Hellados Periegesis*. Oversatt av Jones, W. H. S. og Ormerud, H. A. (1918) Harvard university press og William Heinemann Ltd. Tilgjengelig fra:

(<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0160>)

Plutark, *The Parallel Lives: The Life of Eumenes*. Oversatt av Perrin, B. (1919) Tilgjengelig fra: (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Eumenes*.html)

Plutark, *The Parallel Lives: The Life of Demetrius*. Oversatt av Perrin, B. (1920) Tilgjengelig fra: (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius*.html)

Polyainos, *Strategemata*. Oversatt av Shepherd, R. (1793) Tilgjengelig fra:

(<http://www.attalus.org/translate/polyaenus4B.html>)

Litteraturliste

Adams, R.M. (1965) *Land behind Baghdad: a history of settlement on the Diyala plains*. Chicago og London: University of Chicago Press.

Adams, R.M. og Nissen, H.J. (1972) *The Uruk countryside: The natural setting of urban societies*. Chicago og London: University of Chicago Press.

Al-Salihi, W. (1971) Hercules-Nergal at Hatra, *British institute for the study of Iraq*, 33(2), s. 113-115.

Anson, E. (2014) *Alexander's heirs: the age of the successors*. Chichester, England: Wiley-Blackwell.

Aperghis, G. G. (2004) *The Seleukid royal economy: The finances and financial administration of the Seleukid empire*. Cambridge: Cambridge university press.

Atia, N. (2015) *World War I in Mesopotamia: The British and Ottomans in Iraq*. Bloombury publishing.

Beloch, J. (1886) *Die Bevölkerung der griechisch-römischen Welt*. Leipzig: Duncker & Humblot (Historische Beiträge zur Bevölkerungslehre).

Boiy, T., (2004) *Late Achaemenid and Hellenistic Babylon*. Leuven, Paris og Dudley: Peeters Publishers.

Boiy, T. (2007) *Between high and low: a chronology of the early Hellenistic period*. Frankfurt am Main: Verlag Antike.

- Boiy, T. (2010) Royal and satrapal armies in Babylonia during the Second Diadoch War. The Chronicle of the Successors on the events during the seventh year of Philip Arrhidaeus (= 317/316 BC). *The Journal of Hellenic Studies*, 130, s. 1-13.
- Bosworth, A. B. (2002) *The legacy of Alexander: politics, warfare, and propoganda under the Successors*. USA: Oxford university press.
- Del Monte, G. F. (1997) *Testi dalla Babilonia Ellenistica. Volume I: Testi Cronografici* (Studi Ellenistici IX), Pisa/Roma.
- Engels, D. W. (1978) *Alexander the Great and the logistics of the Macedonian army*. Berkeley, Los Angeles og London: University of California Press.
- Geller, M. J. (1990) Babylonian astronomical diaries and corrections of Diodorus, *Bulletin of the school of Oriental and African studies*, University of London, 53(1), s. 1-7.
- Glassner, J. J. (1993) *Chroniques mésopotamiennes*, Paris.
- Grainger, J. D. (1990) *Seleukos Nikator: constructing a Hellenistic kingdom*. London og New York: Routledge.
- Grainger, J. (1999) Prices in Hellenistic Babylonia, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 42(3), s. 303-325.
- Griffith, G. T. (1968) *The mercenaries of the Hellenistic world*. Groningen og London: Bouma's Boekhuis N.V. Publishers og Cambridge University Press.
- Hadley, R. A. (1978) The foundation date of Seleucia-on-the-Tigris, *Historia: zeitschrift für alte geschichte*, 27(1), s.228-230.
- Hannestad, L. (2020) *Nicator Seleucus I and his empire*. Danmark: Aarhus university press.
- Haubold, J., Steele, J. M., Stevens, K. (2019) *Keeping watch in Babylon: the astronomical diaries in Context*. Leiden: Brill.
- Hornblower, J. (1981) *Hieronimos of Cardia*. Oxford: Oxford university press.
- Jursa, M. (2015) Market performance and market integration in Babylonia in the «long sixth century» BC, i van der Spek, R. J., van Leeuwen, B. og van Zanden, J. L. (red.) *A history of market performance: from ancient Babylonia to the modern world*. London og New York: Routledge, s. 83-106.

Kroll, J. H. (2008) Early Iron Age balance weights at Lefkandi, Euboea. *Oxford journal of archaeology*, 27(1), s.37-48.

Lee, J. W. I. (2007) *A Greek army on the march: soldiers and survival in Xenophon's Anabasis*. Cambridge: Cambridge university press.

Lendering, J. (2020) Mesopotamian chronicles: Dictionary, i *Livius.org*. Tilgjengelig fra: <https://www.livius.org/sources/about/mesopotamian-chronicles/mesopotamian-chronicles-dictionary/#Gutium> (Hentet: 07. november 2022).

Meeus, A. (2012) Diodorus and the chronology of the third Diadoch war. *Phoenix*, 66(1/2), s. 74-96.

Meyer, J. C. (2017) *Palmyrena. Palmyra and the Surrounding Territory from the Roman to the Early Islamic Period*. Oxford: Archaeopress.

Miller, H. F. (1984) The practical and economic background to the Greek mercenary explosion. *Greece & Rome*, 31(2), s. 153-160.

Neujahr, M. (2005) When Darius defeated Alexander: composition and redaction in the Dynastic Prophecy, *Journal of near eastern studies*, 64(2), s. 101-107.

Pirngruber, R. (2017) *The economy of late Achaemenid and Seleucid Babylonia*. Cambridge: Cambridge university press.

Pritchett, W. K. and Van der Waerden, B. L. (1961) Thucididean time-reckoning and Euctemon's seasonal calendar. *Bulletin de correspondance hellénique*, 85(1), s.17-52.

Sachs, A. J. og Hunger, H. (1988) *Astronomical diaries and related texts from Babylonia: Volume I diaries from 652 B.C. to 262 B.C.* Wien: Verlag österreichischen akademie der wissenschaften.

Sherwin-White, S. og Kuhrt, A. (1993) *From Samarkand to Sardis*. London: Duckworth.

Smith, S. (1924) *Babylonian Historical Texts Relating to the Capture and Downfall of Babylon*, London.

Steele, J. M. (2011) Making sense of time: observational and theoretical calendars, i Radner, K. og Robson, E. (red.), *The Oxford Handbook of Cuneiform Culture*, Oxford: Oxford university press, s. 470-485.

- van der Spek, R. J. (2000) The effect of war on the prices of barley and agricultural land in Hellenistic Babylonia, i Andreau, J., Briant, P. og Descat, R. (red.) *Économie Antique. La guerre dans les économies antiques* (Entretiens d'archéologie et d'histoire 5). Saint-Bertrand-de-Comminges: Musée archéologique départemental de Saint-Bertrand-de-Comminges, s. 293-313.
- van der Spek, R. J. (2005) Commodity prices in Babylon 385–61 BC. *International Institute of Social History*, tilgjengelig fra: <http://www.iisg.nl/hpw/babylon.php>.
- van der Spek, R. J. (2006) How to measure prosperity? The case of Hellenistic Babylonia, i R. Descat (red.) *Approches de l'économie hellénistique* (Entretiens d'archéologie et d'histoire 7). Saint-Bertrand-de-Comminges: Musée archéologique départemental de Saint-Bertrand-de-Comminges, s. 287-310.
- van der Spek, R. J. (2014a) Seleukos and the satrapy of Babylonia, i Hauben, H. og Meeus, A. (red.) *The age of the Successors and the creation of the Hellenistic kingdoms (323-276 B.C.)*. Leuven: Peeters.
- van der Spek, R. J. (2014b) The volatility of prices of barley and dates in Babylon in the third and second centuries BC, i Baker, H. D. og Jursa, M. (red.) *Documentary sources in Ancient Near Eastern and Greco-Roman history: methodology and practice*. Oxford og Philadelphia: Oxbow Books, s. 234-259.
- Wheatley, P. (1997) Three missing years in the life of Demetrius the Besieger: 310-308 B.C., *Journal of Ancient civilizations*, 12, s. 9-19.
- Wheatley, P. (2002) Antigonos Monophthalmus in Babylonia, 310-308 B. C, *Journal of Near Eastern studies*, 61(1), s. 39-47.
- Wheatley, P., 2015. Diadoch Chronography after Philip Arrhidaeus: Old and New Evidence, i Wheatley, P. og Baynham, E. (red.), *East and West in the World Empire of Alexander the Great: Essays in Honour of Brian Bosworth*. Oxford: Oxford university press, s. 241-258.
- Wheatley, P. og Dunn, C. (2020) *Demetrius the besieger*. Oxford: Oxford university press.
- Zaccagnini, C., 1997. Prices and price formation in the ancient Near East: A methodological approach. *Économie Antique: Prix et formation des prix dans les économies antiques*, s. 361-384.

Internettressurser

Norsk Helseinformatikk (NHI) (2022) *Beregning av kaloribehov ved overvekt/fedme*.

Tilgjengelig fra: <https://nhi.no/skjema-og-kalkulatorer/kalkulatorer/diverse/beregning-av-kaloribehov/> (Hentet 20.11.2022).

Netchev, S. (2021). Hellenistic Successor Kingdoms c. 301 BCE. *World History*

Encyclopedia. Tilgjengelig fra: <https://www.worldhistory.org/image/14355/hellenistic-successor-kingdoms-c-301-bce/> (hentet 20.11.2022).